

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇEVRE OKURYAZARLIK
DÜZEYLERİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVREYE İLİŞKİN TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahar YILMAZ

Malatya-2026

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇEVRE OKURYAZARLIK
DÜZEYLERİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVREYE İLİŞKİN TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bahar YILMAZ

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Fatih KAYA

Malatya-2026

	KABUL ONAY FORMU	Doküman No	İNÜ-KYS-FRM-142
		Yayın Tarihi	
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ		Revizyon No	
		Revizyon Tarihi	
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ			

**T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ**

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇEVRE OKURYAZARLIK
DÜZEYLERİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVREYE İLİŞKİN TUTUMLARI ARASINDAKİ
İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Dr. Öğretim Üyesi Fatih KAYA

HAZIRLAYAN
Bahar YILMAZ

Jürimiz tarafından 26/01/2026 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda bu tez **Oy Birliği** ile başarılı bulunarak Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyelerinin Unvanı Adı Soyadı

İmza

1. Prof. Dr. Mesut AYDIN

.....

2. Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA

.....

3. Doç. Dr. Özcan EKİCİ

.....

O N A Y

Bu tez, İnönü Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından kabul edilmiş ve Enstitü Yönetim Kurulu'nun /20... tarih ve 20.... / sayılı Kararıyla da uygun görülmüştür.

.....
Prof. Dr. Eyüp İZCİ
Enstitü Müdürü

ONUR SÖZÜ

Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırladığım “**Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeyleri ile Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**” adlı bu araştırmanın bilimsel ahlâk ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın tarafımdan yazıldığını ve yararlandığım bütün yapıtların hem metin içinde hem de kaynakçada yöntemine uygun biçimde gösterilenlerden oluştuğunu belirtir, bunu onurumla doğrularım.

Bahar YILMAZ

ÖN SÖZ

İnsanlar geçmişten bugüne ihtiyaçlarını karşılamak için doğal çevreden faydalanmış, daha konforlu bir gelecek için çevreyi kendi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmeye ve yapılandırmaya başlamıştır. Bu değişim ve dönüşümlerin çevreye zarar vermeden devam ettirilebilmesi için bireylerin çevre okuryazarlığı becerisine ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları gerekmektedir. Bu nedenle eğitim planlayıcıları, bireylerin çevre okuryazarlığı becerilerini pekiştirmek ve sağlıklı bir çevrenin sürdürülebilirliği için çevre ve insan etkileşimini analiz edebilmelerini sağlamak adına öğretim programlarında çevre konularına yer vermektedir. Özellikle sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçları, ders kitaplarında yer alan konular ve kazandırılması hedeflenen beceriler incelendiğinde çevre okuryazarı bireylerin sahip olduğu özellikler ve sürdürülebilir bir çevre için hedeflenen amaçlar birbiriyle uyumaktadır. Bu noktada, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin yüksek olması öğrencilere verilecek çevre eğitiminin kalitesini de arttıracaktır. Bu nedenle öncelikle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının mevcut çevre okuryazarlığı ve sürdürülebilir çevre anlayışına sahip olma düzeylerinin belirlenmesi amacıyla bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur.

Yüksek lisans eğitimim boyunca ve bu tez çalışmasının her aşamasında sabırla bana destek olan, her zaman ulaşılabilir olan, bana duyduğu güvenle, bilgi ve tecrübeleriyle rehberlik ederek akademik gelişimime katkı sunan ve yönlendirmeleriyle çalışmamın tamamlanmasında büyük katkısı olan değerli hocam ve tez danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA'ya teşekkürlerimi sunuyorum.

Tez savunmamda jüri üyesi olarak yer alan yapıcı eleştiri ve değerlendirmeleriyle çalışmamı katkı sunan sayın hocam Prof. Dr. Mesut AYDIN ve Doç. Dr. Özcan EKİCİ'ye teşekkürlerimi sunuyorum. Tez sürecinde çalışmamı tamamlayabileceğime dair inancımı pekiştiren, değerli görüş ve önerileriyle çalışmamı katkı sağlayan sevgili hocam Doç. Dr. Emine Meliha KURTDAS'a teşekkür ederim.

Araştırmama katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ve ölçüklerin uygulanması aşamasında destek olan akademisyenlere de ayrıca teşekkür ediyorum.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde maddi ve manevi desteğiyle her zaman yanımda olan sevgili eşime teşekkür ederim.

Bahar YILMAZ

ÖZET

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ ÇEVRE OKURYAZARLIK DÜZEYLERİ İLE SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇEVREYE İLİŞKİN TUTUMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

YILMAZ, Bahar
Yüksek Lisans, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Fatih KAYA
Ocak 2026, XIV + 90 Sayfa

“Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi” incelemek üzere tasarlanan bu çalışmada, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini; 2025-2026 eğitim-öğretim yılında İnönü Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Dicle Üniversitesi ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi eğitim fakültelerinde öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adayları; örneklemini ise evren içerisinde yer alan sosyal bilgiler öğretmenliği adayları arasından “Basit Seçkisiz Örnekleme” yöntemi ile belirlenen 533 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri ise araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu“, Yıldız (2011) tarafından geliştirilen ”Yetişkinler için Çevre Okuryazarlığı Ölçeği“ ve Atabek-Yiğit vd., (2014) tarafından geliştirilen ”Sürdürülebilir Çevre Tutum Ölçeği“nden elde edilmiştir. Bu kapsamda elde edilen veriler, uygun bir analiz programı aracılığıyla çözümlenmiştir.

Araştırma kapsamında, “sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları arasındaki ilişki”nin yanı sıra, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye ilişkin tutum düzeyleri; cinsiyet, öğrenim görülen sınıf, anne-baba eğitim durumu, kitap okuma sıklığı ve çevreyle ilgili konulara duyulan ilgi gibi demografik değişkenler açısından ele alınmıştır. Bu doğrultuda, genel olarak araştırma sonuçlarına bakıldığında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri, cinsiyet değişkeni bağlamında kadın öğretmen adayları lehine anlamlı biçimde daha yüksek bulunurken; sınıf değişkeni bağlamında herhangi bir anlamlı farklılık saptanmamıştır. Bununla birlikte, anne-baba eğitim durumu, kitap

okuma alışkanlığı ve çevre konularına yönelik ilgi düzeylerindeki artışa paralel biçimde öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin de arttığı görülmüştür.

Araştırmanın bir diğer önemli basamağı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutum düzeylerinin ele alındığı bulgular kısmıdır. Bu kapsamda araştırmanın bulguları genel olarak; öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin aksine, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Ayrıca cinsiyet değişkeni bağlamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tutum düzeyleri, kadın öğretmen adayları lehine anlamlı biçimde daha yüksektir. Diğer taraftan sınıf düzeyi açısından genel bir farklılık gözlenmemekle birlikte, 1. sınıflar ile 2. sınıflar arasında 2. sınıfların lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu saptanmıştır. Bunlara ek olarak, anne-baba eğitim düzeyi, kitap okuma sıklığı ve çevreye ilgili konulara duyulan ilgi arttıkça, öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının paralel bir şekilde da arttığı görülmüştür. Bu sonuç, önceki bulgularda çevre okuryazarlığı için gözlenen demografik göstergelerle paralellik göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Araştırmanın üçüncü ve en önemli noktalarından biri de iki ölçek arasındaki ilişkiyi gösteren bulgulardır. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının hem ölçeklerin alt boyutları hem de genel toplam boyutlarda anlamlı ve pozitif ilişkilerin bulunduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin arttıkça sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının da arttığını göstermektedir. Bu noktadan hareketle sonuçlar, araştırmanın temel hipotezini destekler nitelikte güçlü kanıtlar ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Bilgiler, Çevre, Çevre Okuryazarlığı, Sürdürülebilir Çevre

ABSTRACT

AN EXAMINATION OF THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL STUDIES TEACHER CANDIDATES' ENVIRONMENTAL LITERACY LEVELS AND THEIR ATTITUDES TOWARD A SUSTAINABLE ENVIRONMENT

YILMAZ, Bahar
Master's Degree, Inonu University Institute of Educational Sciences
Social Studies Education Department

Thesis Advisor: Dr. Fatih KAYA
January 2026, XIV + 90 Pages

This study, “designed to examine ‘the relationship between social studies teacher candidates’ environmental literacy levels and their attitudes towards a sustainable environment”, employed the correlational survey model from quantitative research methods. The population of the study comprised Social studies teacher candidates studying at the education faculties of İnönü University, Fırat University, Gaziantep University, Dicle University, and Sivas Cumhuriyet University in the 2025-2026 academic year. The sample consists of 533 teacher candidates selected from among the social studies teacher candidates in the population using the ‘Simple Random Sampling’ method. The research data were obtained from the ‘Personal Information Form’ created by the researcher, the ‘Environmental Literacy Scale for Adults’ developed by Yıldız (2011), and the ‘Sustainable Environment Attitude Scale’ developed by Atabek-Yiğit et al. (2014). The data obtained in this context were analysed using an appropriate analysis programme.

Within the scope of the research, in addition to the ‘relationship between social studies teacher candidates’ environmental literacy levels and their attitudes towards a sustainable environment’, the levels of environmental literacy and attitudes towards a sustainable environment among social studies teacher candidates were examined in terms of demographic variables such as gender, class level, parents’ educational status, frequency of reading books, and interest in environmental issues. In this regard, looking at the research results in general, it was concluded that social studies teacher candidates had high levels of environmental literacy. Furthermore, while prospective teachers’ environmental literacy levels were found to be significantly higher for female prospective teachers in the context of the gender variable, no

significant difference was found in the context of the class variable. However, it was observed that prospective teachers' environmental literacy levels increased in parallel with increases in parental education status, book reading habits, and interest levels in environmental issues.

Another important step in the research is the findings section, which examines the attitudes of social studies teacher candidates towards a sustainable environment. In this context, the findings of the research generally show that, unlike the environmental literacy levels of teacher candidates, the attitudes of social studies teacher candidates towards a sustainable environment are at a moderate level. Furthermore, in the context of the gender variable, the attitude levels of social studies teacher candidates are significantly higher in favour of female teacher candidates. On the other hand, while no general difference was observed in terms of class level, a significant difference in favour of second-year students was found between first-year and second-year students. Furthermore, it was observed that as the educational level of parents, the frequency of reading books, and interest in environmental issues increased, the attitudes of teacher candidates towards a sustainable environment increased in parallel. This result is noteworthy in that it parallels the demographic indicators observed for environmental literacy in previous findings.

One of the third and most important points of the research is the findings showing the relationship between the two scales. In this context, it reveals that there are meaningful and positive relationships between social studies teacher candidates' environmental literacy levels and their attitudes towards a sustainable environment, both in the sub-dimensions of the scales and in the overall total dimensions. This finding shows that as teacher candidates' environmental literacy levels increase, their attitudes towards environmental sustainability also increase. Based on this point, the results provide strong evidence supporting the main hypothesis of the study.

Key Words: Social Studies, Environment, Environmental Literacy, Sustainable Environment

İÇİNDEKİLER

ONUR SÖZÜ	iii
ÖN SÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii
KISALTMALAR	xiv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	4
1.3. Problem Cümlesi ve Alt Problemler.....	5
1.4. Araştırmanın Sayıtları	6
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	6
1.6. Tanımlar.....	7
BÖLÜM II.....	8
KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	8
2.1. Çevre Kavramı.....	8
2.2. Çevre Sorunları.....	9
2.3. Çevre Eğitimi.....	11
2.3.1. Çevre Eğitiminin Amaç ve Esasları	14
2.3.2. Sürdürülebilirlik Kavramı	15
2.3.3. Sürdürülebilir Çevre Eğitimi.....	17
2.3.4. Sosyal Bilgilerde Sürdürülebilir Çevre	19
2.4. Okuryazarlık Kavramı	21
2.5. Çevre Okuryazarlığı	22
2.5.1. Çevre Okuryazarlık Düzeyleri	23
2.5.2. Çevre Okuryazarlığı Bileşenleri.....	24
2.5.3. Sosyal Bilgilerde Çevre Okuryazarlığı	25
2.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Çevre Okuryazarlığı ve Sürdürülebilir Çevre Eğitimi	26

2.7. İlgili Araştırmalar	29
2.7.1. Çevre ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	29
2.7.2. Çevre ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar.....	30
BÖLÜM III	33
YÖNTEM.....	33
3.1. Araştırmanın Modeli.....	33
3.2. Evren ve Örneklem	33
3.3. Veri Toplama Araçları.....	35
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	35
3.3.2. Sürdürülebilir Çevre Tutum Ölçeği	35
3.3.3. Yetişkinler İçin Çevre Okuryazarlığı Ölçeği	35
3.4. Verilerin Toplanması.....	36
3.5. Verilerin Analizi	36
BÖLÜM IV	38
BULGULAR	38
4.1. Çevre Okuryazarlığına Yönelik Bulgular.....	38
4.1.1. Çevre Okuryazarlık Düzeyine Ait Bulgular.....	38
4.1.2. Cinsiyet Değişkenine Ait Bulgular	39
4.1.3. Öğrenim Görülen Sınıf Değişkenine Ait Bulgular	40
4.1.4. Anne Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular.....	41
4.1.5. Baba Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular	43
4.1.6. Kitap Okuma Durumu Değişkenine Ait Bulgular.....	45
4.1.7. Çevre İle İlgili Konulara Olan İlgiyi Değerlendirme Durumu Değişkenine Ait Bulgular.....	47
4.2. Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutuma Yönelik Bulgular.....	48
4.2.1. Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyine Ait Bulgular.....	49
4.2.2. Cinsiyet Değişkenine Ait Bulgular	49
4.2.3. Öğrenim Görülen Sınıf Değişkenine Ait Bulgular	51
4.2.4. Anne Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular.....	52
4.2.5. Baba Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular	54
4.2.6. Kitap Okuma Durumu Değişkenine Ait Bulgular.....	56
4.2.7. Çevre İle İlgili Konulara Olan İlgiyi Değerlendirme Durumu Değişkenine Ait Bulgular.....	58

4.3. Değişkenler Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	60
BÖLÜM V.....	61
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	61
5.1. Sonuçlar	61
4.2. Öneriler	71
KAYNAKÇA	73
EKLER	86
Ek 1. Kişisel Bilgi Formu	86
Ek 2. Sürdürülebilir Çevre Tutum Ölçeği	86
Ek 3. Yetişkinler İçin Çevre Okuryazarlığı Ölçeği	88
Ek 4. Etik Kurul İzni.....	89
Ek 5. Araştırma Uygulama İzinleri.....	90

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Çevre Sorunları	10
Tablo 2. Sürdürülebilirliğin Hedefleri.....	16
Tablo 3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Çevre Konulu Başlıklar	26
Tablo 4. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Çevre Konulu Başlıklar	26
Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında çevre ile ilgili öğrenme alanları ve öğrenme çıktıları (MEB, 2024a)	28
Tablo 6. Örnekleme Yer Alan Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demografik Bilgilerine Ait Betimsel İstatistik Veriler	34
Tablo 7. Veri Toplama Araçlarının Çarpıklık ve Basıklık Değerleri.....	36
Tablo 8. Çevre Okuryazarlık Düzeyine Ait Betimsel İstatistik Veriler	38
Tablo 9. Çevre Okuryazarlığın Cinsiyete Göre t-Testi Verileri.....	39
Tablo 10. Çevre Okuryazarlığın Öğrenim Görülen Sınıfa Göre Anova Verileri.....	40
Tablo 11. Çevre Okuryazarlığın Anne Eğitim Durumuna Göre Anova Verileri	41
Tablo 12. Çevre Okuryazarlığın Baba Eğitim Durumuna Göre Anova Verileri.....	43
Tablo 13. Çevre Okuryazarlığın Kitap Okuma Durumuna Göre Anova Verileri.....	45
Tablo 14. Çevre Okuryazarlığın Çevre İle İlgili Konulara Olan İlgiyi Değerlendirme Durumuna Göre Anova Verileri.....	47
Tablo 15. Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyine Ait Betimsel İstatistik Veriler	49
Tablo 16. Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Cinsiyete Göre t-Testi Verileri ..	50
Tablo 17. Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Öğrenim Görülen Sınıfa Göre Anova Verileri.....	51
Tablo 18. Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Anne Eğitim Durumuna Göre Anova Verileri.....	52
Tablo 19. Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Baba Eğitim Durumuna Göre Anova Verileri	54
Tablo 20. Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Kitap Okuma Durumuna Göre Anova Verileri.....	56
Tablo 21. Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Çevre İle İlgili Konulara Olan İlgiyi Değerlendirme Durumuna Göre Anova Verileri.....	58
Tablo 22. Değişkenler Arası İlişkiye Ait Veriler	60

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Doğal Kaynakların Verimli Kullanımı.....	19
Şekil 2. Çevre Sağlığı İle İlgili Haber Başlıkları	20

KISALTMALAR

s: Sayfa

vd: Ve diğlerleri

md: Madde

t. y: Tarih yok

akt: Aktaran

BM: Birleşmiş Milletler

SÇT: Sürdürülebilir çevre ve tutum

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

WHO: World Health Organization

IPCC: Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli

NCSS: National Council for the Social Studies

ÖRAV: Öğretmen Akademisi Vakfı

SPSS: Statistical Package for the Social Sciences

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

UNEP: United Nations Environment Programme

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

NAAEE: Kuzey Amerika Çevre Eğitimi Derneği

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde problem durumu, araştırmanın amacı ve önemi, varsayımlar, sınırlılıkları ve tanımlar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Çevre; hava, su, toprak, ateş gibi yaşamsal faaliyetlerin bulunduğu, insan, hayvan ve bitki topluluklarının yaşamını sürdürdüğü, canlı ve cansız varlıkların bulunduğu doğal ve beşeri unsurlardan oluşan bir bütündür. İnsanlar geçmişten bugüne ihtiyaçlarını karşılamak için içinde buldukları bu doğal çevreden faydalanmış, daha rahat bir yaşam elde etmek için çevreyi kendi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmeye ve yapılandırmaya başlamıştır. Fakat bu değişim ve dönüşümler, zamanla çevreye zarar veren, ekosistemi bozarak çevre sorunlarına neden olan uygulamalara dönüşmüştür. Özellikle 20. yüzyıl ile birlikte çevreyi kullanma sınırı gözetilmeden gelişen sanayileşme süreci, doğal kaynakların sınırsız olarak algılanıp bilinçsizce kullanılması, doğal dengenin bozulmasına yol açmıştır (Erbasan, 2018). Küresel ölçekte etkileri olan çevre sorunları iklim değişikliği, ekosistemin dengesinin bozulması, su kaynaklarının kirlenmesi ve tükenmesi, atık sorunlarının artması ve biyoçeşitlilik kaybı gibi ciddi tehlikelere neden olmaktadır (IPCC [Intergovernmental Panel on Climate Change], 2021). Dünya nüfusundaki artışla beraber artan sanayileşme, plansız kentleşme, bilinçsiz tüketim alışkanlıkları gibi durumların neden olduğu çevre sorunları yerel bir sorun olmaktan çıkmış, tüm insanlığı etkileyen bir sorun haline gelmiştir (Kılıç, 2001). Çevre sorunları Türkiye’de de giderek belirgin hale gelen, somut sonuçlar doğuran problemler haline gelmiştir. İklim değişikliğine ve yer altı sularının aşırı kullanımına bağlı olarak su kaynaklarının azalması ve tarımsal verimin düşmesi, fosil yakıt kullanımının artmasıyla temiz su kaynaklarının azalması önemli çevre sorunları olarak görülmektedir. Aynı zamanda atık yönetimi ve geri dönüşüm uygulamalarının yetersiz olması hava, su ve toprak kirliliğinin artmasına neden olmaktadır. Tüm bu sorunlar çevrenin korunmasını ve sürdürülebilir bir çevre anlayışının gerekliliğini açıkça göstermektedir.

Dünya Sağlık Örgütü’nün 2018 yılında güncellediği raporlara göre dünya genelinde meydana gelen ölümlerin %24’ünün önlenebilir çevresel sorunlardan kaynaklandığı belirtilmiştir (World Health Organization [WHO], 2018). Bu durum, insanların tüketim alışkanlıklarının, doğaya karşı tutum ve davranışlarının gözden geçirilmesini gerektirmektedir.

Bu açıklamalar doğrultusunda çevrenin doğal dengesini bozmamak ve sürdürülebilir sağlıklı bir çevre için bireylerin sürdürülebilir çevreye yönelik olumlu tutum ve davranışlar geliştirmeleri gerekmektedir. Ancak bireylerin yaşamlarını sürdürülebilir çevreye uygun şekilde yapılandırmaları, tüketim alışkanlıklarını çevrenin kurallarına göre dönüştürmelerini sağlayabilmek için öncelikle çevreye yönelik bilinç ve farkındalık düzeylerinin artırılması gerekmektedir (Kollmuss ve Agyeman, 2002). Bu kapsamda ülkemizde, çevre sorunlarının çözümüne yönelik politikalar geliştirilmekte, eğitim alanında çalışmalar yapılarak bireylere çevre eğitimi verilmektedir. Yaşanan bu çevresel sorunların önlenmesinde ve çözülmesinde çevre eğitimi etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Çevre eğitimi, UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) ve UNEP (United Nations Environment Programme)'in işbirliği ile gerçekleştirilen Tiflis Konferansı'nda ayrıntılı bir şekilde ele alınarak yayınlanan bildiriye çevre eğitiminin amaçları ve ilkeleri belirlenmiş ve bu adım, çevre eğitiminin dünya genelinde önemsenmesinin başlangıcı olmuştur (Ünal ve Dımışlı, 1999). Çevre eğitimi ile bireylerin çevresel konularda yeterli bilgiye sahip olmaları, olumlu tutum ve davranışlar geliştirmeleri, problem çözme becerisine sahip olmaları amaçlanmaktadır. Çevre eğitimi yalnızca çevresel bilgilerin teorik olarak aktarılması, ekosistemin tanınması değildir. Bireylerin çevre ile olan ilişkilerini yeniden gözden geçirmesini sağlayarak ve basit bir farkındalık yaratmanın ötesine geçer ve çevreye olan tutum ve davranışlarında, yaşam şekillerinde kalıcı değişikliklerin oluşmasını desteklemektedir. Bu doğrultuda yaşanan bireysel dönüşümler, küçük bir topluluktan büyük bir kitleye yayılarak çevre politikalarının da benimsenmesini ve yaygınlaşmasını sağlamaktadır. Çevreyi korumaya yönelik tutum ve davranışlar, toplumsal bir sorumluluk olup eğitimle yaygınlaştırılarak, çevre sorunlarını en aza indirmekte ve uzun vadede daha yaşanılabilir bir alan yaratmaktadır.

Çevre eğitimi, çevre okuryazarlığı ve sürdürülebilir bir çevre anlayışının hem bilişsel hem duyuşsal yönden geliştirilmesi hedeflenmektedir. Sürdürülebilir çevre; doğal kaynakların, doğal çevrenin varlığını ve yapısını koruyarak hem bugünün hem de gelecek nesillerin sağlıklı bir çevrede yaşamasını sağlamaktır (Türkiye Cumhuriyeti Çevre Kanunu, 1983). Sürdürülebilir çevrenin sağlanması ise bireylerin çevre okuryazarlığının geliştirilmesine bağlıdır. Çevre okuryazarlığının temeli, doğal sistemlerin işleyişini bilmek ve çevreyi anlamaktır (Orr, 1990). Dolayısıyla çevreyi tanıyan bireyler, çevresel olayların nedenlerini ve sonuçlarını daha iyi kavrayarak sürdürülebilir çevreye yönelik davranışlar geliştirmekte başarılı olmaktadır.

Sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevre için bireylerin erken yaşlardan itibaren çevre bilinci konusunda bilgilendirilmeleri ve gereken eğitimi almaları gerekmektedir (Akkoy ve Poyraz, 2023). Erken yaşlardan itibaren verilen çevre eğitimi, bireylerin tutum ve davranışlarının kalıcılığını sağlayarak, doğaya karşı olan sorumluluklarını içselleştirmelerini kolaylaştırmaktadır. Çevre eğitimi sonunda bireylerin, çevre dostu olmaları, üretimde ve tüketimde bugünü ve geleceği düşünerek planlı bir şekilde hareket etmeleri, doğaya karşı etik davranışlar geliştirmeleri ve bu becerileri günlük yaşama aktarmaları hedeflenmektedir. Tam da bu noktada sorumluluk sahibi etkin vatandaşlar yetiştirme amacı olan sosyal bilgiler dersi öne çıkmaktadır. İşleyişine problem çözmeyi de dâhil eden sosyal bilgiler, çevresel problemler karşısında çevre okuryazarı ve sürdürülebilir çevre anlayışına sahip bireyler yetiştirilmesine yönelik gereken tutum ve davranışların aktarılabilceği bir ders olarak görülmektedir (Fasiku, 2021). Eğitimde toplumla yakından ilişkili bir ders olan sosyal bilgiler dersi; güncel olayları işleyebilen, günümüze ve geleceğe odaklanan insan ve çevre etkileşimini konu alan bir derstir. Ders kitaplarında verilen metinler, görseller ve etkinlikler öğrencilerin çevreye yönelik duyarlılık ve farkındalık kazanmaları ve sürdürülebilir bir çevre için adım atan bireyler olarak yetişmeleri açısından etkili olmaktadır. Başarılı bir çevre eğitiminin gerçekleşmesinin başlıca sorumlusu ise öğretmenlerdir (Lloyd-Strovas vd., 2018). Dolayısıyla sosyal bilgiler dersinin içerdiği bu çevresel konuların etkili şekilde aktarılmasında dersi yürüten öğretmenlerin çevreye yönelik bilgi düzeyleri, tutum ve davranışları, rol model olmaları büyük ölçüde etkili olmaktadır. Öğretmenlerin mesleki yeterliliklerini üniversite sürecinden itibaren kazanmaya başladıkları göz önünde bulundurulduğunda öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının belirlenerek eksiklerin giderilmesi gerekmektedir.

Literatür incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeyleri ile ilgili çeşitli araştırmalar mevcuttur. Batchar & Abad (2023), Hsu ve Roth (1999), Tuncer vd. (2009), Samur (2022), sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerini, çevreye yönelik duyarlılıklarını ve bilgi durumlarını incelemiştir. Cheng ve So (2015), Büken ve Katılmış (2022), öğretmenlerin çevre okuryazarlığı becerisi ile ilgili görüşleri araştırmış; Çinikaya (2022) da sosyal bilgiler dersinde çevre okuryazarlığının geliştirilmesine yönelik akademisyen ve öğretmen görüşlerini değerlendirilmiştir. Fasiku (2021), Chowdhury vd. (2024), Yıldız (2019), Tekiroğlu ve Hayır Kanat (2021) ise öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilgi ve tutumlarını araştırmışlardır. Tanrıverdi (2009), ilköğretim programlarının amaç

ve kazanımlarının sürdürülebilir çevre eğitiminin amaçları ile ne derece örtüştüğünü incelemiştir. Çelebioğlu ve Bekdemir (2025) ise yaptıkları çalışmada çevre okuryazarlık becerisinin oluşmasında sosyal bilgiler dersinin rolünü incelemektedir. Karadağ ve Acar (2020), sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevresel sorunlara yönelik bilinç ve farkındalık düzeylerini incelemektedir. Son olarak Şeren ve Mert (2020) yaptıkları araştırmada ise öğretmenlerin sürdürülebilir çevre ile ilgili görüşlerini ve sınıf içindeki uygulamalarını araştırmışlardır.

Alanyazın incelendiğinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerine yönelik araştırmaların dikkate değer sayıda olduğu ancak öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutum ve davranışlarının araştırıldığı, çevre okuryazarlığının ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumların beraber incelendiği araştırmaların sınırlı olduğu görülmüştür. Mevcut çalışmalar, daha çok öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerine odaklanmış, sürdürülebilir çevre boyutu ise ihmal edilmiştir. Bu nedenle sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutum ve davranışlarının da farklı açılardan ele alındığı bir araştırmanın alanyazındaki bu boşluğu doldurması hedeflenmektedir. Bu bağlamda araştırma, öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarını ve çevre okuryazarlık düzeylerini inceleyen ilk çalışma olma özelliği taşımaktadır. Son olarak bu çalışma; hem sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevresel bilgilerinin ve sürdürülebilirliğe ilişkin tutumlarının mevcut durumunu öğrenmek hem de öğretmen yetiştirme programlarında çevre ile ilgili içeriklerin geliştirilmesinde ve yeniden yapılandırılmasında destekleme sağlamak açısından önemlidir.

1.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Günümüzde küresel bir sorun haline gelen, çeşitlenerek ciddi boyutlara ulaşan çevre sorunlarına karşı endişe ve korkunun artması çözüm arayışlarını hızlandırmıştır. Hızla artan çevre sorunlarının hem bugüne etkileri hem de yakın gelecekteki sonuçları düşünüldüğünde bireylerin çevreye yönelik olumlu tutumlara sahip olması bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu noktada çevre okuryazarlığının ve sürdürülebilir çevreyle ilgili olumlu tutumların gelişmesine yönelik kazanımların hangi dersler aracılığıyla verileceği de önem taşımaktadır. Bu bağlamda etkin vatandaş, sorumluluk bilinci, toplumsal hayat gibi konuları merkeze alan sosyal bilgiler dersi, çevre eğitimi konusunda ana derslerden biri olarak değerlendirilmektedir. Nitekim kapsadığı konular bakımından bireylerin çevre eğitimiyle edindikleri tutum ve davranışları ve çevreye yönelik değerlerin günlük yaşamda uygulanabilirliğini arttırmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinin çevre eğitimi açısından önemli bir ders olarak görülmesi, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre konusunda bilgi ve duyarlılıklarının yüksek seviyede olmasını gerektirmektedir. Çevreyle ilgili yer alan konuların etkili bir şekilde işlenebilmesi, öğretmen adaylarının üniversite sürecinden itibaren gereken çevre bilgisinin, okuryazarlık becerisinin ve sürdürülebilir çevreye yönelik farkındalığı edinebilmelerine bağlıdır. Çünkü lisans eğitimlerini tamamladıktan sonra toplumsal ilişkilerinde, günlük yaşamlarında ve mesleki uygulamalarında aktif biçimde yer almaları ve eğitimleri boyunca edindikleri bilgi ve becerileri çevrelerine aktarmaları beklenmektedir (Teksöz vd., 2010). Dolayısıyla çevresel bilgilerin ve becerilerin, tutum ve değerlerin aktarılmasında öğretmen adayları stratejik bir öneme sahiptir. Çevre okuryazarlığının boyutları ve sürdürülebilir çevrenin temel ilkelerinin, sosyal bilgiler öğretim programının hedef ve kazanımları ile uyduğu görülmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin yüksek olması öğrencilere verilecek çevre eğitiminin kalitesini de arttıracaktır.

Bu açıklamalar doğrultusunda sözü edilen araştırma ile sosyal bilgiler öğretmen adaylarının öncelikle mevcut çevre okuryazarlığının ve sürdürülebilir çevre hakkında olumlu eğilimlere sahip olma düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Aynı zamanda çevre okuryazarlığı ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenerek alana farklı bir bakış açısı kazandırılması hedeflenmektedir. Son olarak araştırma, öğretmen adaylarının çevresel bilgilerini, çevreye yönelik tutum ve davranışlarını sorgulamalarını sağlayarak onlara çevreye yönelik eksikliklerini görme fırsatı sunacaktır. Mevcut durumun belirlenerek öğretmen yetiştirme programlarında çevre eğitiminin içeriklerinin geliştirilmesi ve yeniden yapılandırılması önemli görülmektedir.

1.3. Problem Cümlesi ve Alt Problemler

Araştırmada, “sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” sorusu, temel problem cümlesi olarak belirlenmiştir. Belirlenen bu temel problem cümlesi doğrultusunda araştırmada şu alt problemlere yanıt aranacaktır:

1. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık tutumları hangi düzeydedir?
2. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık durumları:
 - a. Cinsiyet
 - b. Öğrenim görülen sınıf

- c. Anne eğitim durumu
 - d. Baba eğitim durumu
 - e. Kitap okuma durumu
 - f. Çevre ile ilgili konulara olan ilgiyi değerlendirme değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
3. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları hangi düzeydedir?
 4. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları:
 - a. Cinsiyet
 - b. Öğrenim görülen sınıf
 - c. Anne eğitim durumu
 - d. Baba eğitim durumu
 - e. Kitap okuma durumu
 - f. Çevre ile ilgili konulara olan ilgiyi değerlendirme değişkenlerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?
 5. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.4. Araştırmanın Sayıtları

- Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, ilgili ölçeklerde yer alan (çevre okuryazarlığı ve sürdürülebilir çevre tutum ölçeği) maddeleri doğru ve samimi biçimde yanıtladıkları varsayılmaktadır.
- Araştırmada kullanılan ölçme araçlarının, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık ve sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumlarını geçerli ve güvenilir biçimde ölçtüğü varsayılmaktadır.
- Katılımcıların çevre okuryazarlığı düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının, araştırma sürecinde önemli ölçüde değişmediği varsayılmaktadır.
- Araştırma örneklemini meydana getiren sosyal bilgiler öğretmen adaylarının, evreni temsil edecek nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırma, İnönü Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Dicle Üniversitesi ve Sivas Cumhuriyet Üniversiteleri ile sınırlıdır.

2. Araştırma, “Kişisel Bilgi Formu”, “Çevre Okuryazarlık Ölçeği” ve “Sürdürülebilir Çevreye Yönelik Tutum Ölçeği” ile sınırlandırılmıştır.
3. Araştırma elde edilen verilerle sınırlıdır.
4. 2025-2026 eğitim-öğretim yılını kapsayan zaman dilimi ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Sosyal bilgiler: NCSS [2025 (Ulusal Sosyal Bilimler Konseyi)]’ye göre sosyal bilgiler; bireyleri, toplulukları, sistemleri ve bunların zaman ve mekan içindeki etkileşimlerini inceleyerek öğrencileri yerel, ulusal ve küresel vatandaşlığa hazırlayan bir disiplindir.

Çevre: Çevre, tüm canlı ve cansız varlıkları yaşamları boyunca etkileyen tüm sosyal, kültürel, tarihi, iklimsel ve fiziksel faktörler olarak tanımlanır (Yücel ve Morgül, 1998).

Çevre Okuryazarlığı: Çevresel sistemlerin göreceli sağlığını algılama ve yorumlama ve bu sistemlerin sağlığını korumak ve iyileştirmek için uygun önlemleri alma kapasitemizin derecesidir (Roth, 1992).

Sürdürülebilir Çevre: Türkiye Cumhuriyeti Çevre Kanununa göre (1983) sürdürülebilir çevre; gelecek nesillere sağlıklı bir yaşam bırakabilmek için kaynakların varlığını ve kalitesini tehlikeye atmadan, çevreyi oluşturan tüm değerlerin korunması, yenilenmesi ve geliştirilmesi sürecidir.

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Çevre Kavramı

Geniş bir alana sahip olan çevre kavramının birçok disiplinin araştırma konusu olması bu kavram ile ilgili tanımların çeşitlenmesini sağlamıştır. Çevre, bir canlı topluluğuna yaşam boyu etki eden toplumsal, kültürel, tarihsel, iklimsel ve fiziksel unsurların bütünü olarak tanımlanır (Yücel ve Morgül, 1998). Bir başka tanımda ise bireyin maddi ve manevi yaşamında etkisi olan, yaşam koşullarını belirleyen doğrudan veya dolaylı etkide bulunan biyolojik, coğrafi ve toplumsal faktörlerin birleşimidir (Cansaran ve Yıldırım, 2014). Selmanoğlu (2025) ise çevreyi sadece insanları ve diğer canlıları değil, cansız varlıkları da içine alan, bu varlıkların birbirleriyle olan fiziksel, kimyasal, biyolojik ve toplumsal ilişkilerinden oluşan bir bütündür şeklinde tanımlamıştır. Bu tanımlardan hareketle çevre, yaşamsal faaliyetlerin bulunduğu, insan, hayvan ve bitki topluluklarının yaşamını sürdürdüğü, doğal ve beşeri unsurların oluşturduğu geniş bir alan olarak değerlendirilir.

Çevre, yalnızca canlıların yaşamlarını şekillendiren bir yapı değil, aynı zamanda insan faaliyetlerinden doğrudan ve dolaylı bir şekilde etkilenen, ekonomik süreçlerin, toplumsal düzenin ve bireysel davranışların gelişimini şekillendiren doğal ve beşeri unsurların bir birleşimidir. Bu karşılıklı etkileşim sonucunda insanlık tarihi boyunca bireyler, çevre ile hep bir mücadele içinde olmuş, varlığını devam ettirebilmesi için doğal çevre koşullarına bazan baş eğerek bazan da mücadele ederek uyum sağlamaya çalışmıştır (Özerkmen, 2002). Fakat zamanla insanlar, doğa üzerindeki etkisini arttırarak çevreyi kendi ihtiyaçları doğrultusunda değiştirmeye başlamışlardır. İnsanın bu çevre üzerindeki faaliyetleri nedeniyle, doğal çevre artık tekil bir kavram olmaktan çıkmış ve özelliklerine göre fiziksel çevre ile sosyal çevre olarak sınıflandırılmıştır. Bu kapsamda insanın içinde yaşadığı alan olan fiziksel çevre, doğal ve beşeri çevre olarak tanımlanmaktadır. Doğal çevre, oluşum sürecinde insan etkisi bulunmayan, hazır bulunduğu canlı ve cansız öğelerden oluşan çevredir (Karataş, 2013). Bu noktadan hareketle doğal çevrenin özneleri jeolojik yapı, jeomorfoloji, iklim koşulları, su kaynakları, toprak tipleri ve bitki örtüsüdür. Bu unsurlar, söz konusu çevrede yaşayanların önemli ölçüde yaşam tarzını, ekonomik etkinliklerini ve geleceğini biçimlendirmektedir (Koçman, 2023). Yapay çevre ise bireylerin sosyal yaşamına yansımaları olan doğal kaynakları kullanarak kendi yaşamına göre dönüştürdüğü çevreyi anlatmaktadır (Karataş, 2013). Son olarak sosyal çevre de insanların toplumsal, ekonomik, kültürel unsurlarının yer aldığı birbirleriyle etkileşim içinde oldukları

çevredir. Dolayısıyla yapay çevre ve sosyal çevre, toplumun ortak kimliğini yansıtan yaşam biçimleri hakkında bilgi veren alanlardır.

Çevre; biyolojik ve fiziksel tanımlarının yanında; toplumların tarihsel, kültürel ve sosyal mirasını kuşaktan kuşağa aktaran çok yönlü bir sistemdir (Yücel, 2003). Bu yönüyle çevre, yalnızca fiziksel bir mekândan ya da doğal kaynakların korunmasından ibaret değildir. Aynı zamanda kültürel belleğin, değerlerin ve toplumsal ilişkilerin korunmasını ve sürdürülebilirliğini de sağlamaktadır. Bu yönleriyle çevre, yalnızca günümüz insanların ihtiyaçlarını karşıladığı bir yaşam alanı değil, aynı zamanda gelecek kuşaklara devredilmesi gereken çok boyutlu ve stratejik öneme sahip olan ortak bir mirastır. Bu noktada insanlığın ortak mirası olan çevre, belirli bir bölgeye indirgenemeyecek kadar kapsamlı bir kavramdır. Nitekim hem doğal çevrenin hem de yapay çevrenin korunması ve yaşanılabilir bir çevrenin sürdürülebilirliği tüm bireyleri ilgilendiren son derece önemli bir sorumluluktur.

2.2. Çevre Sorunları

Çevre sorunlarının kökeni, insanlık tarihinin ortaya çıkışına kadar uzanır. Avcı-toplayıcı topluluktan yerleşik hayata geçilmesiyle beraber insanın doğayla, toprakla etkileşimi artmış ve kaynakların kullanımı sürekli hale gelmiştir. Bu bağlamda, insanların yaşam koşullarını iyileştirebilmek adına attıkları adımların zamanla ekosistemin bozulmasına ve çevresel tahribatların oluşmasına yol açtığı ifade edilebilir. İnsanların doğaya müdahaleleri sonucunda doğanın kendini koruma, yenileme kapasitesi ve oluşan tahribatları taşıma potansiyeli oldukça güçleşmiş ve bazı alanlarda telafi edilemeyecek kalıcı sorunlara neden olmuştur (Baykal ve Baykal, 2008). Öyle ki günümüzde insan faaliyetlerinin neden olduğu çevre sorunları teknolojik gelişmeler ve nüfus artışıyla beraber daha belirgin hale gelmeye başlamıştır. Tüm bu ön bilgilerden hareketle çevre sorunu; doğal çevreyi oluşturan unsurların yapısının değişmesi, ekosistemin sürdürülebilirliğini kaybetmesi, yaşam ortamlarının farklılaşması ve insan ihtiyaçları doğrultusunda kaynakların aşırı tüketilmesiyle birlikte biyolojik çeşitliliğin büyük ölçüde zarar görmesi (Kaypak, 2013) olarak tarif edilebilir. Diğer bir ifadeyle kaynakların hiç tükenmeyecekmiş gibi plansız ve sürekli kullanımı çevre sorunlarının temel sebebidir. Bununla birlikte yalnızca doğal çevrenin düzenini değil, insanların yaşam kalitesini, uluslararası ilişkilerini etkileyerek toplumsal ve ekonomik sorunlara neden olan çok boyutlu bir sorundur.

Çevre sorunları, insanlık tarihi boyunca gelişen ve değişen yaşam koşullarına, üretim biçimlerine paralel olarak şekillenmektedir. Nitekim 18. yüzyılda gerçekleşen Sanayi İnkılabı sonrasında üretimin artmasıyla makineleşme de artmış ve köyden kentlere göçlerin başlaması çarpık kentleşmeye neden olmuş; fabrikalaşma, şehirleşmenin artması enerji kaynaklarının hızla harcanmasına bununla beraber daha fazla enerji ihtiyacının ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Tunç ve Çınar, 2019). Zaman içinde enerji ihtiyacının fosil yakıtlarla karşılanması, ham madde ihtiyacı doğrultusunda doğal kaynakların plansız ve bilinçsizce kullanılması çevrenin doğal dengesinin bozulmasına yol açmış; su, toprak ve hava kirliliği gibi bir takım çevre sorunları ortaya çıkarmıştır (Başoğlu, 2014). Sanayi Devrimi, modern yaşamın bir temeli olurken aynı zamanda günümüze kadar uzanan çevre sorunlarının da başlangıcı olmuş, İkinci Dünya Savaşından sonra artarak devam etmiştir. Bu bağlamda; insan faaliyetlerinden kaynaklanan ve ekolojik dengenin bozulmasına neden olan başlıca çevre sorunları şunlardır (Kurtuldu, 2019):

Tablo 1. Çevre Sorunları

Çevre Sorunları	Temel Nedenleri	Sonuçları
Hava kirliliği	Sanayi atıkları ve fosil yakıt kullanımı	İklim değişikliği
Su kirliliği	Sanayi atıklarının suya karışması, tarımda kullanılan kimyasallar	İçme suyu kaynaklarının azalması
Toprak kirliliği	Tarımsal üretimde aşırı gübre ve pestisit kullanımı	Tarımsal verimliliğin düşmesi, erozyon
Ormanların tahrip edilmesi	Ormanların tarım alanına dönüştürülmesi, plansız kentleşme	Biyçeşitlilik kaybı, karbon yutaklarının azalması, ekosistemin tahribi
Küresel ısınma	Sanayi atıkları, sera gazları	İklim krizleri, buzulların erimesi
Geri dönüşüm eksikliği	Plansız tüketim,	Çöp dağları, toprak ve su kirliliği

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, çevre sorunlarının temel nedenlerinin büyük ölçüde insan faaliyetlerinden kaynaklandığı ve bu sorunların tek bir alanla sınırlı kalmayıp zincirleme etkiler yaratarak yeni sorunların oluşmasına neden olduğu görülmektedir.

Tabloda verilenlerin dışında ozon tabakasının incilmesi, iklim koşullarında meydana gelen değişiklikler, tehlikeli atıkların ülkeler arası taşınımı, biyolojik çeşitliliğin korunamaması, toprak erozyonu ve tarım arazilerinin bozulması da çevresel sürdürülebilirlik

açısından ciddi tehditler oluşturmaktadır (Bilginoğlu, 1993). Bu çevre sorunları; yalnızca doğanın doğal döngüsünü değil, insan sağlığını, biyolojik çeşitliliği ve gelecek nesillerin sağlıklı bir çevrede yaşama hakkını da tehdit etmektedir. Tüm bu çevre sorunlarının en aza indirilebilmesi için çevreden etkilenen ve çevreyi etkileyen bireylerin çevre duyarlılığının geliştirilmesinin, sağlıklı ve güvenli bir çevre için önemli olduğu bilinmektedir (Karagözoğlu, 2020). Çünkü insanın sebep olduğu bu çevre sorunlarının çözümü ve giderilmesi yine insan eliyle mümkündür.

Çevre sorunlarını en aza indirmek amacıyla çevre ve insan sağlığı için yeni ekonomi modelleri benimsenmeli ve çevre politikaları kapsamlı bir biçimde gözden geçirilmelidir. Bu bağlamda tek yönlü bir ekonomi modeli olan doğrusal ekonomiden doğal kaynak ve enerji kullanımını azaltmayı öngören, geri dönüştürme ve yeniden kullanma ilkelerini esas alan döngüsel ekonomiye geçiş sağlanmalıdır (Karalar ve Kiracı, 2015). Döngüsel ekonomi kavramı; yenilenebilir enerjinin temele alınmasını, doğaya zarar veren kimyasalların kullanımının azaltılmasını, atık miktarının azaltılmasını ve israfın önlenmesini merkeze alan yapıcı bir ekonomi modelidir (Önder, 2018). Böylece döngüsel ekonomiyle beraber çevre sorunlarına neden olan alışkanlıkların, bilinçsiz kullanımların önüne geçilerek sağlıklı bir yaşamın devamlılığı sağlanacak; toprağın, suyun, enerji kaynaklarının planlı bir şekilde kullanılmasıyla beraber çevresel sürdürülebilirlik desteklenecektir.

2.3. Çevre Eğitimi

Kırk yılı aşkın bir geçmişe sahip olan çevre eğitimi, son zamanlarda insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki olumsuz etkileri daha belirgin hale geldikçe, tanımı ve işlevi açısından önem kazanmaya başlamıştır (Gümüş, 2023). Bu bağlamda çevre eğitimi, tüm bireylerde çevreye karşı olumlu tutumlar geliştirme, doğal, tarihi, kültürel ve sosyal değerleri koruma, çevre sorunlarına aktif katılımı teşvik etme ve bireylerin çevre sorunlarının çözüm sürecine etkin bir şekilde katılmalarını sağlama süreci olarak tanımlanmaktadır (Türkiye Çevre Atlası, 2004 Kayhaoğlu, 2016). Bu bağlamda çevre eğitimi, bireylerin yalnızca doğal çevreye duyarlılık geliştirmesini değil, çözüm önerileri geliştirebilecek ve uygulayabilecek bir beceriye sahip olmalarını amaçlamaktadır.

Çevre eğitimi, insanların çevreye yönelik duygu ve düşüncelerini tutum ve değerlerini, davranışa yansıtmalarını sağlayarak geliştirmeyi hedeflemektedir (Atasoy ve Ertürk, 2008). Ancak çevre eğitimi, bireylerin teorik bilgilerinin aktarımı sonrasında öğrenilenleri

içselleştirerek davranışa dönüştürmesiyle anlam kazanmaktadır. Çevre eğitimi, bireylerin çevre ile olan ilişkilerini yeniden gözden geçirmesini sağlayarak basit bir farkındalık yaratmanın ötesine geçerek, çevreye olan tutum ve davranışlarında, görüşlerinde kalıcı değişikliklerin oluşmasını sağlar. Bu eğitimi alan her bireyin, çevre dostu olması, üretimde ve tüketimde bugünü ve geleceği düşünerek planlı bir şekilde hareket etmesi, doğaya karşı etik davranışlar geliştirmesi ve sürdürülebilir bir yaşam için gerekli adımları atmaları hedeflenmektedir. Bu doğrultuda yaşanan bireysel dönüşümler, küçük bir topluluktan büyük bir kitleye yayılarak çevre politikalarının da benimsenmesini ve yaygınlaşmasını mümkün kılmaktadır. Çevre dostu tutumlar, toplumsal bir sorumluluk olup eğitimle yaygınlaştırılarak, çevre sorunlarının en aza indirmekte ve uzun vadede daha yaşanılabilir bir alan yaratmaktadır.

Günümüzde küresel bir sorun haline gelen, çeşitlenerek ciddi boyutlara ulaşan çevre sorunları, duyarlı ve bilinçli bireyler yetişmesini zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle çevre eğitimi, tüm dünyada önemli bir eğitim olarak görülmektedir. Çevrenin korunması ve doğal kaynakların bilinçli kullanımının sağlanması için ulusal ve uluslararası düzeyde çeşitli programlar düzenlenmiştir. Bu konferanslardan ilki ve bundan sonraki çevre programlarının devamı olan 1972 yılında Stockholm’de gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı’dır. Konferans, çevre eğitiminin önemine dikkat çekerek her düzeyde örgün eğitim sistemine entegre edilmesini önermiş; çevre eğitiminin kapsamlı bir şekilde irdelendiği söz konusu bu tarihi “Dünya Çevre Günü” olarak kabul ettirmiştir (Ay vd., 2023). Bu toplantı, dünyada çevresel problemleri gündeme alan ilk konferans olma özelliğine sahiptir ve bu bildirge ile çevre eğitimi uluslararası bir boyut kazanarak tüm bireylerin çevre eğitimi için harekete geçmesini tavsiye etmiştir (Dere ve Çinikaya, 2023). Stockholm Konferansı’nın dikkat çekilen sonucu ise Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP)’in kurulması olarak değerlendirilmektedir. UNEP, yalnızca çevre ile ilgili faaliyetlerde bulunan, çevre hukukunun geliştirilmesi, çevre sorunlarının çözümüne yönelik uluslararası iş birliğinin sağlanması, tavsiye ve önerilerde bulunmak gibi görevleri üstlenmiştir (Kayhan, 2016). Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) ve UNEP’ in işbirliği ile 1977’de çevre eğitimi ile ilgili ilk uluslararası konferans olan Tiflis Konferansı Bildirgesi’nde, çevre eğitimi geniş bir şekilde ele alınarak, ulusal ve uluslararası düzeyde yapılması gerekenler belirtilmiştir (Ünal ve Dımışlı, 1999). İlk olma özelliği taşıyan bu konferanslar birçok ülkenin katılımıyla gerçekleşmiş ve çevre eğitiminin dünya genelinde önemsenmesini, iş birliğinin sağlanarak doğal çevrenin korunmasına katkıda bulunmuştur.

Türkiye’de çevre eğitimi ile ilgili gelişmeler incelendiğinde, 1973-1977 yıllarında uygulanan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, doğal kaynakların bilinçsizce kullanılmasının çevresel problemlerin oluşmasını etkileyen en önemli unsur olduğu belirtilerek ilk defa çevre sorunları kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır (Göçer vd., 2025). Çevreyi korumaya yönelik atılan adımlara 1982 Anayasası’nda bu konuyla ilgili maddeye yer verilmesiyle yasal bir dayanak oluşturulmuştur. Anayasanın 56. maddesinde “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yasama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir.” (Resmî Gazete, 9 Kasım 1982: 15) ifadesine yer verilmiş bu madde ile çevrenin korunması devlet ile vatandaşlar arasında paylaştırılmıştır (Dere ve Çinikaya, 2023). Çevrenin korunması, sağlıklı bir çevrenin sürdürülebilirliği yalnızca devletin değil, tüm vatandaşların sorumluluğudur. Bu madde ile sağlıklı bir çevrede yaşamak, anayasa ile güvence altına alınmış bir hak olup; çevreyi koruma sorumluluğunu hukuki olarak vatandaşlara da vermiştir.

“Türkiye’de çevre eğitimi, ilköğretim Genel Müdürlüğü ve UNESCO arasında Mart 1990’da imzalanan ilköğretimde Çevre Eğitimi Projesi Sözleşmesi kapsamında başlamıştır. Çevre Eğitimi Öğretmen El Kitabı yayınlanarak çevre eğitimi ile ilgili bir kaynak kitap oluşturulmuştur (Kurt, 2025). 1999 yılına gelindiğinde çevre eğitimi ile ilgili, Çevre Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında çevre derslerinin zorunlu ders olarak okutulması konusunda bir anlaşma imzalanmıştır. Bu protokol, okul öncesi ve ilköğretim öğrencilerinin çevreye yönelik farkındalıklarını geliştirmek amacıyla uygulamalı çevre eğitimlerinin yer alması, zorunlu çevre eğitiminin verilmesi; hizmet içi eğitim kurslarıyla çevreye yönelik önemin artırılması gibi hedefler içermektedir (Alım, 2006). Ancak bu protokolda belirlenen hedefler uygulanamamış, öğretim programlarına çevre eğitimi dersi konulmamıştır.

Çevre eğitimi ve çevre bilincinin örgün eğitim kurumlarında yer almaya başlaması 2015 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin (TBMM) Paris Anlaşmasını kabul etmesiyle, 2022 yılında birtakım değişiklikler sonucu ‘Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği’ dersi müfredata eklenerek, 6, 7 ve 8. sınıflarda seçmeli ders olarak okutulmasıyla başlamıştır (Gülersoy ve Gülersoy, 2023). “Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği dersi; İnsan ve Doğa, Döngüsel Doğa, Çevre Sorunları, Küresel İklim Değişikliği, İklim Değişikliği ve Türkiye, Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre Dostu Teknolojiler başlıklarından oluşan 72 saatlik bir derstir” (MEB, 2022). Çevre eğitiminin sağlanabilmesi, günümüz şartlarına uygun bir şekilde müfredata sistematik ve tutarlı bir şekilde uyarlanmalıdır [(NAAEE, 2000) Kuzey Amerika Çevre Eğitimi

Derneği]. Buna bağı olarak çevre eğitiminin erken yaşlardan itibaren başlanması, özellikle ilköğretim kademelerinde çocuklara kazandırılan bilgi, tutum ve davranışların, bireylerin ileriki yaşamlarındaki çevresel yaklaşımlarını önemli ölçüde etkilemesi açısından büyük önem taşımaktadır (Göçer vd., 2025). Bu nedenle her kademedeki öğrencilerin seviyelerine uygun çevre eğitimlerinin verilmesi gerekmektedir.

2.3.1. Çevre Eğitiminin Amaç ve Esasları

Günümüzde artan çevre sorunlarının çözümüne yönelik çalışmaların sonuç vermesi tüm bireylerin çevreye karşı duyarlı ve bilinçli olmasını zorunlu kılmaktadır. Bireylerin çevreye karşı tutumlarını, değer yargılarını dönüştürmek, çevrenin tahribatını önlemek ve bilgi düzeylerini artırmak için en önemli araç çevre eğitimidir. Bu bölümde, çevre eğitiminin amaçları, esaslarına ve çevre eğitiminin ilkelerine değinilecektir.

Atasoy ve Ertürk (2008) çevre eğitimi; bireyin bütüncül bir bakış açısına sahip olması, eleştirel düşünce yapısına sahip, çevresel konulara karşı duyarlı ve bilinçli bir eko-yurttaş; yerelden küresel tüm çevre sorunlarına karşı bilinçli bir dünya vatandaşı olarak yetişmesi şeklinde tanımlamıştır. Çevre eğitimi ile bireylerin çevre sorunlarına çözüm önerileri geliştirmeleri, bireylerin çevreye karşı bilişsel ve duyuşsal gelişimlerinin geliştirilerek “dünya vatandaşı” olmaları beklenmektedir. Çevre eğitiminin başarıya ulaşabilmesi için verilen bilgilerin nerede, ne zaman hangi durumlarda kullanılması gerektiğinin bilgisinin de öğretilmesi gerekmektedir (Yüksel, 2009). Bu nedenle iyi bir çevre eğitiminin verilebilmesi için çevre eğitiminin amaçlarının ve temel esaslarının anlaşılması zorunludur.

Çevre eğitiminin bazı amaçları, VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı Çevre Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda şu şekilde belirtilmiştir (Çevre, 1994):

- ✓ Bireyler, çevrelerinde yaşanan çevresel olaylara karşı duyarlılık gösterebilecek, nedenlerini ve sonuçlarını algılayabilecek,
- ✓ Beşeri ve doğal çevrenin sistemlerinin işleyişini ve birbirleriyle olan ilişkilerini çözümleyebilecek,
- ✓ Çevre ile ilgili araştırmalara dahil olabilmek için gereken yöntemleri öğrenerek sürece katkı sunacak,
- ✓ Çevre sorunlarını tanıyıp analiz edebilecek, karar verme yeteneği gelişmiş,
- ✓ Çevrenin doğal yapısına zarar vermeden yaşayabilecek, sürdürülebilirliği sağlamak ve iyileştirmek için faaliyetlerde bulunacak fertler yetiştirmek.

Çevre eğitiminin temel esasları ise şu şekilde sıralanmıştır (Ünal ve Dımışkı, 1999):

Çevre Eğitimi;

- ✓ Çevre, doğal ve yapay unsurların yanı sıra ekonomik, politik, kültürel, tarihi, etik ve estetik bileşenleri de içeren bir bütün olarak ele alınmalıdır.
- ✓ Erken yaşlardan itibaren başlayan, yaşam boyu süren bir eğitim olmalıdır.
- ✓ Disiplinler arası bir yaklaşımla yürütülmelidir.
- ✓ Çevre sorunları, öğrencilerin hem kendi bölgeleri hem de farklı bölgelerin çevre koşulları hakkında bilgi sahibi olmaları için “yakından uzağa” ilkesine göre ele alınmalıdır.
- ✓ Çevresel koşulları değerlendirirken tarihsel ve kültürel boyutlar da dikkate alınmalıdır.
- ✓ Çevre sorunlarına karşı sürdürülebilir çözümler üretmek için yerel, ulusal ve uluslararası işbirliklerinin gerekliliği dikkate alınmalıdır.
- ✓ Çevre eğitimi sürecinde kullanılacak bilgiler, beceri ve değer yargılarının oluşum süreci her yaş grubuna hitap edecek şekilde verilmelidir.

Çevre eğitiminin temel amacı; sağlıklı bir çevrenin gelişimini sağlamak, doğal çevrenin korunması için gereken bilgi ve becerileri aktarmak, çevrenin ve insanların refahını sağlamaktır. Günümüz dünya sorunları karşısında bireylerin çevre eğitiminin hedef ve kazanımlarını tam anlamıyla edinmeleri beklenmektedir. Böylece çevre eğitimi ulusal ve küresel boyutta etkileri olan problemlerin çözümüne yönelik adım atabilen, projeler geliştiren, üretimde ve tüketimde çevre dostu davranışlar geliştiren bireylerin yetişmesine katkı sağlayacaktır. Başta eğitim kurumlarının olmak üzere, sivil toplum kuruluşlarının, kamu kurum ve kuruluşlarının çevre eğitimine gereken önemi vermesi gerekmektedir. Çevre okuryazarı bireyler yetiştirerek bugünün ve geleceğin çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel sağlığı korunmuş olacaktır.

2.3.2. Sürdürülebilirlik Kavramı

Literatürde genellikle çevre ve kalkınma kavramlarıyla birlikte kullanılan sürdürülebilirlik kavramı, son yüzyıllarda artan çevre sorunları nedeniyle öne çıkmaya başlamıştır. Sürdürülebilirlik, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını gözeten, doğanın ve doğal kaynakların korunması, çevresel değerlerin ıslahı, çevrenin iyileştirilmesi ve kalitesinin artırılması sürecini içeren uzun vadeli bir gelişimi ifade etmektedir (TBMM, 1983; akt. Gümüş,

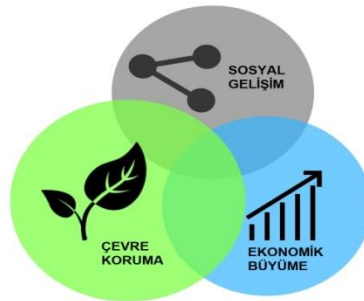
2023). Sürdürülebilirlik, ekonomik değişkenlerin yanında eğitim ve sağlık, temiz bir hava ve doğal güzelliklerin korunması gibi yaşam kalitesinin de artırılmasının hedeflendiği bir düşünce sistemidir (Brundtland Raporu, 1987). Günümüzde sürdürülebilirlik, insan faaliyetlerinin doğaya zararını önleyerek yaşanılabilir sağlıklı bir çevrenin sürekliliğini sağlamayı hedefleyen bir anlayıştır. Ancak sürdürülebilirlik, yalnızca kaynakların ve çevrenin korunmasına indirgenemeyecek kadar kapsamlı bir olgudur. Bu yönüyle sürdürülebilirlik, ekonomik istikrarın, çevresel duyarlılığın, etik kuralların ve toplumsal düzenin sağlanmasının da temelini oluşturur.

Sürdürülebilirlik, insanların, ekosistemlerin ve etkileşim içinde oldukları sistemlerin, doğal kaynakları tüketmeden ve çevre üzerinde zararlı etkiler oluşturmadan varlığını devam ettirebilmesidir (Peterson ve Dorsey, 2000). Dolayısıyla sürdürülebilirlik, yaşam koşullarının, doğal çevrenin ve kaynakların geleceğini korumayı amaçlayan bir değişim ve dönüşüm sürecidir. Ekonomik kalkınmanın ve insanların refah içinde yaşayabilmesi bu sorumluluk bilincinin devam ettirilmesini gerektirmektedir. Sürdürülebilirlik, yalnızca çevrenin korunmasını açıklayan dar bir ifade değil; farklı boyutları da ele alan kapsamlı bir yaklaşımdır.

Literatür incelendiğinde birçok kaynak tarafından sürdürülebilirlik, sosyal, ekonomik ve çevresel olmak üzere üçe ayrıldığı görülmektedir (Özçuhadar, 2007). Bu süreç içerisinde çevresel, ekonomik ve toplumsal sistemler arasında denge kurulması sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir (Soubotina, 2004):

Tablo 2. *Sürdürülebilirliğin Hedefleri*

Çevresel Hedefler	Ekonomik Hedefler	Sosyal Hedefler
<ul style="list-style-type: none"> • İnsanlar için sağlıklı çevre • Yenilenebilir doğal kaynakların rasyonel kullanımı • Yenilenemeyen doğal kaynakların korunması 	<ul style="list-style-type: none"> • Büyüme • Verimlilik • İstikrar 	<ul style="list-style-type: none"> • Tam istihdam • Eşitlik • Güvenlik • Eğitim • Sağlık • Katılım • Kültürel kimlik

Yukarıdaki tablo incelendiğinde, sürdürülebilirliğin çevresel, ekonomik ve sosyal sistemleri ile bir bütünlük sağladığını, her bir alandaki değişim ve dönüşümün birbirini doğrudan veya dolaylı bir şekilde etkilediğini söyleyebiliriz. Ekonomik ve sosyal refahın sürekliliği, sağlıklı bir çevrenin sürdürülebilirliği ile yakından ilişkilidir. Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımının artması, yenilenemeyen enerji kaynaklarının bilinçli olarak tüketilmesi ve korunması temiz ve sağlıklı bir çevre için bir gerekliliktir. Çevreye gereken önemin verilmesi ekonomik büyümenin, toplum sağlığının ve kültürel devamlılığın sağlanmasına katkı sunmaktadır.

2.3.3. Sürdürülebilir Çevre Eğitimi

Çevre ile sürekli bir etkileşim içinde olan insanoğlu, refah seviyesini arttırmak amacıyla çevreyi kullanmış ve gelişen teknoloji ile beraber çevresini şekillendirerek daha işlevsel hale getirmeye başlamıştır (Tıraş, 2012). Bu refah seviyesinin devamlılığı, doğal kaynakların sürekliliğinin sağlanmasıyla doğru orantılıdır. Kaynakların kullanım düzeyinin, bu kaynakların yeniden yapılanma kapasitesinin ve salınan emisyon oranlarının göz önünde bulundurularak belirlenmesi gerekmektedir (Kaypak, 2011). Aksi takdirde doğal kaynakların hızlı ve kontrolsüz tüketimi geri dönülmesi güç sorunların ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu nedenle doğal kaynakların korunması ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için sürdürülebilir çevre eğitimi önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu değerlendirme ve analizlerin yapılabilmesi, doğaya zarar vermeden ihtiyaçların karşılanması sürdürülebilir çevre eğitiminin temel hedeflerinden biridir.

Sürdürülebilir çevre eğitimi, bireylerin toplumun maddi ve manevi değerlerinin bir toplamı olan çevrenin, korunmasında ve iyileştirilmesinde aktif rol almasını sağlayacak gerekli bilgi ve becerilerin bireye kazandırılmasıdır (Dönmez, 2025). Sürdürülebilir çevre eğitimi, bireylerin çevrelerinde olup biten olayları eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilme, üretim ve tüketim süreçlerinde doğayla arasındaki dengeyi koruyan ve çevreye yönelik bilgi ve becerilerini artırmayı hedefleyen kapsamlı ve sürekliliği olan bir eğitim sürecidir. Bu eğitim süreci bireylere bilgi aktarmanın yanı sıra, verilen bu bilgilerin günlük yaşama aktarılması ve kalıcı bir davranış değişikliği meydana getirmesini de hedeflemektedir. Sürdürülebilir çevre eğitimi sonucunda bireylerden hem doğal çevreyi ve kaynakları koruması hem de insanların sağlıklı bir yaşam sürmesini sağlayacak birtakım ilkeleri uygulaması beklenmektedir. Çevre eğitimi aracılığıyla sürdürülebilir tasarım ilkelerinin uygulanması, doğal çevrenin ömrünün uzamasına ve yaşam kalitesinin artmasına katkı sunmaktadır.

Sürdürülebilir tasarım ilkeleri (Peterson ve Dorsey, 2000):

- ✓ Enerji kaynaklarının kullanımında ve su tüketiminde tasarruflu olmak,
- ✓ Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını artırmak,
- ✓ Sanayi tesislerinde ve çevrelerinde zararlı ve tehlikeli maddeleri azaltmak,
- ✓ Kapalı ve açık alanların hava kalitesini iyileştirerek insan sağlığını iyileştirmek,
- ✓ Güvenlik tehlikelerini ve en aza indirecek ve çevresel zararı olmayan malzemeleri ve ürünleri seçmek,
- ✓ Geri dönüşüme önem vermek ve çevre dostu ürünlerin kullanımına özen göstermek,
- ✓ İnşaat ve yıkım sırasında oluşan zararlı maddelerin çevreye yayılmasını önlemek ve inşaat atıklarını geri dönüştürmek,
- ✓ İnsan yaşamına ve doğal çevreye olan zararları en aza indiren uygulamaları faaliyete geçirmek,

Yukarıda verilen uygulama ilkeleri, hem günümüzde hem de gelecekte yaşanılabilir çevrelerin oluşturulmasında ve sürdürülmesinde temel bir unsurdur. Tasarruflu olmak, çevreye zarar veren tehlikeli maddeleri azaltmak, çevre dostu ürünlerin kullanımını arttırmak doğanın kalitesini doğrudan etkilemektedir. Tüm bu uygulamalar; sulak alanların, temiz havanın, verimli toprakların, doğal kaynakların, canlı yaşamının, biyolojik çeşitliliğin sürdürülmesinde kritik bir öneme sahiptir.

Çevre, canlıların yaşamlarını sürdürdüğü, beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığı bir sistemdir. Bu sistemin sürdürülebilirliği, ihtiyaçların karşılanması sırasında kullanılan kaynaklar ve ihtiyaç durumu arasındaki dengenin korunmasına bağlıdır (Kurtuldu, 2019). Bu dengenin korunması ile beraber su ve hava kirliliği, doğal kaynakların tükenmesi, ormanların tahribi, tarımsal üretimde gerçekleştirilen hatalı uygulamalar ve aşırı tüketim alışkanlıkları gibi çevresel krizlere neden olan bu durumlar en aza indirilebilir. Saydığımız bu sorunlar, başlangıçta sessizce ilerleyen ama uzun vadede ciddi etkileri olan, ekolojik dengeyi bozarak telafisi büyük çaba ve masraf gerektiren sonuçlarla karşılaşmamıza neden olmaktadır. Bu bağlamda sürdürülebilir bir gelecek için bireysel sorumlulukların yerine getirilmesi, eğitim kurumlarında gerekli eğitimlerin verilmesi, çevre politikalarının işlevselliğinin gözden geçirilmesi ve uygulanan çevre politikalarında devlet ile halkın işbirliği içerisinde olması gerekmektedir.

2.3.4. Sosyal Bilgilerde Sürdürülebilir Çevre

Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin içinde buldukları ekolojik sistemleri tanıtmaya, çevreyi kullanma konusunda sahip oldukları haklarını öğretme, bilim ve teknolojiyi de kullanarak sürdürülebilir bir çevre için sorumluluklarını öğretme görevini üstlenmektedir (Karatekin, 2011). Dolayısıyla öğrencilerin buldukları coğrafi çevrenin özelliklerini tanıyarak, doğal çevrelerine uyum sağlayabilmeleri ve sürdürülebilir bir gelecek için sorumluluk almaları hedeflenmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi, bireysel, toplumsal ve ekonomik yaşamı, insan ve çevre arasındaki etkileşimi, yerel ve küresel sorunları ele alan çok boyutlu bir derstir. Bu geniş konu ağına baktığımızda birey ve toplum arasındaki, insan ve çevre arasındaki etkileşimin sürdürülebilirliğini sağlamak için gerekli bilgi ve becerilerin, değerlerin öğrencilere aktarılmasında önemli bir ders olarak görülmektedir. Öğretim programında özel amaçlara baktığımızda "...doğa ve insan arasındaki etkileşimi çözümlenmeleri ve doğal kaynakları koruma sorumluluğuna sahip olmaları" (MEB, 2024a) ifadesine yer verilerek öğrencilerin sürdürülebilir bir çevrenin inşasında katkıda bulunmaları istenmektedir. Bu doğrultuda sosyal bilgiler ders kitaplarında sürdürülebilirlik bilinci kazandırmaya yönelik metinlere ve ifadelere yer verildiği görülmektedir. Örneğin, 5. sınıf ders kitabı "Evimiz Dünya" öğrenme alanı içerisinde yer alan 'Doğal ve Beşeri Çevremizdeki Değişim' konusunda, öğrencilerin geçmiş ile günümüzü karşılaştırarak yaşanan değişimlerin doğal çevre ve insanlar üzerindeki etkilerini analiz edebilmeleri amaçlanmaktadır. "Hayatımızdaki Ekonomi" öğrenme alanında yer alan "Kaynaklarımızın Verimli Kullanımı" konusunda doğal kaynakları ve kullanım şekillerini, doğal kaynakların kullanımının doğaya ve insan yaşamına etkisini, sürdürülebilirlik ve tasarruf kavramları bağlamında öğrenmeleri hedeflenmektedir. Ders kitaplarında yer alan metinler görsellerle desteklenerek çevre sağlığının korunması ve sürdürülebilir bir yaşam için nelere dikkat edilmesi gerektiğinin önemi vurgulanmaktadır (MEB, 2024b):

Şekil 1. Doğal kaynakların verimli kullanımı

Şekil 1’de “azalt, yeniden kullan, değiştir” yaklaşımında insanların çevre üzerindeki baskılarını azaltarak doğal çevrenin korunması konusunda bilgilendirmektedir. Verilen görsellerle sürdürülebilir bir çevre için kaynakların bilinçli kullanılması, çevre dostu ürünlerin tercih edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

6. Sınıf ders kitabında çevre sağlığına dikkat çekmek adına ülkemizle ilgili farklı haber başlıklarına yer verilmiştir (MEB, 2025):

Şekil 2. Çevre sağlığı ile ilgili haber başlıkları

Şekil 2’de yer alan bu başlıklar; doğal alanların korunması ve doğaya zarar verecek yapılaşmaların önüne geçilmesi, ağaçlandırmalar yapılarak erozyonu önlemek ve karbon salımını azaltarak iklim değişikliğini önlemek, yaşamın en temel kaynaklarından biri olan su kaynaklarını kirlilikten koruyarak insan yaşamını ve ekosistemin sürdürülebilirliğini sağlamak adına yapılan çalışmalardır. Bu bağlamda öğrencilerin, sosyal bilgiler dersinde ülkenin ekonomik ve toplumsal kalkınmasına katkıda bulunabilmeleri, sorumluluk sahibi vatandaşlar olarak yetişerek çevreyi korumanın hem günümüz hem de geleceğimiz açısından taşıdığı önemin farkına varmaları sağlanmaktadır (Gümüş, 2023). “Doğal ve insan yapımı çevre unsurlarımız, gelecek nesillere bırakacağımız önemli miraslardır. Bu nedenle, ülkemizde doğal ve insan yapımı çevreyi korumak ve sürdürülebilir çevre bilinci oluşturmak için projeler geliştirilmektedir” (MEB, 2024b) ifadesine yer verilmesi sosyal bilgiler dersinin öğrencilere sürdürülebilirlik bilinci kazandırma amacını taşıdığını göstermektedir. Böylece sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin bilinçlendirilerek çevreye yönelik farkındalık geliştirmeleri ve gerektiğinde eyleme geçme kabiliyetine sahip olarak yetişmeleri hedeflenmektedir.

2.4. Okuryazarlık Kavramı

Okuryazarlık, okuma ve yazmayı ifade etmenin dışında bir anlamı olan, insanların ideallerine ideallerin gerçekleştirmelerine, bilişsel ve duyuşsal yönden gelişmelerini sağlayan ve geniş bir toplumda kendilerine yer edinmelerine olanak tanıyan bir öğrenme sürekliliği içeren, bireylerin ve toplumların gelişmelerini sağlayan bir eğitim terimidir (Gee, 1989; Gee, 1998; Aşıcı, 2009; Karaca ve Sönmez Karapınar, 2021). Buna bağlı olarak okuryazarlığın toplumun devamlılığını sağlayan, değerlerin ve kültürün anlaşılmasını ve korunmasını kolaylaştıran bir unsur olduğu söylenilebilir.

Okuryazarlık, genel olarak hem bireyin duygu, düşünce ve ihtiyaçlarını sözlü ve yazılı olarak doğru ve açık biçimde ifade edebilmesi hem de başkalarının sözlü ya da yazılı iletilerini doğru şekilde anlayabilmesi olarak tanımlanabilir. Bunun yanında okuryazarlık, bireyin sahip olduğu bilgi ve becerileri sosyal ve kültürel yaşamın içinde etkin biçimde kullanabilme yeterliliğini de kapsayan bir kavramdır (Aşıcı, 2009). Okuryazarlık, yalnızca bilmek ve anlamak değil; aynı zamanda bilgiyi yorumlayabilmek ve bilginin süreç ve kazanımlarını içselleştirmektir. Okuryazarlık becerisinin geliştiği bireyler, bilgiyi nerede ve nasıl arayacağını, merak duygusunu keşfetmeyle nasıl pekiştireceğini, yeni kazanımlarını eski deneyimleriyle harmanlayarak bilgiyi ayrıştırabilmeyi öğrenmektedir (Subaşı ve Aydın, 2023). Böylece bireylerin problem çözme ve eleştirel düşünme becerileri okuryazarlıkla ilişkili olarak gelişmektedir.

UNESCO 1962 yılında düzenlediği bir kurulda okuryazar kavramını, kişinin hem bireysel hem de bulunduğu toplumun gelişimine katkıda bulunabilecek düzeyde okuduğunu anlayabilen, yazabilen, çevresinde olup bitenleri analiz edebilecek becerilere sahip, üzerine düşen sorumlulukları tamamlayan, bilişsel ve psikomotor becerileri gelişmiş kişiler diye ifade etmiştir (Güneş, 2019). Yapılan bu tanıma bakıldığında tarihsel süreç içerisinde ilk olarak okuma yazma bilen bireyleri tanımlamak için kullanılan okuryazar kavramının tanımı, zamanla yetersiz görülmüş ve kavram, bireyin gündelik yaşamda ihtiyaç duyduğu farklı bilgi, beceri ve yeterlilikleri içerecek şekilde ‘çoklu okuryazarlık’ anlayışıyla genişletilmiştir (Yıldız, 2025). Çoklu okuryazarlık ise değişen ve gelişen toplum yapısının ve küresel ölçekte yaşanan gelişmelerin analiz edilebilmesi, bireylerin çevresinde olup bitenlere karşı duyarlılık gösterebilmesi ve harekete geçebilmesi açısından son yüzyıllarda önemli bir kavram haline gelmiştir.

Günümüz öğretim programlarında ‘21. yüzyıl becerileri’ başlığı altında yer alan ve öğrencilerin edinmesi gereken çeşitli okuryazarlık türleri yer almaktadır. Bu noktada araştırmanın ana temalarından biri olan “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında” da benzer şekilde bilgi okuryazarlığı, dijital okuryazarlık, kültür okuryazarlığı, sürdürülebilirlik okuryazarlığı gibi önemli becerilere yer verilerek, öğrencilerin çok boyutlu bir bakış açısına sahip olmaları istenmektedir. Çünkü okuryazarlığın geliştirilmesi sosyal, ekonomik ve toplumsal gelişmenin ve yenileşmenin de bir parçasıdır. Dolayısıyla sürdürülebilir bir çevre ve sürdürülebilir kalkınma için okuryazarlık geliştirilmesi gereken bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.5. Çevre Okuryazarlığı

Çevre okuryazarlığı, literatürde ilk kez ünlü çevre eğitimcisi C. E. Roth tarafından kullanılmış ve tanımlanmıştır (Yıldız, 2025). Bu tanımda Roth (1992), çevre okuryazarlığını; çevre sistemlerini algılayabilme ve yorumlama ve bu sistemlerin korunmasında, iyileştirilmesinde ve geliştirilmesinde aktif rol alarak gereken uygulamaları gerçekleştirebilme kapasitesi biçiminde tarif etmiştir. Bir başka tanımında ise çevre okuryazarlığının, farkındalık, kaygı, anlama ve davranış olmak üzere dört önemli aşamadan oluşan, bireyin çevre ile ilgili bilgilerini davranışa dönüştürmesi olarak açıklamıştır (Roth, 1992). Bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi çevre okuryazarlığı yalnızca bilmek değil aynı zamanda bireylerin bilişsel ve duyuşsal gelişim süreçlerine yansıyan, gözlenebilir bir davranış biçimidir.

Çevre okuryazarlığı, doğal sistemlerin işleyişi hakkında bilgi sahibi olmak, doğal sistemler ile beşeri sistemler arasındaki etkileşimin nasıl gerçekleştiğinin bilmektir (Selanik Ay ve Yavuz, 2016). Bu farkındalık, bireylerin sürdürülebilir bir çevre için gerekli adımları atmalarını sağlayarak bilinçli üretici ve tüketiciler olmalarını ve doğal çevrenin korunmasını sağlamaktadır. Bireyler, çevre sorunlarının çözümünde aktif rol almalarının bir vatandaşlık görevi olarak sorumluluğu olduğunu kabul etmelidir (Roth, 1992). Çok geniş bir içeriğe sahip olan okuryazarlık kavramı, gelişiminin yanında sosyal, ekonomik ve küresel düzeydeki süreçlere de etkilemektedir.

Çevre okuryazarlığı becerisine sahip bir birey:

- ✓ Çevre ve çevreyi oluşturan sistemleri ve bu sistemler ile insan arasındaki ilişkileri tanımlayabilir ve analiz edebilir,

- ✓ Gerçek yaşam ile bütünleşen öğrenme uygulamaları ile keşif, sorgulama ve problem çözme becerilerini geliştirebilir,
- ✓ Bulunduğu çevre ile ilgili bilgileri, doğru ve yanlış uygulamaları analiz edebilir ve yeni fikirler ortaya koyabilir,
- ✓ İnsan topluluklarının ve çevre sistemlerinin sağlığını ve geleceğini düşünen, koruyan ve geliştiren tutum ve uygulamaların neler olabileceği hakkında fikirler sunabilir (ÖRAV, 2021).

Bu kazanımlar ile okuryazarlığın yalnızca teorik bir bilgi değil, aynı zamanda davranışa dönüşmesi gereken bir beceri olduğu da söylenebilir. Ekolojik ve çevresel sistemlerin tanınması, doğal çevre ile insan ilişkilerinin iyileştirilmesine ve geliştirilmesine olanak tanırken; keşif ve sorgulama becerileri ile çevreyi tanıyarak sürdürülebilir bir çevre için gerekli adımların atılmasına katkı sunar. Çevreye dair bilgilerin analiz edilmesi, çevre ve insan arasındaki etkileşimi kavrayıp yorumlayabilmesi bireyin aktif bir katılımcı olmasını ve eleştirel bir bakış açısına sahip olmasını sağlamaktadır.

Çevre okuryazarı bireyler, çeşitli çevresel problemler hakkında gerekli bilgi ve anlayışa; birtakım tutumlara; beceri ve yeteneklere ve sahip oldukları bilgileri gerekli çevresel bağlamlarda kullanma ve uygulama stratejilerine sahiptirler. Çevre okuryazarlığının sağlanması bugün ve gelecek için hayati öneme sahip toplumsal bir hedefdir (NAAEE, 2000). Çevre okuryazarı bireylerin yetişmesi, sağlıklı bir çevrenin var olmasına, ekonominin iyileşmesine katkı sunmaktadır. Ancak bu katkıların niteliğini, bireylerin çevre okuryazarlık düzeyleri belirlemektedir. Bu nedenle çevre okuryazarlığı farklı düzeylere ayrılarak, bireylerin sahip olduğu çevresel tutum ve değerlerin açıklanmasına yardımcı olmaktadır.

2.5.1. Çevre Okuryazarlık Düzeyleri

Roth (1992), çevre okuryazarlığını nominal, işlevsel ve eylemsel olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır. Roth, bu sınıflandırmasında basit bir okuryazarlıktan üst düzey bir okuryazarlığa doğru sıralama yapmış ve bu kategorileri şu şekilde açıklamıştır:

Nominal çevre okuryazarlığı, bu aşamada çevre okuryazarı bireyler, çevresel konularla ilgili terimlerin çoğunu anlayabilir ve bunların içeriği hakkında basit tanımlar yapabilmektedir. Nominal düzeyde kişiler, çevreye karşı farkındalığı gelişmiş ve duyarlı, aynı zamanda doğal sistemlere karşı ilgili bireylerdir. Ayrıca, Ekolojik dengenin işleyişini ve bu sistemler ile bireyler arasındaki etkileşimin farkındadırlar.

İşlevsel çevre okuryazarlığı, insanlar ve doğal çevre arasındaki ilişki ile ilgili derinlemesine bilgilere sahip olan kişilerdir. Bu sistemlerde var olan problemlerin bir kısmının farkındadırlar ve bu sorunlar karşısında gerekli kaynakları kullanarak yorumlama, eleştirel bir bakış açısıyla bakma becerileri gelişmiştir. Karşılaştıkları çevre problemleriyle ilgili kanıtlara ve etik değerlere dayanarak değerlendirerek bulgularını ve görüşlerinin başkalarıyla paylaşırlar.

Eylemsel (operasyonel) çevre okuryazarlığı, işlevsel okuryazarlığını daha ileriye taşıyan kişiyi ifade eder. Çevre ile ilgili eylemlerin nedenlerini ve sonuçlarını değerlendiren, farklı seçenekler geliştiren, alternatifler arasından seçim yapan, sağlıklı bir çevre için bilinçli adımlar atan, hem geniş hem de derin bir bilgiye sahip olan kişiler eylemsel çevre okuryazarlığı düzeyine ulaşmışlardır. Sorumluluk duyguları gelişmiş ve sadece yerel düzeyde değil küresel anlamda da etkili eylemlerde bulunmaktadır.

Tanımlanan bu çevre okuryazarlığı düzeyleri (sözde, işlevsel ve eylemsel) çevre bilincinin farklı düzeylerde nasıl gelişim gösterdiğini ve bireylerin çevresel sorunlara karşı nasıl davranacaklarını göstermektedir (Yıldız, 2025). Üç düzeye ayrılan bu okuryazarlıklar, bireylerin çevre ile ilgili bilgilerinin basit bir bilgi seviyesinden daha gelişmiş ve kalıcı bir davranış biçimine dönüşmesi sürecidir. Doğal çevrenin korunması ve sağlıklı bir çevre için bireylerden istenen eylemsel (operasyonel) okuryazarlık düzeyine ulaşmalarıdır. Bu bağlamda, bireylerin söz konusu düzeye ulaşmaları, yalnızca bilgi aktarımı ile değil, etkili bir çevre eğitimi sürecinden geçerek uygulamalarla desteklenmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu noktada çevre okuryazarlığı kavramına gereken önemin verilmesi ve bu okuryazarlığın düzeylerinin iyi anlaşılıp çevre eğitimi programlarına dahil edilmesi, çeşitli çevre okuryazarlıkları düzeylerinin daha iyi öğretilmesi ve geliştirilmesi için çeşitli yöntemlerin geliştirilmesini sağlayacaktır (Roth, 1992).

2.5.2. Çevre Okuryazarlığı Bileşenleri

Çevre eğitimi üzerine yapılan araştırmalar incelendiğinde, çevre okuryazarlığı bileşenleri ilk olarak Roth (1992) aracılığıyla ortaya koyulduğu görülmektedir. Roth (1992), çevre okuryazarlığı bileşenlerini bilgi, tutum ve değerler, beceri ve davranış olmak üzere dört aşamaya ayırmıştır:

Bilgi: Ekoloji bilgisi ve çevresel kavramlarla ilgili gerekli tanım ve kapsamların bilinmesidir.

Tutum ve değerler: Çevresel konulara ve problemlere ilişkin duyarlılıkla birlikte, insanların çevresel kararlarında ve sorumlu davranışlarında toplumsal norm ve değerleri dikkate almalarıdır.

Beceri: Bireylerin çevreye yönelik bilgilerini, tutumlarını çevresel problemlerin giderilmesinde gösterebilme kapasitesidir.

Davranış: Bir konu hakkında sahip olunan bilginin bireye yüklediği sorumlulukla harekete geçmeyi, yani değişimi başlatacak adımı atmayı ifade etmektedir (Altınöz, 2010).

Çevre eğitiminin; bilgi, tutum ve değerler, beceri ve davranış olarak dört aşamada ele alınması öğrenilen bilgilerin içselleştirilmesini ve işlevselliğini arttırmaktadır. Bu nedenle, çevre eğitimi programlarında ve çevre eğitimi konusunda önemli bir ders olarak görülen sosyal bilgiler dersinde verilen eğitimlerin bu dört bileşene uygun bir biçimde ele alınması, öğrencilerin bilgilerini davranışa dönüştürmelerini desteklemektedir.

2.5.3. Sosyal Bilgilerde Çevre Okuryazarlığı

Çevre okuryazarlığı, insan ve doğa arasındaki karşılıklı etkileşimi kapsayan, çevreye ilişkin konularda bilgi sahibi olma, çevre sorunlarına karşı farkındalık ve duyarlılık geliştirerek çözüm süreçlerinde aktif rol alan, çevresel konuları analiz etme, değerlendirme ve çözümlenme becerilerine sahip olmayı ifade etmektedir (Karatekin, 2011). Çevre okuryazarı bireyler, yalnızca bilgi sahibi olmakla kalmaz aynı zamanda çevresel sistemlerin ve insanların birbirleri üzerindeki karşılıklı etkilerini analiz ederek çevre sorunlarına karşı farkındalık geliştirir ve bilgilerini davranışa dönüştürür. Bu tanımlardan yola çıkarak insan, doğa ve toplum ilişkisinin ele alındığı, çevre ve sürdürülebilir çevre hakkında konuların yer aldığı sosyal bilgiler dersi ile öğrencilerin çevre okuryazarlığı becerisini geliştirmesi sağlanmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersinde çevresel konuların ele alınmasının temelinde insan faaliyetlerinden kaynaklanan çevre sorunlarına çözüm önerileri geliştirmek, öğrencileri çevreye yönelik sorumluluk sahibi etkin vatandaşlar olarak yetiştirmek vardır (Ajitoni & Gbadamosi, 2012). Bu nedenle sosyal bilgiler bireylerin, çevre okuryazarı ve sürdürülebilir çevre anlayışına sahip bireyler olmalarını sağlayacak tutum ve davranışların aktarılabilceği bir ders olarak görülmektedir (Fasiku, 2021). İçeriğinde barındırdığı farklı çevresel konular ile bireyler çevreyi tanıma, çevresel konularda bilinçli ve duyarlı, aynı zamanda aktif katılımcı olarak yetişecektir. Sosyal bilgiler dersi çevresel konuların yalnızca bilgi basamağında sunulduğu bir ders değil aynı zamanda etkinliklerle, sorularla öğrencilerde merak duygusunu, eleştirel bakış açısını

geliştirecek bir yapıya sahiptir. Sosyal bilgiler ders kitapları öğrencilerin çevre okuryazarlığı becerilerini geliştirmelerini sağlayan içerikleri bünyesinde toplayarak onların çevre sorunlarının çözümlerine karşı da sorumluluk sahibi olmalarını amaçlamaktadır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre okuryazarlığına katkı sağlayan bazı konu başlıkları şunlardır (MEB, 2024b, MEB, 2025):

Tablo 3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Çevre Konulu Başlıklar

5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Çevre Okuryazarlığı İlişkisi
Doğal ve Beşeri Çevremizdeki Değişim	Çevresel değişimlerin nedenlerini ve sonuçlarını analiz edebilme becerisi kazandırma
Kaynaklarımızı Kullanalım	Verimli Sürdürülebilir bir çevre için kaynakların kullanımında bilinç ve sorumluluk geliştirmelerini sağlama

Tablo 4. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Çevre Konulu Başlıklar

6.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	Çevre Okuryazarlığı İlişkisi
Doğal ve Beşeri Çevre Arasındaki İlişki	Doğal çevre ile insan faaliyetleri arasındaki ilişkiyi çözümleyebilme becerisi kazandırma
Toplumsal Sorunlar ve Çözümleri	Çevresel sorunların farkında olma ve problemlere karşı çözüm önerileri geliştirme

2.6. Sosyal Bilgiler Dersinde Çevre Okuryazarlığı ve Sürdürülebilir Çevre Eğitimi

Günümüzde çevre sorunlarının ülkemizde ve dünya genelinde artış göstermesi, bireylerin yalnızca çevre ile ilgili bilgi sahibi olmalarını değil, sahip oldukları bilgiler ışığında karşılaştıkları sorunlara çözümler üreten, duyarlı ve aktif katılımcı vatandaşlar olarak yetişmelerini gerektirmektedir. Bu nedenle, eğitim kurumlarının bireylerin çevre okuryazarlığı düzeylerini pekiştirmek ve çevre ve insan etkileşimini analiz edebilmelerini sağlamak için öğretim programlarında çevre konularına yer verilmektedir. Ülkemizdeki eğitim sistemleri ele alındığında Hayat Bilgisi, Fen ve Teknoloji ve Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarında çevre konularına yer verilmiştir (Öztürk ve Zayimoğlu Öztürk, 2016). Özellikle etkin vatandaş yetiştirme amacı olan sosyal bilgiler dersi, toplumun ekonomik, sosyal ve çevresel etkileşimlerine yer verdiği için çevre eğitimi konusunda önemli bir işleve sahiptir.

Sosyal bilgiler dersi, bireylerin, topluma uyum sürecini kolaylaştıran, insanların fiziksel, sosyal ve çevresel etkileşiminin ele alındığı, geçmiş, günümüz ve gelecek arasında köprü kuran disiplinlerarası bir derstir. Öğrencilerin bilgi ve becerilerinin, çevreye yönelik duyarlılıklarının ve sorumluluklarının geliştirilmesi için sosyal bilgiler öğretim programında ve kitaplarda çevre konularına yer verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı, gelişmekte olan değerlere sahip olan, değişen toplumlara uyum sağlayabilecek tutum ve davranışları kazandırabilmek için geliştirilmiştir (MEB, 2024a). Çevre okuryazarlığının boyutları ve sürdürülebilir çevrenin temel ilkeleri ile sosyal bilgiler öğretim programının hedef ve kazanımları birbiriyle uyumaktadır. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler öğretim programının özel amaçları incelendiğinde çevre ve sürdürülebilir çevre ile ilgili hedeflerin de yer aldığı görölmektedir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında çevre ile ilgili doğrudan ilişkilendirilen özel amaçlar şunlardır:

- ✓ Bulunduğu bölgenin ve ülkesinin doğal sistemlerinin farkında olmaları, bireylerin çevreyle ilişkilerini analiz edebilmeleri,
- ✓ Sağlıklı bir çevrenin devamlılığı için yakından uzağa, ulusal ve uluslararası çevresel değerleri yorumlayabilmeleri,
- ✓ Doğa olaylarının yıkıcı etkilerinin en aza indirilmesi konusunda çözüm önerileri geliştirmeleri,
- ✓ Türkiye'nin ulusal ve uluslararası problemlerin giderilmesinde üzerine düşen sorumluluklarını analiz edebilmeleri (MEB, 2024a).

Belirtilen bu özel amaçlar ile öğrencilerin çevreye yönelik bireysel ve toplumsal sorumluluklarını pekiştirmek, çevreyi ve doğal kaynakları korumak için farkındalıklarını geliştirmek, yerelden küresele doğal ve beşeri çevrenin etkilerini yorumlayacak bütüncül bakış açısına sahip olmaları hedeflenmektedir. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için ders kitaplarında farklı öğrenme alanlarıyla ve bu öğrenme alanlarında belirtilen kazanımlar üzerinden öğrencilere çevre eğitimi verilmektedir.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında çevre ile ilgili öğrenme alanları ve öğrenme çıktıları (MEB, 2024a)

Öğrenme Alanları	Öğrenme Çıktıları
Evimiz Dünya	SB.4.4.2. Yakın çevrelerine dayanarak doğa ve insanlar arasındaki etkileşimi analiz etme becerisi. SB.5.5.2. Kendi bölgelerindeki doğal ve insan çevresindeki değişiklikleri, nedenleri ve sonuçları da dâhil olmak üzere yorumlama becerisi. SB.6.6.2. Ülkemizin doğal ve insan çevresel özellikleri arasındaki ilişkiyi analiz etme becerisi.
Ortak Mirasımız	SB.4.4.3. Yakın çevrede ortak kültürel miras unsurlarını tanımanın önemini yorumlayabilme becerisi.
Hayatımızdaki Ekonomi	SB.5.5.1. Verimli kaynak kullanımının doğa ve insanlar üzerindeki etkisini yorumlayabilme becerisi. SB.6.5.1. Ülkemizin kaynakları ile ekonomik faaliyetler arasındaki ilişkiyi analiz edebilme becerisi.

“Evimiz Dünya”, “Ortak Mirasımız” ve “Hayatımızdaki Ekonomi” öğrenme alanlarıyla öğrenciler çevrenin bireysel, sosyal ve ekonomik faktörlere olan etkisini tanıyabilme ve analiz edebilme becerisine sahip olacaklardır. Sosyal bilgiler dersinde yer alan bu kazanımlar; öğrencilerin, insanların birbirleriyle ve içinde buldukları çevreyle olan karşılıklı ilişkilerini kavramalarını; farklı toplulukların yaşam biçimlerini ve geçim kaynaklarını anlamalarını sağlar. Doğal ve beşeri çevredeki değişimleri anlayıp yorumlayarak nedenleri ve sonuçları çözümlenebilecek, doğal çevrenin korunmasına yönelik yapılması gerekenleri kavrayacaktır.

Sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında öğrencilere çevre bilinci kazandırılması amacıyla farklı çevresel konulara yer verilmiştir. Ders kitaplarında verilen metinler, görseller ve etkinlikler öğrencilerin çevreye yönelik duyarlılık ve farkındalık kazanmaları ve sürdürülebilir bir çevre için adım atan bireyler olarak yetişmeleri açısından etkili olmaktadır. Ancak öğretim programında belirtilen amaçlara ulaşmak ve öğrencilerin hedeflenen bu kazanımları edinebilmeleri için öğretmenlerin çevre eğitimi konusunda donanımlı olmaları gerekmektedir. Öğretmenlerin çevre okuryazarlık düzeylerinin yüksek olması öğrencilere verilecek çevre eğitiminin kalitesini de arttıracaktır.

2.7. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde söz konusu konuya yönelik daha önce üzerinde çalışılan araştırmalar incelenerek yurt içi ve yurt dışında çalışılan benzer araştırmaların özetlerine yer verilmiştir.

2.7.1. Çevre ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Karatekin ve Aksoy (2012), öğretmen ve adaylarının çevre okuryazarlığı seviyelerini ortaya koymak ve okuryazarlık düzeylerini çeşitli değişkenler ile ölçmek için 6 farklı üniversitede sosyal bilgiler öğretmen adaylarına çevre okuryazarlığı anketi yaptırılmıştır. Yapılan anketler neticesinde, öğretmen adaylarının çevresel konulara olan merakları, doğayla iç içe olma sıklığı, çevre ile ilgili etkinliklere aktif katılma durumlarının çevre okuryazarlık durumlarına etki ettiği ve okuryazarlık düzeyine olumlu katkısı olduğu görülmüştür.

Toprak Soysal (2016), Fen Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenliği bölümlerinde öğrenim gören dördüncü sınıf öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarını incelediği araştırmasında, 154 öğretmen adayından bilgileri alınmıştır. Araştırma sonuçlarında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevreye yönelik etkinliklere katılma konusunda hevesli olmadıkları görülmüştür. Araştırmada kullanılan cinsiyet, bölüm, çevre konulu ders alma durumlarının toplam puanlar göz önünde bulundurulduğunda sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarında anlamlı farklılıkların bulunmadığı görülmüştür. Çevreyle ilgili derneklere üye olan öğretmen adaylarının tutumlarına olumlu etkilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Tekiroğlu ve Hayır Kanat (2021) sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre etiği hakkındaki farkındalıklarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarına etkisini araştırdıkları çalışmalarında, toplam 207 sosyal bilgiler öğretmen adaylarından veri toplamışlardır. Yapılan analizler sonucunda çevresel sürdürülebilirlik eğilimlerinin istenilen seviyede olduğu tespit edilmiştir. Kadın ve erkek öğretmen adayları arasında anlamlı farklılıklar olduğu; hizmet süresinin çevreye yönelik tutumları olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Hizmet süresinin çevreye yönelik tutumları olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Çevre ile ilgili hizmet içi eğitimlere katılan öğretmen adaylarının, hizmet içi eğitimlere katılmayan öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir.

Samur (2022), öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerini etkileyen değişkenleri belirlemeyi amaçladığı bu çalışmada Çevre Okuryazarlığı Ölçeği kullanmıştır. Kullanılan ölçek Erciyes Üniversitesi ve Süleyman Demirel Üniversitesi'ndeki toplam 401

Sosyal bilgiler öğretmen adayına uygulanmıştır. Kadın öğretmenlerin çevre okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek çıktığı; Türkiye’de verilen eğitimlerin çevre okuryazarı bireyler yetişmesinde yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gül Cirit vd. (2022), öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre eğitimine yönelik tutumlarının değerlendirilmesine yönelik yaptıkları çalışmada Fen Bilgisi Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği, Okul Öncesi Öğretmenliği, Sınıf Öğretmenliği ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümlerinde okuyan toplam 471 öğretmen adayına “Sürdürülebilir Çevre Eğitimi Tutum Ölçeği” uygulanmıştır. Yapılan araştırma sonucunda Fen bilgisi öğretmen adaylarının Sosyal bilgiler öğretmen adaylarından yüksek olduğu sonucuna ulaşılmış, sosyal bilgiler öğretmenliği programına çevreye yönelik konulara ağırlık verilmesi gerektiği önerilmiştir. Kadın öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre eğitimine yönelik farkındalıklarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının geliştirilmesi için programlarda çevreye yönelik konuların daha fazla yer alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Özyürek vd. (2019)’nin yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık seviyelerini ve etkileyen değişkenleri ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada “Çevre Okuryazarlığı Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” kullanılmıştır. 2017-2018 yılları arasında 259 öğretmen adayına yapılan çalışmada öğretmen adaylarının, çevreye yönelik duygusal farkındalıklarının “yüksek”, çevresel eğilimlerinin “orta” düzeyde ve çevresel konulara yönelik bilgilerinin “yetersiz” düzeyde olduğu görülmüştür. Ölçeğin diğer alt boyutları ile ilgili sonuçlar incelendiğinde kadın öğretmen adaylarının çevreyle ilgili olumlu eğilimlerinin daha belirgin olduğu; nüfusu fazla olan şehirlerde yaşayan öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilgi düzeylerinin görece fazla olduğu görülmüştür.

2.7.2. Çevre ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Fasiku (2021), Nijerya’nın Ekiti eyaletindeki sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre eğitimi konusundaki bilgi ve tutumlarını araştırmıştır. Çalışma grubunu eyalette bulunan ortaokullardaki tüm sosyal bilgiler öğretmenlerinin oluşturduğu bu çalışmada 20 maddeden oluşan bir ölçek uygulanmıştır. Araştırma sonucunda uzman sosyal bilgiler öğretmenlerinin, uzman olmayan öğretmenlere göre çevre eğitimi ile ilgili bilgi ve değerlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğretmenlerin çevre okuryazarlık düzeylerinin yüksek olması için çevre ile ilgili ek eğitimler alması gerektiği önerilmiştir.

Chowdhury vd. (2024)'nin Bangladeş'teki üniversite mezunlarının mezun olduktan sonraki çevre okuryazarlık düzeylerinin sosyo- demografik değişkenler ile değerlendirilmesi üzerine yaptıkları çalışmada lisans ve yüksek lisans düzeyindeki 209 öğrenciden veri toplamışlardır. Araştırma sonucunda öğrencilerin çevreye yönelik bilgi düzeylerinin yüksek olduğu; çevreye yönelik tutumlarının ve kaygı düzeylerinin düşük, çevre okuryazarlık düzeylerinin ise orta seviyede olduğu tespit edilmiştir. Çevreye yönelik sahip oldukları bilgileri günlük hayatta kullanma konusunda yetersiz oldukları ifade edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda anne-baba eğitim durumunun ve gelir düzeylerinin öğrencilerin çevre okuryazarlığı ve bileşenleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Akhmetova vd. (2025), yaptıkları çalışmada öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığını, çevreye yönelik tutumlarının, bilgi düzeylerinin ve davranışlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Yapılan çalışmada Özbekistan ve Kazakistan'da okuyan 282 öğretmen adayından veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının çevresel konulara olan eğilimlerinin olumlu olduğu ancak bilinç ve tutumlarının davranışlarına tam olarak yansımadağını göstermektedir. Öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı ve çevre ilgili bilgi düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Öğretmen adaylarının çevre konularına karşı bakış açılarını etkileyen faktörlerin araştırılması ve çevre ile ilgili etkili eğitimlerin verilmesi gerekmektedir.

Nderego (2025), Tanzanya'daki toplam 926 fen bilimleri öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmada, cinsiyetin çevresel sürdürülebilirlik tutumlarının üzerinde anlamlı bir farklılık olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının genel olarak çevreye yönelik sürdürülebilirlik tutumların pozitif yönde olduğu; kadın ve erkek adayların çevresel sürdürülebilirlik eğilimlerine yönelik anlamlı farklılıkların olmadığı görülmüştür. Eğitim kurumlarında çevresel konularla ilgili daha yenilikçi eğitimlerin verilmesi gerektiği önerilmiştir.

Cheng ve So (2015), Hong Kong'da görev yapan üç ilkökul öğretmen adayının çevre bilinci ve çevre okuryazarlığı ile ilgili düşüncelerini diyaloglar aracılığıyla aktarılmıştır. Hong Kong'ta çevre eğitimi etkin bir şekilde teşvik edilmekte, çevre bilgisiyle donatılmış öğretmen adayların yeşil vatandaşlar yetiştirmek için stratejik bir öneme sahip olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının sınıf içindeki uygulamalarının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Öğretmenlerin deneyimleri ve anlattıkları hikâyeler göz önünde bulundurulduğunda, öğretmen

adaylarının çevre eğitimi konusunda daha iyi yetiştirilmesi için eğitim programlarının geliştirilmesi gerektiği önerilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

“Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları arasındaki ilişkiyi” ortaya koymak üzere tasarlanan bu çalışmada, Nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli tercih edilmiştir. Creswell (2012) ilişkisel tarama modelini, iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi belirleme sürecinde yararlanılan nicel araştırma modeli olarak ifade etmektedir. Bu tanıma paralel olarak ilişkisel tarama modelini diğer araştırmacılar da birden fazla değişken arasındaki ilişkileri belirlemek ve neden-sonuç ile ilgili ipucu elde etmek olarak tanımlamışlardır (Büyüköztürk vd., 2023; Christensen vd., 2015; Karasar, 2023). Diğer bir ifadeyle ilişkisel tarama, değişkenler arasındaki ilişkileri saptamak amacıyla kullanılır (Sönmez ve Alacapınar, 2021). Bu noktada ilgili araştırmanın da odak noktası iki ölçek arasındaki ilişkiyi saptamak üzere kurgulanmıştır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini; 2025-2026 eğitim-öğretim yılında İnönü Üniversitesi, Fırat Üniversitesi, Gaziantep Üniversitesi, Dicle Üniversitesi ve Sivas Cumhuriyet Üniversitesi eğitim fakültelerinde öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adayları; örneklemini ise evren içerisinde yer alan Sosyal Bilgiler Öğretmenliği adayları arasından “Basit Seçkisiz Örneklem” yöntemi ile belirlenen 533 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Örnekleme yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ilişkin demografik bilgiler Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. *Örneklemede Yer Alan Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Demografik Bilgilerine Ait Betimsel İstatistik Veriler*

Demografik Değişkenler	n	%	
Cinsiyet	Kadın	405	76,0
	Erkek	128	24,0
Öğrenim Görülen Sınıf	1	129	24,2
	2	145	27,2
	3	127	23,8
	4	132	24,8
Anne Eğitim Durumu	Okuryazar Değil	89	16,7
	İlkokul	212	39,8
	Ortaokul	88	16,5
	Lise	86	16,1
	Üniversite	58	10,9
Baba Eğitim Durumu	Okuryazar Değil	35	6,6
	İlkokul	142	26,6
	Ortaokul	119	22,3
	Lise	144	27,0
	Üniversite	93	17,4
Kitap Okuma Durumu	0	30	5,6
	1-2	125	23,5
	3-5	180	33,8
	6-10	109	20,5
	11-20	57	10,7
	21 ve üzeri	32	6,0
Çevre İle İlgili Konulara Olan İlgiyi Değerlendirme Durumu	Az İlgi Var	52	9,8
	Orta İlgi Var	284	53,3
	Yüksek İlgi Var	142	26,6
	Çok Yüksek İlgi Var	55	10,3
Toplam	533	100	

Tablo 6 incelendiğinde, araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demografik özelliklerine ilişkin betimsel istatistikler görülmektedir. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının büyük çoğunluğunu kadın öğretmen adayları oluşturmaktadır (%76,0). Öğrenim görülen sınıfa bakıldığında, öğrencilerin sınıflara dengeli bir şekilde dağıldığı, en yüksek oranın %27,2 ile birinci sınıflar olduğu belirlenmiştir. Anne eğitim durumu açısından değerlendirildiğinde katılımcıların annelerinin yarıya yakınının ilkokul mezunu olduğu görülmektedir (%39,8). Benzer biçimde, baba eğitim durumunda da ilkokul mezunu olanların oranı en yüksektir (%26,6). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kitap okuma durumları

incelendiğinde, en yüksek oran %33,8 ile “3-5 arası kitap okuyanlar” grubunda yer almaktadır. Çevre ile ilgili konulara yönelik ilgi düzeyinde ise öğretmen adaylarının ağırlıklı olarak çevre konularına “orta düzeyde ilgi” (%53,3) veya “yüksek ilgi” (%26,6) duyduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak “Kişisel Bilgi Formu”, “Yetişkinler için Çevre Okuryazarlığı Ölçeği” ve “Sürdürülebilir Çevre Tutum Ölçeği” kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu, örnekleme yer alan sosyal bilgiler öğretmen adaylarına ilişkin cinsiyet, anne-baba eğitim durumu, öğrenim görülen sınıf, kitap okuma durumu ve çevre ile alakalı konulara ilgi durumu değişkenleri gibi bilgilerin toplanması için araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Formda öğretmenlerin bu bilgilerini belirlemeye yönelik maddeler yer almaktadır (Ek 1).

3.3.2. Sürdürülebilir Çevre Tutum Ölçeği

Sınıf öğretmenlerinin sürdürülebilir çevreye yönelik tutumunu ölçmek için Yıldız (2011) tarafından geliştirilmiş 5’li likert (Kesinlikle Katılmıyorum, Katılmıyorum, Fikrim Yok, Katılıyorum, Kesinlikle Katılıyorum) şeklinde hazırlanan 27 maddenin yer aldığı “SÇT Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçeğin “Çevre Önemi (ÇÖ)”, “Çevre Kaynaklarının Kullanımı (ÇKK)” ve Tüketim Alışkanlıkları (TA) olmak üzere 3 alt faktörü bulunmaktadır. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik analizi Yıldız (2011) tarafından yapılmış, Cronbach Alfa katsayısı altfaktörlerden ÇÖ için ,86“, TA için ,71“, ÇKK için ,82“ ile SÇT ölçeğinin geneli için ise ,89“ olarak hesaplanmıştır. Yapmış olduğumuz çalışmada ise Cronbach Alfa katsayısı, alt faktörlerden ÇÖ için ,86“, TA için ,77“, ÇKK için ,73“, SÇT ölçeğinin geneli için ise ,91“ olarak hesaplanmıştır.

3.3.3. Yetişkinler İçin Çevre Okuryazarlığı Ölçeği

Çalışmada Atabek-Yiğit ve arkadaşları (2014) tarafından geliştirilen “Yetişkinler İçin Çevre Okuryazarlığı Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçekte yer alan tüm maddeler, tamamen katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2) ve kesinlikle katılmıyorum (1) biçiminde ifade edilen ve puanlar, parantez içindeki değerlere karşılık gelen beş puanlık Likert tipi ifadelerden oluşmaktadır. Çevresel okuryazarlık ölçeğinde yüksek puan, bireyin çevresel okuryazarlık düzeyinin yüksek olduğunu gösterirken, düşük puan ise çevresel

okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu gösterir. Ölçeğin geliştirme aşamasında 18 ila 56 yaşları arasındaki 332 yetişkinden veri toplanmıştır. Ölçek 20 maddeden oluşmakta olup, üç alt boyutu vardır. Bunlar: Çevreye yönelik bilinç, çevreye yönelik kaygı ve çevreye yönelik farkındalık şeklindedir. Çalışmada kullanılan ölçeğin tamamı için Cronbach alfa değeri “,89”, ilk boyutu için “,80”, ikinci boyut için “,76” ve son boyut için “,71” hesaplanmıştır.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, Etik Kurul İzin Belgesi alındıktan sonra “Kişisel Bilgi Formu”, “Yetişkinler için Çevre Okuryazarlığı Ölçeği” ve “Sürdürülebilir Çevre Tutum Ölçeği” kullanılarak hem google form hem de basılı ölçek formları aracılığıyla ulaşılabilen üniversitelerde öğrenim gören sosyal bilgiler öğretmen adaylarına dağıtılarak toplanmıştır. Bunun yanında formlar dağıtılmadan önce katılımcı öğretmen adaylarına araştırma hakkında gerekli ön açıklama ve uyarılar yapılmıştır. Araştırmacı, katılımcılara çalışmaya katılımın gönüllü olduğunu, kimlik bilgilerini vermek zorunda olmadıklarını, istedikleri zaman çalışmadan çekilebileceklerini, araştırmaya katıldıkları takdirde verilerinin gizli kalacağını ve verilerin sadece çalışma amaçları için kullanılacağını bildirmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırmada, veri toplama araçlarıyla elde edilen veriler, uygun bir analiz programı kullanılarak analiz edildi. Analiz sürecinden önce, toplanan verilerin normalliği değerlendirilmeliydi. Bu bağlamda normalliği test etmek için basıklık ve çarpıklık değerleri incelendi. Normallik değerlendirmesinde kullanılan bu iki istatistik, verilerin dağılım şekli hakkında bilgi sağlar. Bu noktada çarpıklık değeri verilerin asimetrik olup olmadığını ölçerken, basıklık değeri verilerin keskinlik düzeyini ölçer (Gürbüz ve Şahin, 2017). Belirlenen basıklık ve çarpıklık değerleri Tablo 7’de sunulmuştur:

Tablo 7. *Veri Toplama Araçlarının Çarpıklık ve Basıklık Değerleri*

	Çarpıklık	Basıklık
Çevreye Yönelik Bilinç	-,169	,562
Çevreye Yönelik Kaygı	-,655	,931
Çevreye Yönelik Farkındalık	-,139	,632
Çevre Okuryazarlığı Ölçeği Toplam	-,287	,570
Çevre Önemi	,175	,656
Çevre Kaynaklarının Kullanımı	,760	,778
Tüketim Alışkanlıkları	,030	,332
Sürdürülebilir Çevre Tutum Toplam	,549	,631

Tablo 7, çalışmada kullanılan ölçeklerin çarpıklık ve basıklık katsayılarının George ve Mallery (2010) göre “±2” aralığı içinde olduğunu göstermektedir. Bu, büyük örneklerde, özellikle $n > 50$ veya $n > 100$ olduğunda, çarpıklık ve basıklık değerleri kabul edilebilir bir aralıkta ise parametrik testlerin kullanılabilmesi anlamına gelir (Ghasemi ve Zahediasl, 2012). Verilerin normal dağılım varsayımını karşıladığı belirlenmiş ve bu nedenle analiz sürecinde parametrik testlerin kullanılması uygun görülmüştür. Çalışmada, betimsel istatistiklerin yanı sıra Bağımsız Örnekler t-Testi, Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ve Pearson Korelasyon analizi kullanılmıştır.

Araştırmada yapılan ANOVA analizi sonucunda gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar tespit edildiğinde, bu farkların hangi gruplar arasında ortaya çıktığını belirlemek amacıyla post-hoc çoklu karşılaştırma testlerinden Tukey HSD testi kullanılmıştır. Tukey HSD testi, özellikle grup örneklem büyüklüklerinin eşit veya birbirine yakın olduğu durumlarda, tüm olası grup çiftleri arasındaki farkları inceleyerek hata oranını (wise error rate) sabit tutan güçlü bir yöntemdir. Bu test, çoklu karşılaştırmalar sonucunda Tip I hata olasılığını kontrol altında tutması nedeniyle sıklıkla tercih edilmektedir (Field, 2013). Ayrıca, varyansların homojen olduğu durumlarda güvenilir ve koruyucu bir post-hoc analiz yöntemi olarak literatürde yaygın biçimde önerilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2019). Bu nedenlerle, araştırmada ANOVA sonrasında anlamlı fark tespit edildiğinde, farkın hangi gruplar arasında gerçekleştiğini belirlemek ve çoklu karşılaştırmalarda hata riskini en aza indirmek amacıyla Tukey HSD testi kullanılmıştır.

Yapılan çalışmada tercih edilen korelasyon analizinde, değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve şiddetini değerlendirmek için korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Korelasyon katsayısı, r sembolüyle gösterilir ve -1 ile +1 arasında değer alır. Bu katsayı, değişkenlerin ilişki yönü ve gücü hakkında bilgi sağlar. Değişkenler arasındaki ilişki düzeyi, Roscoe'nun (1975) belirttiği eşikler dikkate alınarak aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır (akt. Büyüköztürk, Çokluk ve Köklü, 2020):

$r > 0.70$ ise “yüksek düzeyde ilişki”: Değişkenler arasında güçlü bir ilişkinin varlığını ifade eder.

$0.30 \leq r \leq 0.70$ ise “orta düzeyde ilişki”: Değişkenler arasında orta düzeyde ilişkinin var olduğunu belirtir.

$r < 0.30$ ise “düşük düzeyde ilişki”: Değişkenlerin zayıf ilişkili olduğunu gösterir.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Çevre Okuryazarlığına Yönelik Bulgular

4.1.1. Çevre Okuryazarlık Düzeyine Ait Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde; “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeylerindeki farklılıkların istatistiksel önemi ve bu düzeylerin çeşitli demografik değişkenlere (cinsiyet, sınıf seviyesi, ebeveynlerin eğitim durumu, okuma alışkanlıkları ve çevre sorunlarına ilgi) göre farklılık gösterip göstermediği” başlıklar halinde sunulmuştur.

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık durumları hangi düzeydedir?” alt problemine ait bulgular Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8

Çevre Okuryazarlık Düzeyine Ait Betimsel İstatistik Veriler

Boyutlar	n	\bar{X}	SS
Çevreye Yönelik Bilinç	533	3,82	,406
Çevreye Yönelik Kaygı	533	4,27	,519
Çevreye Yönelik Farkındalık	533	3,53	,455
Çevre Okuryazarlığı Ölçeği Toplam	533	3,88	,385

Çevreye Yönelik Bilinç alt boyutuna ilişkin ortalama puan “3,82” olup, bu değer bireylerin çevreye yönelik bilinç düzeylerinin görece yüksek olduğunu göstermektedir. Standart sapma değeri “,41” olarak hesaplanmış ve katılımcıların benzer düzeyde çevresel bilinç algısına sahip oldukları gözlenmiştir.

Çevreye Yönelik Kaygı alt boyutunda ortalama puan “4,27” ile diğer alt boyutlara kıyasla en yüksek düzeyde bulunmuştur. Bu durum, öğretmen adaylarının çevre sorunları karşısında kaygı duyduklarını ve bu konuda duyarlılık geliştirdiklerini göstermektedir. Standart sapma “,52” olarak belirlenmiştir.

Çevreye Yönelik Farkındalık alt boyutunda ortalama puan “3,53” olup, bu puan diğer alt boyutlara göre daha düşük bir düzeye işaret etmektedir. Katılımcıların çevreyle ilgili olaylara ilişkin farkındalıklarının gelişmekte olduğunu ancak bilinç ve kaygı düzeyine kıyasla daha düşük kaldığını ortaya koymaktadır. Bu boyutun standart sapması “,46” dir.

Çevre Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı “3,88” olarak hesaplanmıştır. Bu değer, öğretmen adaylarının genel çevre okuryazarlık düzeylerinin iyi olduğunu göstermektedir. Standart sapma değeri “,39” dur ve katılımcılar arasında genel düzeyde homojen bir dağılım olduğunu göstermektedir.

4.1.2. Cinsiyet Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık durumları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ait bulgular Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9
Çevre Okuryazarlığın Cinsiyete Göre t-Testi Verileri

Boyutlar	Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	t	p
Çevreye Yönelik Bilinç	Kadın	405	3,87	,375	4,062	,00
	Erkek	128	3,68	,465		
Çevreye Yönelik Kaygı	Kadın	405	4,32	,487	3,572	,00
	Erkek	128	4,11	,585		
Çevreye Yönelik Farkındalık	Kadın	405	3,56	,434	2,400	,01
	Erkek	128	3,45	,508		
Çevre Okuryazarlığı Ölçeği Toplam	Kadın	405	3,93	,357	4,010	,00
	Erkek	128	3,75	,439		

Araştırmada Çevreye Yönelik Bilinç alt boyutunda cinsiyet değişkenine göre yapılan t-testi sonucunda kadın sosyal bilgiler öğretmen adayının ($\bar{X}=3,87$) erkeklere ($\bar{X}=3,68$) göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir ($t=4,062$; $p<,05$). Bu durum, kadın sosyal bilgiler öğretmen adayının çevreye karşı daha bilinçli bir tutum geliştirdiklerini göstermektedir.

Kadın öğretmen adaylarının ($\bar{X}=4,32$) çevreye duyarlılık alt boyutunda erkek öğretmen adaylarına ($\bar{X}=4,11$) göre anlamlı olarak daha yüksek kaygı puanları aldığı tespit edilmiştir ($t=3,572$; $p<,05$). Bu bulgu, kadın öğretmen adaylarının çevre sorunlarına daha duyarlı olduğunu göstermektedir.

Çevre Bilinci alt boyutunda cinsiyetler arasında önemli bir fark bulunmuştur ($t=2,400$; $p<,05$). Kadın öğretmen adaylarının çevre bilinci düzeylerinin ($\bar{X}=3,56$) erkek öğretmen adaylarından ($\bar{X}=3,45$) daha yüksek olduğu bulunmuştur.. Çevre Okuryazarlığı Ölçeği Toplam Puanı açısından da kadın öğretmen adayları ($\bar{X}=3,93$) erkek öğretmen adaylarından ($\bar{X}=3,75$)

anlamli düzeyde daha yu'ksek puan aldiğı ($t=4,010$; $p<,05$) Tablo 9'dan anlaşılmaktadır. Bu bulgu, kadın oğretmen adaylarının genel 'evre okuryazarlığı d'zeylerinin erkeklere kıyasla daha yu'ksek olduğunu g'stermektedir.

4.1.3. 'grenim G'ru'len Sınıf Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın ‘‘Sosyal bilgiler oğretmen adaylarının 'evre okuryazarlık durumları 'grenim g'ru'len sınıf değişkenine g'ore anlamli farklılık g'stermekte midir?’’ alt problemine ait bulgular Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10

Çevre Okuryazarlığın 'grenim G'ru'len Sınıfa G'ore Anova Verileri

Boyutlar		'grenim G'ru'len Sınıf	n	\bar{X}	SS	F	p
Çevreye Bilinç	Y'nelik	1	129	3,83	,417	,883	,45
		2	145	3,83	,407		
		3	127	3,77	,386		
		4	132	3,85	,412		
Çevreye Kaygı	Y'nelik	1	129	4,31	,432	,503	,68
		2	145	4,27	,522		
		3	127	4,23	,555		
		4	132	4,26	,560		
Çevreye Farkındalık	Y'nelik	1	129	3,45	,476	2,068	,10
		2	145	3,55	,409		
		3	127	3,57	,478		
		4	132	3,56	,452		
Çevre Okuryazarlığı Ölçeği Toplam		1	129	3,88	,370	,308	,81
		2	145	3,89	,380		
		3	127	3,86	,394		
		4	132	3,90	,400		

Tablo 10 incelendiğinde, sosyal bilgiler oğretmen adaylarının 'evre okuryazarlığına ilişkin puanlarının 'grenim g'ru'len sınıf değişkenine g'ore dikkate değer bir farklılık g'stermediği belirlenmiştir ($p>,05$). Yapılan ANOVA analizi sonucunda, Çevreye Y'nelik Bilinç boyutunda sınıflar arasında anlamli bir fark bulunmamıştır ($F=,883$; $p=,45$; $p>,05$). Benzer şekilde, Çevreye Y'nelik Kaygı boyutunda da sınıf d'zeyine ilişkin anlamli bir farklılaşma olmadığı g'ru'lmemektedir ($F=,503$; $p=,68$; $p>,05$).

Çevreye Y'nelik Farkındalık boyutunda sınıflar arasındaki ortalama puanların birbirine yakın olduğu, ancak bu farkın da istatistiksel olarak anlamli olmadığı g'ru'lmuştur ($F=2,068$;

$p=,10$; $p>,05$). Son olarak, Çevre Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı açısından da öğrenim görülen sınıf değişkenine bağlı olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır ($F=,308$; $p=,81$). Bu bulgular, öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeylerinin öğrenim gördükleri sınıf seviyesine göre değişmediğini; diğer bir ifadeyle sınıf düzeyi yükseldikçe çevre okuryazarlığı algısında belirgin bir değişiklik meydana gelmediğini göstermektedir.

4.1.4. Anne Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık durumları anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ait bulgular Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11
Çevre Okuryazarlığın Anne Eğitim Durumuna Göre Anova Verileri

Boyutlar	Eğitim Durumu	n	\bar{X}	SS	F	p	Tuke y HSD
Çevreye Yönelik Bilinç	Okuryazar Değil ¹	89	3,71	,440	11,324	,00	1-4
	İlkokul ²	212	3,76	,366			1-5
	Ortaokul ³	88	3,81	,356			2-4
	Lise ⁴	86	3,91	,382			2-5
	Üniversite ⁵	58	4,09	,455			3-5
Çevreye Yönelik Kaygı	Okuryazar Değil ¹	89	4,11	,589	8,949	,00	1-4
	İlkokul ²	212	4,20	,479			1-5
	Ortaokul ³	88	4,29	,540			2-4
	Lise ⁴	86	4,39	,455			2-5
	Üniversite ⁵	58	4,55	,469			3-5
Çevreye Yönelik Farkındalık	Okuryazar Değil ¹	89	3,40	,499	12,528	,00	1-4
	İlkokul ²	212	3,47	,402			1-5
	Ortaokul ³	88	3,52	,443			2-5
	Lise ⁴	86	3,62	,399			3-5
	Üniversite ⁵	58	3,87	,490			
Çevre Okuryazarlığı Ölçeği Toplam	Okuryazar Değil ¹	89	3,75	,422	15,101	,00	1-4
	İlkokul ²	212	3,82	,345			1-5
	Ortaokul ³	88	3,88	,346			2-4
	Lise ⁴	86	3,98	,344			2-5
	Üniversite ⁵	58	4,17	,410			3-5

Tablo 11 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeylerinin anne eğitim durumu değişkenine göre Çevreye Yönelik Bilinç alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur ($F=11,324$; $p=,00$; $p<,01$). Öğretmen adaylarının ortalama değerlerine bakıldığında, anne eğitim durumu lise ($\bar{X}=3,91$) ve üniversite mezunu ($\bar{X}=3,94$) olan

öğretmen adaylarının çevresel bilinç düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi verilerine göre Çevreye Yönelik Bilinç alt boyutunda belirlenen anlamlı farkın okuryazar olmayan annelere sahip öğretmen adayları ile lise/üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adayları arasındadır. Ayrıca annesi ortaokul ile lise mezunu olan öğretmen adayları arasında da anlamlı farklılık belirlenmiştir. Bu bulgu, anne eğitim düzeyi yükseldikçe öğrencilerin çevresel bilinç düzeyinin arttığını göstermektedir.

Tablo 11, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevreye olan kaygı düzeylerinin, annelerinin eğitim durumuna göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır ($F=8,949$; $p=.00$; $p<.01$). Ortalama değerlere bakıldığında, anneleri lise ($\bar{X}=4,39$) ve üniversite mezunu ($\bar{X}=4,55$) olan öğretmen adaylarının çevreye olan kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Tukey HSD testi sonuçlarına göre, anneleri okuma yazma bilmeyen öğretmen adayları ile anneleri lise ve üniversite mezunu olan öğretmen adayları arasında önemli bir fark bulunmuştur. Ayrıca, anneleri ilkokul mezunu olan öğretmen adayları ile anneleri üniversite mezunu olan öğretmen adayları arasında da önemli bir fark bulunmuştur. Bu bulgular, annenin eğitim düzeyi arttıkça öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin kaygılarının da arttığını göstermektedir.

Tablo 11'e göre, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevresel farkındalık düzeyleri, annelerinin eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermektedir ($F=12,528$; $p=.00$; $p<.01$). Ortalama değerlere bakıldığında, anneleri lise ($\bar{X}=3,62$) ve üniversite mezunu ($\bar{X}=3,87$) olan öğretmen adaylarının diğer gruplara göre çevre bilinci düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi sonuçları, anneleri okuma yazma bilmeyen öğretmen adayları ile anneleri lise ve üniversite mezunu olan öğretmen adayları arasında önemli bir fark olduğunu göstermektedir. Ayrıca, anneleri üniversite mezunu olan öğretmen adayları ile anneleri ilkokul/ortaokul mezunu olan öğretmen adayları arasında da önemli bir fark tespit edilmiştir. Bu sonuç, annelerin eğitim düzeyinin yüksek olmasının çevre farkındalığını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Tablo 11'e göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı toplam puanlarının anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($F=15,101$; $p=.00$; $p<.01$). Ortalama değerlere bakıldığında, anne eğitim durumu lise ($\bar{X}=3,98$) ve üniversite mezunu ($\bar{X}=4,17$) olan öğretmen adaylarının genel çevre okuryazarlığı düzeylerinin diğer gruplardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre anlamlı farkın okuryazar olmayan annelere sahip öğretmen adayları ile lise ve üniversite

mezunu annelere sahip öğretmen adayları arasında ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Ayrıca anne eğitim durumu ilkökul mezunu olan öğretmen adayları ile lise ve üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adayları arasında da anlamlı fark vardır. Bunun yanında anne eğitim durumu ortaokul olan öğretmen adayları ile üniversite olan öğretmen adayları arasında da anlamlı fark vardır. Bu bulgular, anne eğitim düzeyi yükseldikçe genel anlamda çevre okuryazarlığı düzeyinin de arttığını göstermektedir.

4.1.5. Baba Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık durumları baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ait bulgular Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12

Çevre Okuryazarlığın Baba Eğitim Durumuna Göre Anova Verileri

Boyutlar	Eğitim Durumu	n	\bar{X}	SS	F	p	Tukey HSD
Çevreye Yönelik Bilinç	Okuryazar Değil ¹	35	3,78	,428	11,273	,00	1-5
	İlkokul ²	142	3,69	,410			2-4
	Ortaokul ³	119	3,75	,371			2-5
	Lise ⁴	144	3,91	,362			3-4
	Üniversite ⁵	93	4,00	,414			3-5
Çevreye Yönelik Kaygı	Okuryazar Değil ¹	35	4,07	,566	7,529	,00	1-4
	İlkokul ²	142	4,14	,536			1-5
	Ortaokul ³	119	4,25	,553			2-4
	Lise ⁴	144	4,36	,455			2-5
	Üniversite ⁵	93	4,44	,450			
Çevreye Yönelik Farkındalık	Okuryazar Değil ¹	35	3,32	,544	8,278	,00	1-4
	İlkokul ²	142	3,45	,433			1-5
	Ortaokul ³	119	3,47	,452			2-4
	Lise ⁴	144	3,62	,408			2-5
	Üniversite ⁵	93	3,69	,455			3-4
							3-5
Çevre Okuryazarlığı Ölçeği Toplam	Okuryazar Değil ¹	35	3,75	,417	12,174	,00	1-4
	İlkokul ²	142	3,76	,384			1-5
	Ortaokul ³	119	3,83	,367			2-4
	Lise ⁴	144	3,97	,339			2-5
	Üniversite ⁵	93	4,05	,380			3-4
							3-5

Tablo 12 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeylerinin baba eğitim durumu değişkenine göre Çevreye Yönelik Bilinç alt boyutunda

anlamli bir fark olduğu görülmektedir ($F=11,273$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama değerlere bakıldığında, babası lise mezunu olan ($\bar{X}=3,91$) ve  niversite mezunu olan  ğretmen adaylarının ($\bar{X}=4,00$) daha yüksek  vresel bilinç düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre anlamli farkın babası üniveriste mezunu olan  ğretmen adayları ile babası okuryazar olamyan/ilkokul/ortaokul mezunu olan  ğretmen adayları arasında ortaya çıktığı görülmektedir. Ayrıca babası lise mezunu olan  ğretmen adayları ile ilkokul ve ortaokul mezunu olan  ğretmen adayları arasında da anlamli farklılaşma belirlenmiştir. Bu bulgu, baba eğitim düzeyi yükseldikçe  ğretmen adaylarının  vresel bilinç düzeyinin arttığını göstermektedir.

Tablo 12 incelendiğinde, sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının  vreye yönelik kaygı düzeylerinin baba eğitim durumu değişkenine göre anlamli biçimde farklılaştığı görülmektedir ($F=7,529$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama değerlere göre babası lise ($\bar{X}=4,36$) ve  niversite mezunu ($\bar{X}=4,44$) olan  ğretmen adaylarının  vresel kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Tukey HSD testi sonuçları anlamli farkın babası okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu olan  ğretmen adayları ile lise ve  niversite mezunu olan  ğretmen adayları arasında ortaya çıktığını göstermektedir. Bu bulgular, baba eğitim düzeyi yükseldikçe  ğretmen adaylarının  vre sorunlarına yönelik kaygılarının da arttığını göstermektedir.

Tablo 12'ye göre sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının  vre farkındalık düzeyleri, babalarının eğitim durumuna göre anlamli farklılık göstermektedir ($F=8,278$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama puanlar incelendiğinde, babaları lise mezunu ($\bar{X}=3,62$) ve  niversite mezunu ($\bar{X}=3,69$) olan  ğretmen adaylarının  vresel farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre, babaları lise ve  niversite mezunu olan  ğretmen adayları ile babaları okuma yazma bilmeyen, ilkokul ve ortaokul mezunu olan  ğretmen adayları arasında önemli bir fark bulunmuştur. Bu bulgu, babanın eğitim düzeyi yükseldikçe  vre farkındalık düzeyinin de arttığını göstermektedir.

Tablo 12'ye göre sosyal bilgiler  ğretmen adaylarının  vre okuryazarlığı toplam puanları baba eğitim durumu değişkenine göre anlamli biçimde farklılaşmaktadır ($F=12,174$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama değerlere bakıldığında, babası lise ($\bar{X}=3,97$) ve  niversite mezunu ($\bar{X}=4,05$) olan  ğretmen adaylarının genel  vre okuryazarlığı düzeylerinin diğer gruplara kıyasla daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre, babaları lise ve  niversite mezunu olan  ğretmen adayları ile babaları okuma yazma bilmeyen ve sadece ilkokul

ve ortaokul eğitimi almış olan öğretmen adayları arasında önemli bir fark olduğu görülmüştür. Bu bulgular, babanın eğitim düzeyi arttıkça öğretmen adaylarının genel okuryazarlık düzeylerinin de arttığını göstermektedir.

4.1.6. Kitap Okuma Durumu Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık durumları kitap okuma değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ait bulgular Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13

Çevre Okuryazarlığın Kitap Okuma Durumuna Göre Anova Verileri

Boyutlar	Kitap Sayısı	n	\bar{X}	SS	F	p	Tukey HSD
Çevreye Bilinç	0 ¹	30	3,57	,406	5,269	,00	1-3 1-4 1-5 1-6 2-4
	1-2 ²	125	3,75	,411			
	3-5 ³	180	3,81	,403			
	6-10 ⁴	109	3,91	,385			
	11-20 ⁵	57	3,88	,356			
	21 ve üzeri ⁶	32	3,97	,416			
Çevreye Kaygı	0 ¹	30	3,91	,542	4,705	,00	1-3 1-4 1-5 1-6
	1-2 ²	125	4,21	,535			
	3-5 ³	180	4,28	,500			
	6-10 ⁴	109	4,36	,519			
	11-20 ⁵	57	4,29	,458			
	21 ve üzeri ⁶	32	4,43	,498			
Çevreye Farkındalık	0 ¹	30	3,31	,508	4,204	,00	1-4 1-6 2-6
	1-2 ²	125	3,46	,466			
	3-5 ³	180	3,53	,446			
	6-10 ⁴	109	3,62	,455			
	11-20 ⁵	57	3,56	,378			
	21 ve üzeri ⁶	32	3,73	,414			
Çevre Okuryazarlığı Ölçeği Toplam	0 ¹	30	3,61	,378	2,773	,00	1-3 1-4 1-5 1-6 2-4 2-6
	1-2 ²	125	3,82	,401			
	3-5 ³	180	3,88	,382			
	6-10 ⁴	109	3,97	,366			
	11-20 ⁵	57	3,92	,301			
	21 ve üzeri ⁶	32	4,05	,383			

Tablo 13 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeylerinin kitap okuma sayısı değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan ANOVA analizi sonuçları görülmektedir. Çevreye Yönelik Bilinç alt boyutunda gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır (F=5,269; p=,00; p<,01). Ortalama

puanlar incelendiğinde özellikle 6-10 arası kitap okuyan ($\bar{X}=3,91$) ve 11-20 arası kitap okuyan ($\bar{X}=3,88$) öğretmen adaylarının bilinç düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre anlamlı farkın kitap okumayanlar ile 3-5/6-10 arası ile 21 ve üzeri kitap okuyan öğretmen adayları arasındadır. Ayrıca 1-2 arası kitap okuyan gruplar ile 6-14 arası kitap okuyan gruplar arasında da anlamlı farkın ortaya çıktığı belirlenmiştir. Bu bulgu, kitap sayısı arttıkça çevresel bilinç düzeyinin yükseldiğini göstermektedir.

Çevreye Yönelik Kaygı alt boyutunda da gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=4,705$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama değerlere bakıldığında, 6-10 arası kitap okuyan ($\bar{X}=4,36$) ve 11-20 arası kitap okuyan ($\bar{X}=4,29$) öğretmen adaylarının çevresel kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD analizine göre anlamlı fark hiç kitap okumayan öğretmen adayları ile birden fazla kitap okuyan öğretmen adayları arasında ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, kitap okuyan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına karşı daha duyarlı ve kaygılı olduklarını göstermektedir.

Çevreye Yönelik Farkındalık alt boyutunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeylerinin kitap okuma sayısı değişkenine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği belirlenmiştir ($F=4,204$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama puanlara göre 3-5 arası kitap okuyan ($\bar{X}=3,56$) ve 6-10 arası kitap okuyan ($\bar{X}=3,62$) öğretmen adaylarının farkındalık düzeyleri daha yüksektir. Tukey HSD testine göre anlamlı fark hiç kitap okumayan öğretmen adayları ile birden fazla kitap okuyan öğretmen adayları arasında ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, kitap okuma miktarının çevresel farkındalığı olumlu etkilediğini göstermektedir.

Çevre okuryazarlığı toplam puanına bakıldığında gruplar arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($F=2,773$; $p=,01$; $p<,05$). Ortalama değerlere göre 6-10 arası kitap okuyan ($\bar{X}=3,97$) ve 11-20 arası kitap okuyan ($\bar{X}=3,96$) öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Tukey HSD testi anlamlı farkın hiç kitap okumayan veya çok az kitap okuyan öğretmen adayları ile daha fazla kitap okuyan öğretmen adayları arasında ortaya çıkmıştır.

Genel değerlendirme yapıldığında, kitap okuma sayısı arttıkça sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinç, kaygı, farkındalık ve genel çevre okuryazarlığı düzeylerinin yükseldiği görülmektedir. Bu sonuçlar düzenli ve yüksek miktarda kitap okumanın çevresel duyarlılığı ve çevre okuryazarlığını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

4.1.7. Çevre İle İlgili Konulara Olan İlgini Değerlendirme Durumu Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık durumları çevre ile ilgili konulara (ör. iklim değişikliği, geri dönüşüm, çevre kirliliği, doğa koruma) olan ilgiyi değerlendirme değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ait bulgular Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14

Çevre Okuryazarlığın Çevre İle İlgili Konulara Olan İlgini Değerlendirme Durumuna Göre Anova Verileri

Boyutlar	İlgi Durumu	n	\bar{X}	SS	F	p	Tuke y HSD
Çevreye Yönelik Bilinç	Az İlgim Var ¹	52	3,70	,485	9,697	,00	1-3 2-3
	Orta İlgim Var ²	284	3,76	,363			
	Yüksek İlgim Var ³	142	3,96	,390			
	Çok Yüksek İlgim Var ⁴	55	3,88	,473			
Çevreye Yönelik Kaygı	Az İlgim Var ¹	52	4,13	,622	8,651	,00	1-3 2-3
	Orta İlgim Var ²	284	4,20	,495			
	Yüksek İlgim Var ³	142	4,44	,437			
	Çok Yüksek İlgim Var ⁴	55	4,30	,621			
Çevreye Yönelik Farkındalık	Az İlgim Var ¹	52	3,38	,525	10,355	,00	1-3 1-4 2-3 2-4
	Orta İlgim Var ²	284	3,47	,428			
	Yüksek İlgim Var ³	142	3,68	,407			
	Çok Yüksek İlgim Var ⁴	55	3,65	,521			
Çevre Okuryazarlığı Ölçeği Toplam	Az İlgim Var ¹	52	3,75	,483	13,135	,00	1-3 1-4 2-3
	Orta İlgim Var ²	284	3,82	,337			
	Yüksek İlgim Var ³	142	4,03	,348			
	Çok Yüksek İlgim Var ⁴	55	3,95	,477			

Tablo 14 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeylerinin çevre ile ilgili konulara (iklim değişikliği, geri dönüşüm, çevre kirliliği, doğa koruma vb.) duyulan ilgi düzeyine göre anlamlı biçimde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan ANOVA analizi sonuçları yer almaktadır. Çevreye Yönelik Bilinç alt boyutunda çevre ile alakalı konulara ilgi düzeyi grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu görülmüştür (F=9,697; p=,00; p<,05). Tukey HSD sonuçlarına göre anlamlı farkların düşük ve orta ilgi düzeyine sahip bireyler ile yüksek ilgi düzeyine sahip gruplar

arasında gerçekleştiği belirlenmiştir. Ortalama puanlar, çevre ile ilgili konulara duyulan ilgi arttıkça çevre bilinci düzeyinin de yükseldiğini göstermektedir.

Çevreye Yönelik Kaygı alt boyutunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeyleri arasında çevre ile alakalı konulara ilgi düzeyi açısından anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($F=8,651$; $p=,00$; $p<,05$). Gruplar arasındaki farkların düşük ve orta ilgi düzeyine sahip bireyler ile yüksek ilgi düzeyine sahip gruplar arasında gerçekleştiği belirlenmiştir. Bu bulgu, çevre konularına yüksek ilgi duyan öğretmen adaylarının çevresel kaygı düzeylerinin belirgin biçimde daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Çevreye Yönelik Farkındalık boyutunda elde edilen bulgular, gruplar arasında anlamlı farklılık olduğunu ortaya koymaktadır ($F=10,355$; $p=,00$; $p<,05$). Tukey HSD testine göre düşük ve orta ilgi düzeyi ile yüksek ve çok yüksek ilgi düzeyine sahip gruplar arasında anlamlı farklılıklar vardır. Ortalama değerler, çevre farkındalığının ilgi düzeyi arttıkça anlamlı biçimde yükseldiğini göstermektedir.

Çevre Okuryazarlığı Ölçeği toplam puanı açısından çevre ile alakalı konulara ilgi düzeyi grupları arasında anlamlı farklar bulunmuştur ($F=13,135$; $p=,00$; $p<,05$). Anlamlı farkların düşük ve orta ilgi düzeyine sahip bireyler ile yüksek ve çok yüksek ilgi düzeyindeki gruplar arasında olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar, çevre ile ilgili konulara duyulan ilgi arttıkça genel çevre okuryazarlığı düzeyinin de önemli ölçüde yükseldiğini göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, çevre ile ilgili konulara duyulan ilginin hem çevre bilinci, hem kaygısı, hem farkındalığı hem de genel çevre okuryazarlığı üzerinde güçlü ve anlamlı bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. İlgi düzeyi yükseldikçe tüm alt boyutlarda ve toplam puanda belirgin bir artış gözlenmektedir.

4.2. Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutuma Yönelik Bulgular

Araştırmanın bu bölümünde; Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının çeşitli demografik değişkenlere (cinsiyet, sınıf seviyesi, ebeveynlerin eğitim durumu, okuma alışkanlıkları ve çevre sorunlarına ilgi) göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gösterip göstermediği“ başlıklar altında sunulmuştur.

4.2.1. Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları hangi düzeydedir?” alt problemine ait bulgular Tablo 15’te verilmiştir.

Tablo 15

Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyine Ait Betimsel İstatistik Veriler

Boyutlar	n	\bar{X}	SS
Çevre Önemi	533	3,41	,334
Çevre Kaynaklarının Kullanımı	533	3,15	,433
Tüketim Alışkanlıkları	533	3,35	,353
Sürdürülebilir Çevre Tutum Toplam	533	3,33	,277

Çevre Önemi alt boyutuna ilişkin ortalama puan “3,41” olup, bu bulgu öğretmen adaylarının çevresel değerleri önemsediklerini göstermektedir. Standart sapma değeri “,33” ile katılımcıların bu konudaki tutumlarının büyük oranda benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

Çevre Kaynaklarının Kullanımı alt boyutunda ortalama puan “3,15” ile daha düşük düzeydedir. Bu durum, bireylerin çevre kaynaklarını kullanma konusunda daha az duyarlılık gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Standart sapma değeri “,43” olup, katılımcılar arasında bu konuda daha fazla görüş farklılığı olduğunu göstermektedir.

Tüketim Alışkanlıkları alt boyutunda ortalama puan “3,25” olarak hesaplanmıştır. Bu değer, katılımcıların sürdürülebilir tüketim davranışlarını orta düzeyde benimsediklerini göstermektedir. Standart sapma “,35” ile ölçülmüş ve bireyler arası tutumlarda orta düzeyde farklılık olduğunu göstermektedir.

Sürdürülebilir Çevre Tutum Ölçeği toplam puanı “3,33” olup, öğretmen adaylarının genel sürdürülebilir çevre tutumlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Standart sapma değeri “,28” ile katılımcıların bu tutuma dair görüşlerinin büyük ölçüde benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır.

4.2.2. Cinsiyet Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ait bulgular Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16

Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Cinsiyete Göre t-Testi Verileri

Boyutlar	Cinsiyet	n	\bar{X}	SS	t	p
Çevre Önemi	Kadın	405	3,48	,312	8,091	,00
	Erkek	128	3,22	,328		
Çevre Kaynaklarının Kullanımı	Kadın	405	3,20	,443	4,643	,00
	Erkek	128	3,01	,368		
Tüketim Alışkanlıkları	Kadın	405	3,38	,331	3,112	,00
	Erkek	128	3,26	,403		
Sürdürülebilir Çevre Tutum Toplam	Kadın	405	3,39	,264	8,049	,00
	Erkek	128	3,17	,255		

Tablo 16, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutum düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan t-testi sonuçlarını göstermektedir. Çevre Önemi alt boyutunda kadın öğretmen adayları ($\bar{X}=3,48$) erkek öğretmen adaylarına ($\bar{X}=3,22$) göre anlamlı düzeyde daha yüksek puan almıştır ($t=8,091$; $p=,00$; $p<,05$). Bu bulgu, kadın öğretmen adaylarının çevrenin önemine ilişkin daha güçlü bir tutum sergilediğini göstermektedir.

Çevre Kaynaklarının Kullanımı alt boyutunda da kadın öğretmen adaylarının ($\bar{X}=3,20$) erkeklere ($\bar{X}=3,01$) kıyasla anlamlı şekilde daha yüksek puan aldığı görülmektedir ($t=4,643$; $p=,00$; $p<,05$). Bu sonuç, kadın öğretmen adaylarının çevre kaynaklarının korunması ve sürdürülebilir kullanımına ilişkin daha duyarlı bir tutum geliştirdiklerini göstermektedir.

Tüketim Alışkanlıkları alt boyutunda kadın öğretmen adayları ($\bar{X}=3,38$), erkek öğretmen adaylarından ($\bar{X}=3,26$) anlamlı biçimde daha yüksek puan almıştır ($t=3,112$; $p=,00$; $p<,05$). Bu durum, kadın öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışlarına yönelik farkındalıklarının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilir Çevre Tutumu toplam puanları incelendiğinde kadın öğretmen adaylarının ortalamasının ($\bar{X}=3,39$), erkek öğretmen adaylarına ($\bar{X}=3,17$) göre anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir ($t=8,049$; $p=,00$; $p<,05$). Bu bulgu, genel anlamda kadın öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre tutumlarının erkek adaylara kıyasla daha gelişmiş olduğunu göstermektedir.

4.2.3. Öğrenim Görülen Sınıf Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları öğrenim görülen sınıf değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ait bulgular Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17

Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Öğrenim Görülen Sınıfa Göre Anova Verileri

Boyutlar	Öğrenim Görülen Sınıf	n	\bar{X}	SS	F	p
Çevre Önemi	1	129	3,34	,293	2,968	,03 1-2
	2	145	3,46	,356		
	3	127	3,43	,340		
	4	132	3,42	,335		
Çevre Kaynaklarının Kullanımı	1	129	3,04	,360	4,588	,00 1-2
	2	145	3,23	,450		
	3	127	3,17	,469		
	4	132	3,15	,428		
Tüketim Alışkanlıkları	1	129	3,28	,311	3,777	,01 1-2
	2	145	3,42	,376		
	3	127	3,33	,322		
	4	132	3,35	,383		
Sürdürülebilir Çevre Tutum Toplam	1	129	3,25	,225	6,039	,00 1-2 1-3
	2	145	3,39	,296		
	3	127	3,34	,286		
	4	132	3,34	,279		

Tablo 17 incelendiğinde, sürdürülebilir çevreye ilişkin tutum düzeylerinin öğrenim görülen sınıf değişkenine göre bazı alt boyutlarda anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Çevre Önemi alt boyutunda yapılan ANOVA sonucunda sınıflar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F=2,968$; $p=,03$; $p<,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde, bu farkın 1. sınıf ($\bar{X}=3,34$) ile 2. sınıfta ($\bar{X}=3,46$) öğrenim gören öğretmen adayları arasında olduğu ve farkın 2. sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları lehine olduğu görülmektedir.

Çevre Kaynaklarının Kullanımı boyutunda öğrenim görülen sınıf düzeyine göre anlamlı bir farklılık saptanmıştır ($F=4,588$; $p=,00$; $p<,01$). Tukey HSD analizine göre anlamlı fark 1. sınıf ($\bar{X}=3,04$) ile 2. Sınıfta ($\bar{X}=3,23$) öğrenim gören öğretmen adayları arasında olup bu fark 2. sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarının lehinedir.

Tüketim Alışkanlıkları alt boyutunda öğrenim görülen sınıflar arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir ($F=3,771$; $p=,01$; $p<,05$). Anlamlı farkın 1. sınıf ($\bar{X}=3,28$) ile 2.

sınıfta ($\bar{X}=3,42$) öğrenim gören öğretmen adayları arasında olduğu ve farkın 2. sınıfta öğrenim görenler lehine olduğu tespit edilmiştir.

Sürdürülebilir Çevre Tutum Toplam puanında öğrenim görülen sınıf değişkenine göre anlamlı bir fark vardır ($F=6,039$; $p=,00$; $p<,01$). Bu farkın 1. Sınıf ($\bar{X}=3,25$) ile 2. sınıfta ($\bar{X}=3,34$) öğrenim gören öğretmen adayları arasında olduğu ve farkın 2. sınıfta öğrenim görenler lehine gerçekleştiği görülmektedir.

Ölçeğin alt boyutları genel toplam puanı açısından genel bir değerlendirme yapıldığında, sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumların özellikle 2. sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları daha yüksek olduğu, buna karşın 3. ve 4. sınıflarda öğrenim gören öğretmen adayları arasında anlamlı bir artış gözlenmediği söylenebilir. Bu bulgu, sürdürülebilir çevre tutumlarının sınıf düzeyine göre belirli ölçüde farklılaştığını ancak bu farklılığın özellikle 1. ve 2. sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları arasında ortaya çıktığını göstermektedir.

4.2.4. Anne Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ait bulgular Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18

Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Anne Eğitim Durumuna Göre Anova Verileri

Boyutlar	Eğitim Durumu	n	\bar{X}	SS	F	p	Tuke y HSD
Çevre Önemi	Okuryazar Değil ¹	89	3,30	,285	9,82 9	,00	1-3
	İlkokul ²	212	3,36	,290			1-4
	Ortaokul ³	88	3,47	,382			1-5
	Lise ⁴	86	3,47	,349			2-5
	Üniversite ⁵	58	3,60	,361			
Çevre Kaynaklarının Kullanımı	Okuryazar Değil ¹	89	3,08	,406	5,18 9	,00	1-5
	İlkokul ²	212	3,08	,345			2-4
	Ortaokul ³	88	3,21	,521			2-5
	Lise ⁴	86	3,26	,437			
	Üniversite ⁵	58	3,29	,542			
Tüketim Alışkanlıkları	Okuryazar Değil ¹	89	3,24	,374	6,20 9	,00	1-3
	İlkokul ²	212	3,31	,338			1-4
	Ortaokul ³	88	3,43	,375			1-5
	Lise ⁴	86	3,38	,314			2-5
	Üniversite ⁵	58	3,47	,337			
Sürdürülebilir	Okuryazar Değil ¹	89	3,23	,224			

Çevre Toplam	Tutum	İlkokul ²	212	3,28	,223	12,9	,00	1-3
		Ortaokul ³	88	3,40	,333			1-4
Lise ⁴	86	3,40	,297	1-5				
Üniversite ⁵	58	3,49	,300	2-3				
				2-4				
				2-5				

Tablo 18, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutum düzeylerinin, annenin eğitim durumu değişkenine göre Çevresel Önem alt boyutunda önemli bir fark gösterdiğini ortaya koymaktadır ($F=9,829$; $p=.00$; $p<.01$). Ortalama değerlere göre, anneleri lise ($\bar{X}=3,47$) ve üniversite ($\bar{X}=3,60$) eğitimi almış öğretmen adaylarının çevreye verilen önem konusundaki tutumlarının diğer gruplara göre daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Tukey HSD testi sonuçlarına göre anlamlı farkın okuryazar olmayan annelere sahip öğretmen adayları ile ortaokul, lise ve üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adayları arasında ortaya çıktığı belirlenmiştir. Ayrıca annesi ilkököl mezunu olan öğretmen adayları ile üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adayları arasında da anlamlı fark bulunmaktadır. Bu bulgu, anne eğitim düzeyi yükseldikçe çevrenin önemli görülme düzeyinin arttığını göstermektedir.

Çevre Kaynaklarının Kullanımı alt boyutunda anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir fark görülmektedir ($F=5,189$; $p=.00$; $p<.01$). Ortalama değerlere bakıldığında, lise ($\bar{X}=3,26$) ve üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adaylarının ($\bar{X}=3,29$) bu alt boyutta daha yüksek tutum sergiledikleri anlaşılmaktadır. Tukey HSD sonuçları, anlamlı farkın okuryazar olmayan annelere sahip öğretmen adayları ile üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adayları arasında gerçekleştiğini göstermektedir. Ayrıca ilkököl mezunu annelere sahip öğretmen adayları ile lise ve üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adayları arasında da anlamlı farklılık belirlenmiştir. Bu bulgular, anne eğitim düzeyinin yükselmesinin çevre kaynaklarının kullanımına yönelik tutumları olumlu etkilediğini göstermektedir.

Tüketim Alışkanlıkları alt boyutunda anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($F=6,209$; $p=.00$; $p<.01$). Ortalama değerlere göre ortaokul ($\bar{X}=3,43$) ve üniversite mezunu ($\bar{X}=3,47$) annelere sahip öğretmen adaylarının tüketim alışkanlıklarına ilişkin tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre anlamlı farkın okuryazar olmayan annelere sahip öğretmen adayları ile ortaokul, lise ve üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adayları arasında olduğu

belirlenmiştir. Ayrıca annesi ilkököl mezunu olan öğretmen adayları ile üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adayları arasında da anlamlı farklılık bulunmaktadır. Bu sonuç, anne eğitim seviyesinin yükselmesinin çevreye duyarlı tüketim davranışlarını olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Sürdürülebilir Çevre Tutum Toplam puanında anne eğitim durumu değişkenine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=12,947$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama değerlere göre, ortaokul ve lise ($\bar{X}=3,40$) ile üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adaylarının ($\bar{X}=3,49$) sürdürülebilir çevre tutumlarının diğer tüm gruplardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi sonuçları anlamlı farkın okuryazar olmayan ve ilkököl mezunu annelere sahip öğretmen adayları ile ortaokul, lise ve üniversite mezunu annelere sahip öğretmen adayları arasında gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, anne eğitim düzeyi yükseldikçe sürdürülebilir çevre tutumunun genel olarak arttığını göstermektedir.

4.2.5. Baba Eğitim Durumu Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ait bulgular Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19

Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Baba Eğitim Durumuna Göre Anova Verileri

Boyutlar	Eğitim Durumu	n	\bar{X}	SS	F	p	Tukey HSD
Çevre Önemi	Okuryazar Değil ¹	35	3,25	,300	8,707	,00	1-4 1-5 2-4 2-5
	İlkokul ²	142	3,33	,277			
	Ortaokul ³	119	3,40	,362			
	Lise ⁴	144	3,50	,323			
	Üniversite ⁵	93	3,49	,353			
Çevre Kaynaklarının Kullanımı	Okuryazar Değil ¹	35	2,96	,490	5,056	,00	1-4 1-5 2-4 2-5
	İlkokul ²	142	3,07	,323			
	Ortaokul ³	119	3,16	,452			
	Lise ⁴	144	3,22	,457			
	Üniversite ⁵	93	3,23	,459			
Tüketim Alışkanlıkları	Okuryazar Değil ¹	35	3,14	,367	5,024	,00	1-3 1-4 1-5
	İlkokul ²	142	3,30	,364			
	Ortaokul ³	119	3,38	,358			
	Lise ⁴	144	3,40	,316			
	Üniversite ⁵	93	3,39	,350			
Sürdürülebilir	Okuryazar Değil ¹	35	3,16	,238	11,688	,00	1-3

Çevre Tutum Toplam	İlkokul ²	142	3,25	,198	1-4
	Ortaokul ³	119	3,34	,301	1-5
	Lise ⁴	144	3,41	,292	2-4
	Üniversite ⁵	93	3,41	,279	2-5

Tablo 19 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutum düzeylerinin baba eğitim durumu değişkenine göre çevre önemi alt boyutunda anlamlı biçimde farklılaştığı görülmektedir ($F=8,707$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama değerlere bakıldığında baba eğitim düzeyi lise ($\bar{X}=3,50$) ve üniversite mezunu ($\bar{X}=3,49$) olan öğretmen adaylarının çevre önemine ilişkin tutumlarının daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Tukey HSD testi sonuçlarına göre anlamlı fark; okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu babaya sahip öğretmen adayları ile lise ve üniversite mezunu babaya sahip öğretmen adayları arasında ortaya çıkmıştır. Bu bulgu, baba eğitim düzeyi yükseldikçe çevrenin önemine yönelik tutumların güçlendiğini göstermektedir.

Tablo 19'a göre çevre kaynaklarının kullanımı alt boyutunda da baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı farklılık bulunmaktadır ($F=5,056$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama değerlere göre lise ($\bar{X}=3,22$) ve üniversite mezunu ($\bar{X}=3,23$) babaya sahip öğretmen adaylarının çevresel kaynakların kullanımına yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre anlamlı fark; okuryazar olmayan ve ilkokul mezunu babaya sahip öğretmen adayları ile lise ve üniversite mezunu babaya sahip öğretmen adayları arasında ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, baba eğitim düzeyinin yükselmesinin çevresel kaynakların kullanımına yönelik tutumları olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 19 incelendiğinde tüketim alışkanlıkları alt boyutunda anlamlı farklılaşma olduğu görülmektedir ($F=5,024$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama değerler incelendiğinde baba eğitim durumu lise ($\bar{X}=3,40$) ve üniversite ($\bar{X}=3,39$) olan grupların sürdürülebilir tüketime yönelik daha olumlu tutumlara sahip oldukları anlaşılmaktadır. Tukey HSD testi sonuçlarına göre anlamlı fark okuryazar olmayan babaya sahip öğretmen adayları ile ortaokul, lise ve üniversite mezunu babaya sahip öğretmen adayları arasında ortaya çıkmıştır. Bu bulgu baba eğitim düzeyi yükseldikçe tüketim alışkanlıklarına yönelik sürdürülebilir tutumların güçlendiğini göstermektedir.

Tablo 19'a göre Sürdürülebilir Çevre Tutumu Toplam Puanı baba eğitim durumu değişkenine göre anlamlı biçimde farklılaşmaktadır ($F=11,688$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama

değerler incelendiğinde lise mezunu babaya sahip öğretmen adaylarının ($\bar{X}=3,41$) ve üniversite mezunu babaya sahip öğretmen adaylarının ($\bar{X}=3,41$) sürdürülebilir çevre tutumlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre anlamlı fark okuryazar olmayan babaya sahip öğretmen adayları ile ortaokul, lise ve üniversite mezunu babaya sahip öğretmen adayları arasında ortaya çıkmıştır. Ayrıca ilkokul mezunu babaya sahip öğretmen adayları ile lise ve üniversite mezunu babaya sahip öğretmen adayları arasında da anlamlı farklılık belirlenmiştir. Bu bulgular baba eğitim düzeyi yükseldikçe genel sürdürülebilir çevre tutumlarının arttığını göstermektedir.

4.2.6. Kitap Okuma Durumu Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları kitap okuma değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ait bulgular Tablo 20’de verilmiştir.

Tablo 20

Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Kitap Okuma Durumuna Göre Anova Verileri

Boyutlar	Kitap Sayısı	n	\bar{X}	SS	F	p	Tukey HSD
Çevre Önemi	0 ¹	30	3,18	,318	5,230	,00	1-2
	1-2 ²	125	3,40	,364			1-3
	3-5 ³	180	3,41	,319			1-4
	6-10 ⁴	109	3,42	,324			1-5
	11-20 ⁵	57	3,48	,309			1-6
	21 ve üzeri ⁶	32	3,58	,275			
Çevre Kaynaklarının Kullanımı	0 ¹	30	2,98	,362	2,371	,03	1-6
	1-2 ²	125	3,13	,400			
	3-5 ³	180	3,16	,481			
	6-10 ⁴	109	3,16	,396			
	11-20 ⁵	57	3,14	,399			
	21 ve üzeri ⁶	32	3,35	,467			
Tüketim Alışkanlıkları	0 ¹	30	3,26	,345	2,539	,02	1-6
	1-2 ²	125	3,32	,381			2-6
	3-5 ³	180	3,35	,367			
	6-10 ⁴	109	3,35	,296			
	11-20 ⁵	57	3,36	,343			
	21 ve üzeri ⁶	32	3,54	,318			
Sürdürülebilir Çevre Toplam Tutum	0 ¹	30	3,14	,230	6,132	,00	1-2/1-3
	1-2 ²	125	3,31	,290			1-4/1-5
	3-5 ³	180	3,34	,283			1-6/2-6
	6-10 ⁴	109	3,34	,251			3-6/4-6
	11-20 ⁵	57	3,37	,256			
	21 ve üzeri ⁶	32	3,51	,247			

Tablo 20 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının okuma sıklığı değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan ANOVA analizinin sonuçları gösterilmektedir. Çevre Önemi alt boyutunda gruplar arasında anlamlı bir fark saptanmıştır ($F=5,230$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama puanlar incelendiğinde özellikle 6-10 kitap okuyan 11-20 kitap okuyan ($\bar{X}=3,48$) ile 21 ve üzeri kitap okuyan ($\bar{X}=3,58$) öğretmen adaylarının çevreye verilen önemi daha yüksek düzeyde algıladıkları görülmektedir. Tukey HSD testi sonuçlarına göre anlamlı farkın kitap okumayanlar ile birden fazla kitap okuyan öğretmen adayları arasında ortaya çıktığı belirlenmiştir. Bu bulgu, kitap okuma sayısı arttıkça sürdürülebilir çevreye verilen önemin yükseldiğini göstermektedir.

Çevre Kaynaklarının Kullanımı alt boyutunda da gruplar arasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir ($F=2,371$; $p=,03$; $p<,05$). Ortalama değerlere bakıldığında, özellikle 6-10 kitap okuyan ($\bar{X}=3,16$) ve 21 ve üzeri kitap okuyan ($\bar{X}=3,35$) öğretmen adaylarının çevresel kaynak kullanımına yönelik daha duyarlı tutumlara sahip oldukları görülmektedir. Tukey HSD testi, anlamlı farkın kitap okumayanlar ile 21 ve üzeri kitap okuyan gruplar arasında ortaya çıktığını göstermektedir. Bu bulgu, düzenli kitap okumanın çevresel kaynak kullanımına ilişkin bilinç ve duyarlılığı artırdığını göstermektedir.

Tüketim Alışkanlıkları alt boyutunda da gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F=2,539$; $p=,02$; $p<,05$). Ortalama puanlar incelendiğinde 11-20 ($\bar{X}=3,36$) ile 21 ve üzeri ($\bar{X}=3,54$) kitap okuyan öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarına daha yüksek düzeyde önem verdikleri görülmektedir. Tukey HSD testi anlamlı farkın 21 ve üzeri kitap okuyanlar ile hiç kitap okumayan ve 1-2 arası kitap okuyan gruplar arasında ortaya çıktığını göstermektedir.

Sürdürülebilir Çevre Tutum Toplam puanı açısından da gruplar arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=3,162$; $p=,00$; $p<,01$). Ortalama değerler incelendiğinde özellikle 11-20 kitap okuyan ($\bar{X}=3,37$) ile 21 ve üzeri ($\bar{X}=3,51$) kitap okuyan öğretmen adaylarının genel sürdürülebilir çevre tutum düzeylerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testi anlamlı farkın kitap okumayan veya çok az okuyan gruplar ile daha fazla kitap okuyan gruplar arasında ortaya çıktığını göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, kitap okuma sayısı arttıkça sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre önemi, çevresel kaynakların doğru kullanımı, sürdürülebilir tüketim

alışkanlıkları ve genel sürdürülebilir çevre tutumu düzeylerinin anlamlı biçimde yükseldiği görülmektedir. Bu sonuçlar, düzenli ve yüksek miktarda kitap okumanın sürdürülebilir çevreye ilişkin bilinç, farkındalık ve duyarlılığı olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

4.2.7. Çevre İle İlgili Konulara Olan İlgini Değerlendirme Durumu Değişkenine Ait Bulgular

Araştırmanın “Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları çevre ile ilgili konulara (ör. iklim değişikliği, geri dönüşüm, çevre kirliliği, doğa koruma) olan ilgiyi değerlendirme değişkenine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?” alt problemine ait bulgular Tablo 21’de verilmiştir.

Tablo 21
Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutum Düzeyinin Çevre İle İlgili Konulara Olan İlgini Değerlendirme Durumuna Göre Anova Verileri

Boyutlar	İlgi Durumu	n	\bar{X}	SS	F	p	Tukey HSD
Çevre Önemi	Az İlgim Var ¹	52	3,28	,365	6,634	,00	1-3 1-4 2-4
	Orta İlgim Var ²	284	3,39	,320			
	Yüksek İlgim Var ³	142	3,46	,316			
	Çok Yüksek İlgim Var ⁴	55	3,53	,372			
Çevre Kaynaklarını Kullanımı	Az İlgim Var ¹	52	2,90	,308	12,046	,00	1-2 1-3 1-4 2-4 3-4
	Orta İlgim Var ²	284	3,17	,427			
	Yüksek İlgim Var ³	142	3,13	,440			
	Çok Yüksek İlgim Var ⁴	55	3,38	,426			
Tüketim Alışkanlıkları	Az İlgim Var ¹	52	3,24	,410	9,107	,00	1-4 2-4 3-4
	Orta İlgim Var ²	284	3,32	,356			
	Yüksek İlgim Var ³	142	3,37	,304			
	Çok Yüksek İlgim Var ⁴	55	3,55	,321			
Sürdürülebilir Çevre Tutum Toplam	Az İlgim Var ¹	52	3,17	,248	13,524	,00	1-2 1-3 1-4 2-4 3-4
	Orta İlgim Var ²	284	3,32	,273			
	Yüksek İlgim Var ³	142	3,36	,257			
	Çok Yüksek İlgim Var ⁴	55	3,50	,287			

Tablo 21 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutum düzeylerinin, çevre sorunlarına ilişkin ilgi değerlendirme durumuna göre önemli bir fark gösterip göstermediğini incelemek için yapılan ANOVA analizinin sonuçlarını sunmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasında, Çevresel Önem alt boyutuna olan ilgi düzeylerine göre önemli bir fark bulunmuştur

($F=6,634$; $p=00$; $p<.05$). Ortalama değerlere göre, “çok yüksek ilgi” grubunun puanları ($\bar{X}=3,38$) diğer tüm grupların puanlarından daha yüksektir. Tukey HSD testine göre, çevre konularına ilgi düzeyi düşük ve orta olan öğretmen adayları ile ilgi düzeyi yüksek ve çok yüksek olan öğretmen adayları arasında anlamlı farklar bulunmaktadır.

Çevre Kaynaklarının alt boyutunda ilgi düzeyine göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F=12,046$; $p=00$; $p<.05$). Ortalama değerlere göre “çok yüksek ilgi” grubunun ($\bar{X}=3,53$) puanlarının diğer tüm gruplardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testine göre anlamlı farklar çevre ile ilgili konulara az ve orta ilgisi olan öğretmen adayları ile yüksek ve çok yüksek olan öğretmen adayları arasındadır. Ayrıca az ve orta ilgi düzeyine sahip olan öğretmen adayları arasında da anlamlı fark tespit edilmiştir. Gruplar arasında belirlenen bu bulgular, öğretmen adaylarının doğal kaynak kullanımına ilişkin tutumlarının çevre konularına duydukları ilgi düzeyine bağlı olduğunu göstermektedir.

Tüketim Alışkanlıkları alt boyutunda ilgi düzeyine göre sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutum düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($F=9,107$; $p=00$; $p<.05$). Ortalama değerlere göre “çok yüksek ilgi” grubunun ($\bar{X}=3,55$) puanlarının diğer tüm gruplardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Tukey HSD testine göre anlamlı farklar çevre ile ilgili konulara çok yüksek ilgisi olan öğretmen adayları ile az-orta ve yüksek olan öğretmen adayları arasındadır. Gruplar arasında belirlenen bu bulgular, öğretmen adaylarının tüketim alışkanlıklarına ilişkin tutumlarının çevre konularına duydukları ilgi düzeyine bağlı olduğunu göstermektedir.

Sürdürülebilir Çevre Tutumu Toplam Puanı açısından yapılan analizde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutum düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($F=13,524$; $p=00$; $p<.05$). Ortalama değerlere göre “çok yüksek ilgi” grubunun ($\bar{X}=3,50$) sürdürülebilir çevreye yönelik genel tutum puanlarının diğer gruplardan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca Tukey HSD testi sonuçlarına göre anlamlı farklar az ilgisi olan öğretmen adayları ile orta ve yüksek ilgisi olan öğretmen adayları arasında ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, çevresel konulara duyulan ilgi düzeyi arttıkça sürdürülebilir çevre tutumunun da yükseldiğini göstermektedir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının tüm boyutlarında çevre konularına duyulan ilgiden anlamlı biçimde etkilendiği; ilgi düzeyi arttıkça tutumların da olumlu yönde yükseldiği görülmektedir.

4.3. Değişkenler Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Araştırmanın “Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?” alt problemine ait bulgular Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22
Değişkenler Arası İlişkiye Ait Veriler

	1	2	3	4	5	6	7	8
1.Çevreye Yönelik Bilinç	1							
2.Çevreye Yönelik Kaygı	,67**	1						
3.Çevreye Yönelik Farkındalık	,50**	,52**	1					
4.Çevre Okuryazarlığı Ölçeği Toplam	,89**	,88**	,74**	1				
5.Çevre Önemi	,41**	,38**	,43**	,47**	1			
6.Çevre Kaynaklarının Kullanımı	-,00	-,10*	,05	-,03	,27**	1		
7.Tüketim Alışkanlıkları	,16**	,15**	,21**	,20**	,35**	,35**	1	
8.Sürdürülebilir Çevre Tutum Toplam	,31**	,25**	,36**	,35**	,86**	,67**	,62**	1

**Korelasyon “.01” düzeyinde anlamlıdır.; * Korelasyon “.05” düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 22 incelendiğinde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasındaki ilişkilere ait korelasyon sonuçları görülmektedir. Sürdürülebilir çevre tutumunun alt boyutları olan çevre önemi, kaynakların kullanımı, tüketim alışkanlıkları ve genel toplam puan ile çevre okuryazarlığı arasında çeşitli boyutlarda pozitif ve anlamlı ilişkiler olduğu görülmüştür. Özellikle çevre okuryazarlığı ile sürdürülebilir çevre tutumu toplam puanı arasındaki ilişki orta düzeydedir ($r=,35$; $p<,01$). Bu bulgular, çevre okuryazarlığı arttıkça sürdürülebilir çevre tutumlarının da güçlendiğini göstermektedir. Bu bulgular çevre okuryazarlığı yükseldikçe çevreyi önemseme, kaynak kullanımında bilinçli olma ve sürdürülebilir tüketim alışkanlıkları geliştirme eğilimi anlamlı biçimde arttığını gösterdiği söylenebilir.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Araştırmada, “sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları arasındaki ilişki”nin yanı sıra, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye ilişkin tutum düzeyleri; cinsiyet, öğrenim görülen sınıf, anne-baba eğitim durumu, kitap okuma sıklığı ve çevreyle ilgili konulara duyulan ilgi gibi demografik değişkenler açısından ele alınmıştır. Bu doğrultuda genel olarak araştırma sonuçlarına bakıldığında; sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri, cinsiyet değişkeni bağlamında kadın öğretmen adayları lehine anlamlı biçimde daha yüksek bulunurken; sınıf değişkeni bağlamında herhangi bir anlamlı farklılık saptanmamıştır. Bununla birlikte, anne-baba eğitim durumu, kitap okuma alışkanlığı ve çevre konularına yönelik ilgi düzeylerindeki artışa paralel biçimde öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin de arttığı görülmüştür.

Araştırmanın bir diğer önemli basamağı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutum düzeylerinin ele alındığı bulgular kısmıdır. Bu kapsamda araştırmanın bulguları genel olarak; öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinden farklı biçimde, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Ayrıca cinsiyet değişkeni bağlamında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının tutum düzeyleri, kadın öğretmen adayları lehine anlamlı biçimde daha yüksektir. Diğer taraftan sınıf düzeyi açısından genel bir farklılık gözlenmemekle birlikte, 1. sınıflar ile 2. sınıflar arasında 2. sınıfların lehine anlamlı bir farklılık bulunduğu saptanmıştır. Bunlara ek olarak, anne-baba eğitim düzeyi, kitap okuma sıklığı ve çevreyle ilgili konulara duyulan ilgi arttıkça, öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının paralel bir şekilde da arttığı görülmüştür. Bu sonuç, önceki bulgularda çevre okuryazarlığı için gözlenen demografik göstergelerle genel anlamda paralellik göstermesi bakımından dikkate değerdir.

Araştırmanın üçüncü ve en önemli noktalarından biri de iki ölçek arasındaki ilişkiyi gösteren bulgulardır. Bu bağlamda araştırma, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının hem ölçeklerin alt

boyutları hem de genel toplam boyutlarda anlamlı ve pozitif ilişkilerin bulunduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin arttıkça sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının da arttığını göstermektedir. Bu noktadan hareketle sonuçlar, araştırmanın temel hipotezini destekler nitelikte güçlü kanıtlar ortaya koymaktadır.

Araştırmanın genel değerlendirmeleri ışığında, araştırma kapsamında yer alan bulgular; sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin yüksek olduğu sonucunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bulgular ayrıntılı irdelendiğinde; öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinç ve kaygı düzeylerinin, çevreye yönelik farkındalıklarına nazaran daha yüksek olduğu sonucu ortaya koymaktadır. Bulgular, öğretmen adaylarının çevreye yönelik genel anlamda olumlu tutuma sahip olduklarını ve aynı zamanda çevreye ilişkin konularda kaygı duyduklarını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Uyar ve Temiz (2019), Özyürek vd. (2019)'nin yaptıkları araştırmada da öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin ve çevreye yönelik kaygı düzeylerinin yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bilim (2012), Aydemir ve Alım (2022)'in yaptıkları araştırmada ise öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin orta düzeyde olduğu görülmüştür. Sosyal bilgiler programında insan ve çevre etkileşimi, çevre sorunları ve vatandaşlık eğitiminin yer alması öğretmen adaylarına çevre bilinci kazandırma sorumluluğunu yüklemektedir. Çevre sorunlarının yalnızca bireysel veya bölgesel değil küresel bir sorun olduğunun farkında olmaları çevreyi tanımada istekli olmalarına, çevreyi korumaya yönelik adımlar atmalarında etkili olmaktadır. YÖK (2018) tarafından güncellenen sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında; Çevre Eğitimi, Türkiye Fiziki Coğrafyası, Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası, Günümüz Dünya Sorunları, Küreselleşme ve Toplum gibi çevre odaklı derslerin yer alması sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerinin yüksek olmasında etkili olabilir. Ayrıca çevre ile ilgili konuların vatandaşlık, insan faaliyetleri ve günlük yaşamla ilişkilendirilerek anlatılması sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevresel konulara duyarlılıklarının artmasına ve sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının gelişmesine katkı sağlayabilir. Yine, öğretim programının özel amaçlarında, öğrencilerin çevresel sistemlerin işleyişini anlamaları, çevreye yönelik farkındalık kazanmaları ve koruma davranışı geliştirmeleri vurgulanırken, çevre okuryazarlığı da kazandırılması gereken temel beceriler arasında konumlandırılmıştır (MEB, 2024a). Çevre okuryazarlığının temel beceriler arasında yer almasının, öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilgi düzeylerinin artmasını ve

sürdürülebilir çevreye yönelik olumlu davranışlar geliştirmesini zorunlu kılan bir etken olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer alt boyutunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri cinsiyet değişkenine göre incelenmiş, elde edilen sonuçlarda kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre çevre okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çevreye yönelik bilinç ve kaygı boyutunda, kadın öğretmen adaylarının erkek öğretmen adaylarına göre bilinç ve hassasiyetlerinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu sonuç, literatürde yer alan Karatekin ve Aksoy (2012), Samur (2022), Özsoy ve arkadaşları (2011), Zelezny ve arkadaşlarının (2000) yaptıkları çalışmalarla sonuçları bakımından benzerlik göstermektedir. Aydemir ve Alım (2022), Akkaya Yılmaz (2021)'in yaptıkları çalışmada ise öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre değişmediği görülmüştür. Bu sonuçlar kapsamlı bir şekilde ele alındığında; kadın öğretmen adaylarının çevreye yönelik hassasiyetlerinin erkek öğretmen adaylarına göre daha yüksek çıkmasında, toplumsal cinsiyet rolleri, kadın ve erkeklerin bilişsel ve duyuşsal özellikleri, kadının toplumdaki, ailedeki rolü ve üstlendiği sorumlulukların etkili olduğunu söyleyebiliriz. Toplumsal cinsiyet rollerine baktığımızda kadının daha çok düzen ve temizlikte aktif rol alan bir konumda olduğundan çevreyi korumaya yönelik bir tutum sergilemeleri kolaylaşmaktadır. Erkeklerin ise daha genel düşünce yapısına sahip olmaları, büyük ölçekteki sorunlara odaklanması çevreye yönelik bilinç ve kaygı düzeylerinin düşük olmasına neden olduğu söylenebilir. Kadınların ise empati yapma ve ayrıntılı düşünme kabiliyetlerinin erkeklere göre daha yüksek olması çevresel riskleri büyümeden fark etmelerini, çevresel sorunların günümüzde ve gelecekteki yaşam kalitesine olan etkisini analiz edebilmelerini sağlamakta; buna bağlı olarak kaygı düzeylerini yükselmektedir. Li vd. (2022)'nin yaptıkları araştırmada da kadınların çevre sorunlarıyla daha fazla ilgilendiğini, çevre dostu ürünleri tercih etme konusunu daha fazla destekledikleri görülmüştür. Çevre okuryazarlığı bağlamında değerlendirildiğinde kadınların çevreye yönelik derslere, etkinliklere ve projelere katılımlarının daha yüksek olması çevreye yönelik bilgi düzeylerinin artmasına ve çevre okuryazarlığı alanında erkeklere oranla daha yüksek puanlar elde etmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bir sonraki alt boyutunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri sınıf düzeyine göre incelenmiş ve elde edilen sonuçlarda sınıf düzeyinin çevre okuryazarlığı üzerinde belirleyici olmadığı sonucuna varılmıştır. Çevreye yönelik farkındalık boyutu değerlendirildiğinde, ikinci sınıfların birinci sınıflara oranla farkındalık

düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonucun çıkmasında ikinci sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarının üniversite ortamına adapte olmaları, tartışma ortamlarına ve sosyal sorumluluk projelerine katılmaları, çevre ile ilgili etkinliklerde yer almaya başlamaları etkili olmaktadır. Ayrıca ikinci sınıf ders programları incelendiğinde çevre ile ilgili derslerin bu sınıf düzeyinde yoğunluk kazandığı görülmektedir. Yükseköğretim Kurulu (YÖK, 2018) tarafından belirlenen sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı incelendiğinde ikinci sınıfta Türkiye Fiziki Coğrafyası, Genel Beşeri ve Ekonomik coğrafya dersleri yer almaktadır. Araştırmanın evrenini oluşturan üniversitelerin ikinci sınıf dersleri incelediğinde Çevre Eğitimi, Günümüz Dünya Sorunları gibi seçmeli derslerin bulunması, öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilgi ve bilinç düzeylerini yükselttiği söylenebilir.

Genel olarak çevre okuryazarlığı sınıf düzeylerine göre incelendiğinde anlamlı bir farklılığın görülmediği, öğretmen adaylarının birinci sınıftaki çevre okuryazarlık düzeylerinde son sınıfa kadar belirgin bir artış olmadığı tespit edilmiştir. Alp vd. (2006), Akkaya Yılmaz (2021), Karadağ ve Acar (2020)'ın yaptıkları çalışmada da sınıf düzeyinin çevre okuryazarlığı ve çevre sorunlarına yönelik farkındalık düzeylerine bir etkisi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin durağan kalmasında, üniversite eğitiminde doğrudan çevresel konularla ilgili derslerin ve çevreye yönelik etkinlik ve uygulamaların her sınıf düzeyinde benzer olmasının etkili olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bir diğer alt probleminde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin anne ve baba eğitim düzeylerine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiş, çıkan sonuçlarda ebeveynlerin eğitim seviyelerinin arttıkça çevre okuryazarlık düzeyinin de arttığı görülmüştür. Anne eğitim durumu lise ve üniversite mezunu olan öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin, ilkökul mezunu annelere sahip öğretmen adaylarına göre yüksek çıktığı görülmüştür. Iwaniec & Christiansen (2020) çevre okuryazarlığı ve çevre bilincine yönelik yapılan benzer bir çalışmada ebeveynlerin eğitim durumlarının, çevre bilincine yönelik görüşlerinin çocuklar üzerinde olumlu etkisinin olduğunu göstermektedir. Yine Chowdhury vd. (2024)'nin üniversite mezunlarının çevre okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre değerlendirildiği araştırmalarında ebeveyn eğitim durumlarının öğrencilerin çevre okuryazarlığı ve bileşenleri üzerinde önemli bir etkisinin olduğu görülmüştür. Artun vd. (2013), Şerenli (2010)'nin yaptıkları çalışmada ise anne-baba eğitim durumlarının öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinde anne- baba

eğitim durumunun doğrudan olmasa da dolaylı bir etkisinin olduğu sđylenebilir. Bireyin çocukluk dđneminden itibaren çevreyle ve toplumla ilişkisinin başlaması annenin yđnlendirmeleriyle başlamaktadır. Anne eğitim seviyesinin yđksek olması, çocukların gđnlđk yaşamlarında çevreye karşı daha duyarlı ve bilinçli olmalarına ve bu davranışı içselleştirmelerini desteklemektedir. Erken yaşlardan itibaren verilen evre eğitimlerinin davranışa dđnüştürölmesi kolaylaşmakta ve çevreye yđnelik bilinç ve farkındalığa yđnelik bir alt yapı oluşturmaktadır. Anne eğitim seviyesi yđksek olan bireylerde neden-sonuç ilişkisi kurabilme, çevreye yđnelik etkinliklere aktif katılabilme, sorumluluk bilinci kazandırmaya yđnelik fırsat ve imkânların daha fazla olması çevreyi tanıma, okuyabilme, evre ve insan ilişkisini anlamlandırabilmelerini kolaylaştırdığı sđylenebilir. Anne eğitim durumunun evre okuryazarlığı, bilinç ve kayđı düzeylerine olumlu etkisi olmakla beraber üniversite dđneminde de verilen evre eğitimleriyle evre okuryazarlık düzeyleri ileri bir düzeye taşınmaktadır.

Baba eğitim durumu açısından yapılan değerlendirme de anne eğitim durumuna yđnelik sonuçlarla benzer olduğu gđr÷lmektedir. Babanın eğitim seviyesi yđkseldike öğretmen adaylarının evre okuryazarlık düzeylerinin arttığı gđzlemlenmiřtir. Araştırma sonuçları ayrıntılı incelendiğinde, öğretmen adaylarının bilinç ve kayđı düzeylerinin baba eğitimi seviyesine paralel olarak arttığı gđr÷lmektedir. Eğitim seviyesi yđksek babaların sosyoekonomik olanaklarının daha gelişmiş olması, çocukların çeşitli eğitim ortamlarına ulaşabilme, nitelikli akademik ortamlarda bulunma, kaynaklara daha hızlı ulaşma imkânı sağlayabilir. Eğitimi anne babalar çocukların sağlıklı yaşam alışkanlıklarını benimsemelerine daha fazla özen göstermektedirler. Aynı zamanda daha açıklayıcı bir dile sahip olduklarından çevrenin tanıtılmasında daha başarılı oldukları sđylenebilir. Bu nedenle evre okuryazarlığına temel oluşturulduğu, daha sağlam ve erken yaşlardan itibaren çevreye yđnelik bilinç, bilgi, tutum ve davranışların olumlu bir şekilde gelişmesine; üniversite ortamlarına gelindiğinde yđksek düzeyde bir evre okuryazarlığına sahip olmasına katkı sunmaktadır.

Araştırmanın bir başka değerkeninde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kitap okuma durumunun evre okuryazarlığına etkisi incelenmiş, elde edilen sonuçlarda kitap okuma sayısı arttığı evre okuryazarlığı düzeylerinin de arttırdığı gđr÷lmektedir. Araştırma sonuçları ayrıntılı incelendiğinde; kitap okuma sayısının artmasıyla çevreye yđnelik bilinç, kayđı ve farkındalıklarının da arttığı gđr÷lmektedir. Akkaya Yılmaz (2021)'ın yaptığı araştırmada öğretmen adaylarının evre okuryazarlık düzeylerini yđkseltmek için kitap, makale, dergiler gibi kaynaklardan okuma yaptıklarını tespit etmiştir. Kaya (2021) kitap okumanın, k÷ltür

düzenli kitap okumanın bireylerin eylemlerine doğrudan bir etkisinin olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda, düzenli kitap okumanın bireylerin çevresel konular hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayan, çevreye yönelik tutum ve davranışlarını şekillendiren bir araç olarak görüldüğü söylenebilir. Kitap okumak bireyin değer yönelimlerini belirlemesine yardımcı olan, eleştirel düşünme becerisi kazandıran temel unsurlardan biridir. Kitap okuma alışkanlığı bireylerin farklı bakış açılarıyla karşılaşarak çok boyutlu düşüncelerinin önünü açarak çevre sorunlarının bireysel, toplumsal, ekonomik ve küresel etkilerinin analiz edebilmelerini sağlar. Bu durum öğretmen adaylarının çevreye yönelik bilinç ve farkındalık düzeylerini arttırırken, çevresel krizleri yorumlayarak kaygı düzeylerinin yükselmesine neden olmaktadır. Okuma süreci, bireylerin empati yeteneğini ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirerek dünyaya farklı pencerelerden bakabilmelerini sağlamaktadır. Böylece çevrelerinde olup bitenleri nedenleri ve sonuçlarıyla değerlendirerek çevreyi koruma ve sürdürülebilir çevreye yönelik davranış geliştirmelerini desteklemektedir.

Araştırmanın bir diğer alt probleminde öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeylerinin çevreyle ilgili konulara duydukları ilgi düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve elde edilen sonuçlarda çevre konularına duyulan ilginin yükseldikçe çevre okuryazarlığının da yükseldiği görülmüştür. Karatekin ve İmat (2014)'ın yaptıkları çalışmada da çevreye duyulan ilginin çevre bilgisini olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir. Çevre konularına yüksek ilgisi olan öğretmen adaylarının çevre sorunlarını tanıma, insan-çevre ilişkisini kavrama düzeylerinin daha gelişmiş olduğu görülmektedir. Çevreye ilgi duyan bireyler, çevresel konular hakkındaki bilgi düzeylerini günlük yaşama aktarabilmekte, davranış haline dönüştürmekte; bu durum çevreye yönelik bilinç, farkındalık ve çevre okuryazarlıklarının gelişmesini desteklemektedir. Çevreye yönelik ilgi düzeyleri yüksek olan öğretmen adayları çevresel sorunları hızlı fark edebilir, bu sorunların gelecek nesiller üzerindeki etkilerini değerlendirebilmektedir. Böylece çevreye yönelik kaygı düzeyleri artarak gerekli adımları atmakta kararlılık göstermektedirler.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları incelenmiş ve elde edilen sonuçlarda genel olarak öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre anlayışına yönelik orta düzeyde bir eğilime sahip oldukları görülmüştür. Çevrenin önemine ilişkin bulgular incelendiğinde öğretmen adaylarının çevreye yönelik değerleri önemsedikleri; ancak çevre kaynaklarının kullanımı konusunda duyarlılıklarının düşük olduğu,

sürdürülebilirliğe yönelik davranış geliştirme konusunda zayıf oldukları görülmüştür. Tüketim alışkanlıkları boyutu değerlendirildiğinde, sürdürülebilir tüketim alışkanlıklarını kısmen benimsedikleri görülmektedir. Ateş (2018)'in yaptığı benzer bir araştırmada da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yeterli düzeyde sürdürülebilir davranışlar geliştirdiklerini ve konu hakkında bilgilerinin orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çimen ve Benzer (2019), Yıldız (2019)'ın yaptıkları araştırmada sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının orta düzeyde olması çevreye verdikleri önemi tam olarak davranışa dönüştüremediklerini göstermektedir. Lisans döneminde çevre eğitimi ilgili derslerin sınırlı süreyle verilmesi, çevreye ilgili verilen derslerin uygulamalı etkinliklerle desteklenememesi sürdürülebilir çevreye yönelik tutum ve davranışların sınırlı olmasına neden olduğu söylenebilir.

Araştırmanın bir başka alt problemi, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının cinsiyet değişkenine göre önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Alt boyutlar incelendiğinde, kadın öğretmen adaylarının çevresel değerlere daha fazla önem verdiği gözlemlenmiştir. Kadın öğretmen adaylarının sürdürülebilir bir çevre için kaynakların kullanımı konusunda daha dikkatli ve duyarlı oldukları ve çevre dostu tüketim uygulamalarına daha fazla önem verdikleri belirlenmiştir. Bu sonuç, literatürde yer alan Tikka vd. (2000), Kiso (2025), Huseynova (2023), Tekiroğlu ve Hayır Kanat (2021)'in araştırmaları ile öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarında kadın adayların erkek adaylara göre daha yüksek puanlara sahip olması bakımından benzerlik göstermektedir. Bir diğer araştırmada kadınların çevreyi daha fazla önemsedikleri, çevresel sorunlara karşı daha kaygılı oldukları görülmüştür (Xiao & McCright, 2015). Nderego (2025), Yılmaz (2024), Yıldız (2019), Keleş (2017)'in yaptıkları araştırmalarda ise cinsiyet değişkeninin, öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadın öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik duyarlıklarının yüksek olmasında, yaşam kalitesine verdikleri önem, toplumsal sorumluluk bilincinin yüksek olması, olayları daha bütüncül bakış açısıyla değerlendirmelerinin çevre konusunda daha güçlü tutumlara sahip olmalarının önünü açtığını söyleyebiliriz. Sosyalizasyon temelli teoriye göre kadınların bakım işlerinde daha ön planda olması çevresel konularda daha duyarlı ve ilgili olmalarını, buldukları çevreye karşı daha korumacı bir tavır sergilemektedirler (Weaver, 2016). Kadınların buldukları fiziksel mekânları bir yaşam alanı

olarak görerek daha fazla bağıllık duyması çevrelerini korumalarını ve sürdürülebilir bir şekilde kullanmalarını sağlamaktadır.

Araştırmanın bir sonraki alt boyutunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarına sınıf düzeyinin etkisi olup olmadığı incelenmiş, araştırma sonucunda ikinci sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarının çevreye yönelik tutumlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Çevre kaynaklarının kullanımı ve tüketim alışkanlıkları boyutunda da benzer sonuçların çıktığı, ikinci sınıfta öğrenim gören öğretmen adaylarının birinci sınıflara oranla kaynakların bilinçli kullanımında ve çevre dostu tüketim alışkanlıklarının daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Taşkın Ekici vd. (2024), Ek vd. (2009)'nin yaptıkları araştırmada da sınıf düzeyinin çevresel tutumlar üzerinde etkisi olduğu görülmüştür. Bulgular değerlendirildiğinde ikinci sınıfta öğrenim görenlerin çevreye yönelik tutumlarının daha yüksek olmasında: ikinci sınıfta sosyalleşme sürecinin başlamasına, akademik etkinliklere ve projelere katılımın artmasının etkili olduğu söylenebilir. İkinci sınıftan itibaren ağaçlandırma etkinliklerinin başlaması, sosyal sorumluluk projelerine dahil olmaları öğretmen adaylarına yeni bir bakış açısı kazanma fırsatı sunmaktadır. İkinci sınıf öğretmen adaylarının ihtiyaçlarını karşılama konusunda bağımsız olmaları, günlük hayatlarını yeniden şekillendirmeye başlamalarıyla kaynakların kullanımı ve tüketim alışkanlıkları konusunda bilinç düzeyleri yükselmektedir. Dolayısıyla bireysel sorumluluk bilincinin artmasının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının yükselmesine etki ettiğini söyleyebiliriz.

Araştırmanın bir başka alt probleminde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarında ebeveyn eğitim düzeylerinin etkisinin olup olmadığı incelenmiş ve elde edilen sonuçlarda; anne baba eğitim düzeyi yükseldikçe sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının da yükseldiği görülmüştür. Eğitim düzeyi yüksek olan ebeveynler, çevre ve sürdürülebilirliğe yönelik içerikleri okuma ve ilgili haberleri takip etme konusunda daha isteklidirler. Bu durum, ebeveynlerini rol-model alan çocukların, çevresel konuları ciddiye almalarını destekleyerek ailelerinde gözlemledikleri davranışları günlük yaşamlarında kullanmalarını kolaylaştırmaktadır (Bradley vd. (1999), Gronhoj vd. (2017). Anne babaların eğitim seviyesinin yüksek olması bireylerde, eleştirel düşünme, neden-sonuç ilişkisi kurabilme becerilerinin gelişimini desteklemektedir. Böylece bireyler, çevre ve insan ilişkisini analiz ederek sürdürülebilirliğin önemini kavramaktadırlar. Bireyler, bireysel çabalarının ve deneyimlerinin yanında eğitilmiş anne babalarının desteğiyle çevreye verdikleri önemin sürdürülebilir çevreye yönelik uygulamalara dönüştürmektedirler.

Araştırmanın bir başka değişkeni olan kitap okuma durumunun sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarına olan etkisi araştırılmış ve ulaşılan sonuçlarda kitap okuma alışkanlığının sürdürülebilir çevreye yönelik olumlu tutumların yükselmesinde etkili olduğu görülmüştür. Düzenli kitap okuyan öğretmen adaylarının çevre dostu ürünleri kullanma, bilinçli tüketim davranışlarını sergilemesi konusunda daha olumlu bir yaklaşım benimsediği görülmüştür. Bulgular genel olarak incelendiğinde kitap okuma alışkanlığı olan öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik olumlu tutumlar geliştirme konusunda daha başarılı oldukları görülmüştür. Bu sonuçların çıkmasında; kitap okumanın bireylerin çok boyutlu düşünebilme becerisini geliştirerek çevreye yönelik bilinç düzeyinin artmasını ve sürdürülebilir bir yaşam tarzını benimsemelerini kolaylaştırdığı söylenebilir. Kaya (2021) yaptığı bir çalışmada kitap okumayla ilgili şu ifadeler yer vermiştir: Kitap okumak, bireyin kendisini gerçek anlamda tanımasını sağlar ve bu tanıma süreci iç çemberden dış çembere doğru genişleyerek devam eder. Bu durum bireyin yakın çevresini, ülkesini ve içinde bulunduğu dünyayı tanımaya kadar uzanan bir yolculuğun başlamasını sağlayarak, çevresine yönelik farkındalığını ve duyarlılığını artırmaktadır. Böylece okuma alışkanlığı olan öğretmen adaylarının çevresel olayların yalnızca bireysel etkilerini değil, toplumsal, ekonomik ve küresel anlamda etkilerini de analiz ederek sürdürülebilir bir yaşam tarzını benimsemelerini sağlamaktadır.

Araştırmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevresel konulara duydukları ilginin sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarına olan etkisi incelenmiş ve elde edilen sonuçlarda çevresel konulara karşı geliştirilen ilgi ve duyarlılığın sürdürülebilir çevre yönelik tutumlar üzerinde olumlu etkilerinin olduğu görülmüştür. Çevreye ilgisi yüksek olan öğretmen adaylarının, çevresel değerlere daha fazla önem verdikleri, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanımına özen gösterdikleri, tüketim alışkanlıklarında sürdürülebilirliği göz önünde bulunduran bir yaşam şeklini benimseme konusunda daha olumlu bir tutum sergiledikleri görülmüştür. Çevreye duyulan ilginin az ya da orta seviyede olduğu bireylerde ise bu davranışların istenilen düzeye ulaşmadığı belirlenmiştir. Literatürde yer alan Wong ve arkadaşlarının (2024) çevresel ilgi türlerinin ve çevresel kaygılarının sürdürülebilir tüketim niyetine olan etkilerini araştırdıkları çalışmalarında, çevresel kaygıların ve ilgilerin sürdürülebilir tüketime anlamlı etkilerinin olduğunu belirtmişlerdir. Çevreye yönelik ilgisi yüksek olan bireyler, çevrenin insan yaşamı üzerindeki etkileri, çevresel olayların nedenleri ve sonuçları hakkında daha fazla bilgi sahibi olma eğilimindedirler. Çevreyi daha iyi tanıma

imkânı elde eden bireylerin doğal kaynakların kendini yenileme kapasitesinin oldukça sınırlı olduğunu daha erken fark ederek, tüketim alışkanlıklarını sürdürülebilir bir çevreye katkı sunacak şekilde yapılandırdıklarını söyleyebiliriz. Çevreye yönelik ilgi düzeyleri yüksek olan öğretmen adayları çevresel sorunları hızlı fark edebilir, bu sorunların gelecek nesiller üzerindeki etkilerini görebilir ve buna bağlı olarak çevreye verdikleri önem artmaktadır.

Araştırmanın son alt probleminde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri ile sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları arasında bir ilişki olup olmadığı incelenmiş ve elde edilen sonuçlarda çevre okuryazarlık düzeyinin arttıkça sürdürülebilir çevreye yönelik olumlu tutumlarında arttığı görülmüştür. Çevre okuryazarlığı yüksek olan bireylerin çevreye verdikleri önemin de yüksek olduğu; günlük yaşamlarında çevre dostu oldukları ve sürdürülebilirliği temele aldıkları görülmüştür. Bu bulgu, çevre okuryazarlığının yalnızca teorik bir bilgi ile sınırlı olmadığını, aynı zamanda bireylerin çevreye yönelik tutum ve davranışlarını şekillendiren ve yapılandıran bütüncül bir beceri olduğunu göstermektedir.

Çevre okuryazarlığı, çevresel bilgi, eleştirel düşünme, çevreye yönelik bilinç ve duyarlılık boyutları olan geniş bir yapıdadır. Çevre okuryazarlığı yalnızca bir bilgi değil; bilgilerin davranışa dönüşme sürecidir. Çevre okuryazarlık düzeyi yüksek bireyler, çevre eğitiminin pasif bir alıcısı değildir; sürdürülebilir çevreye yönelik uygulamalara aktif katılarak sürdürülebilir bir yaşam tarzını benimsemektedirler. Çevreye ilişkin bilgi düzeyinin artması, bireylerin çevre sorunlarının nedenlerini ve sonuçlarını anlamasını ve bu sorunların çözümüne yönelik sorumlu davranışlar geliştirmesini sağlamaktadır. Örneğin, geri dönüşümün çevre sağlığına etkisini bilen bireyler, günlük yaşamlarında atıklarını ayrıştırarak geri dönüşüm sürecine aktif katılmayı değerli görürler. Doğal kaynakların kendini yenileme potansiyelinin oldukça düşük olduğunun farkında olan bireylerin kaygı düzeyleri yüksektir. Bu farkındalık ve kaygı sonucunda enerji ve su kaynaklarının kullanımı konusunda tasarruflu olmaya özen göstermektedirler. Çevre okuryazarı bireyler çevresel sistemlerin nasıl işlediğini, çevre sorunlarının nedenlerini ve sonuçlarını daha net görmekte ve çevreye yönelik farkındalık düzeyleri artmaktadır. Olayları daha bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirmeleri, doğal çevrenin ve doğal kaynakların korunmasının yalnızca bugün için değil gelecek yaşam içinde hayati öneme sahip olduğunun bilincinde olmaları, onların çevreye yönelik sorumluluklarının güçlenmesini sağlamaktadır.

Sağlıklı bir çevrenin insanların yaşam kalitesine olan etkisini bilen öğretmenler, çevrenin korunmasında ve geliştirilmesinde daha yüksek düzeyde sorumluluk almaktadırlar. Çevre okuryazarlık düzeyi yüksek olan öğretmen adayları, hem mesleki hayatlarında hem de günlük yaşamlarında rol model olarak öğrenciler üzerinde ve çevrelerinde farkındalık oluşturmalarına katkı sağlamaktadır. Çevreye yönelik bilinç, kaygı ve farkındalık düzeylerinin artması, çevre sağlığına yönelik davranışların gelişmesini ve bu olumlu davranışların sürekliliğini sağlamaktadır. Bu değerlendirmeler ışığında çevre okuryazarlık düzeyi ile çevre sağlığına yönelik farkındalık, tutum ve davranış arasında güçlü bir bağ bulunmaktadır diyebiliriz. Literatür incelendiğinde bireylerin çevresel bilgi ve farkındalık düzeylerinin yüksek olmasının, öğretmen adaylarının çevreye yönelik olumlu tutum ve davranışlar geliştirmelerini desteklediğini belirten çalışmalar da mevcuttur (Fielding & Head, 2012). Kolmuss & Agyeman (2002) da yaptıkları araştırmada, bireylerin çevre yönelik bilgi düzeylerinin arttıkça çevre sağlığına yönelik davranış geliştirmelerinin kolaylaştığını belirtmektedir. Bu durum, çevre okuryazarlığının sürdürülebilir çevre anlayışının benimsenmesini desteklediğini göstermektedir.

Sonuç olarak, çevre okuryazarlığının sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik olumlu tutumlar geliştirmesinde etkili olması, çevre eğitiminin güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programında çevre okuryazarlığının yanında sürdürülebilirlik temalı derslerin ve uygulamaların zenginleştirilmesi gerekmektedir. Böylece öğretmen adaylarının çevreye yönelik farkındalıklarını arttırarak uzun vadede sürdürülebilir bir yaşam tarzının benimsemeleri hedeflenmektedir.

4.2. Öneriler

- ✓ Çevreye yönelik bilinç, kaygı ve farkındalığın arttırılması için konferansların, doğa gezilerinin düzenlenmesi ve çevreyle ilgili sosyal sorumluluk projelerine katılmaları sağlanabilir.
- ✓ Öğretmen adaylarının çevreye yönelik ilgi düzeylerini ve sürdürülebilir çevreye yönelik duyarlılıklarını arttırmak amacıyla fakültelerde, çevreyle ilgili güncel bilgilerin yer aldığı, sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla yapılması gerekenlere ilişkin içeriklerin yer aldığı ve günümüz çevre sorunlarının görselleştirildiği özel alanların veya panoların oluşturulması tavsiye edilebilir.
- ✓ Sürdürülebilir çevreye yönelik tutumların özellikle ikinci sınıfta yükseldiği, diğer sınıf düzeylerinde durağan kaldığı görülmüştür. Bu doğrultuda çevreye yönelik

yapılan etkinliklerin, projelerin ve derslerin birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar devam etmesi, her sınıf düzeyinde yeni projelerle öğretmen adaylarının sürdürülebilirliğe yönelik tutumlarının güçlendirilmesi önerilmektedir.

- ✓ Kitap okuma alışkanlığının bireylerin çevre okuryazarlık ve sürdürülebilir çevreye yönelik davranışlarına olumlu etkisi göz önünde bulundurulduğunda, çevre, doğal kaynaklar, iklim değişikliği gibi konuların yer aldığı dergi ve kitap listeleri hazırlanarak okuma temelli eğitimler verilebilir.
- ✓ Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri, sürdürülebilir çevreye ilişkin tutumları ve aralarındaki ilişki, ileride yeni ölçekler geliştirilerek, farklı değişkenler üzerinden daha genişletilmiş bir şekilde araştırılması önerilebilir.
- ✓ Aile ile işbirliği içinde olarak ailelere çevre ile ilgili seminerlerin verilmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Ajitoni, S. O., & Gbadamosi, T. V. (2012). Effects of service learning and educational trips in social studies on primary school pupils' environmental knowledge for sustainable development. *Academic Research International*, 2(2), 342-348.
- Akkoy, S. ve Poyraz, M. (2023). Sürdürülebilir çevre eğitimi kapsamında ilkokul öğretim programında geri dönüşüm kavramının yeri. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 10(2), 15-20.
- Akkaya Yılmaz, M. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlığı düzeyleri üzerine bir çalışma. *Uluslararası Coğrafya Eğitimi Dergisi Çevrimiçi*, 11(1), 21-41. <https://doi.org/10.33403/rigeo.840387>
- Akhmetova L. A., Mukazhanova R. A., Aitpayeva A.K., Urazova M.B., Jamoldinova O.R., & Khodjaev, B.K. (2025). An examination of pre-service teachers' environmental attitudes, behaviors, and knowledge. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, 21(6), em2643. <https://doi.org/10.29333/ejmste/16415>
- Alım, M. (2006). Avrupa Birliği üyelik sürecinde Türkiye'de çevre ve ilköğretimde çevre eğitimi. *Kastamonu Education Journal*, 14(2), 599-616.
- Alp, E., Ertepinar, H., Tekkaya, C., & Yılmaz, A. (2006). A Statistical Analysis of Children's Environmental Knowledge and Attitudes in Turkey. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 15(3), 210-223. <https://doi.org/10.2167/irgee193.0>
- Altınöz, N. (2010). *Fen bilgisi öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeyleri*. (Yayın No. 27474) [Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Artun, H. (2013). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okur-yazarlık düzeylerine etki eden faktörlerin değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(34), 1-14. <https://doi.org/10.9779/PUJE467>
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.

- Ateş, H. (2018). Fen bilgisi ve sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sürdürülebilir tüketim davranışlarının ve bilgi düzeylerinin araştırılması. *Journal of Uludag University Faculty of Education*, 31(2), 507-531. <https://doi.org/10.19171/uefad.505608>
- Atasoy, E. ve Ertürk, H. (2008). İlköğretim öğrencilerinin çevresel tutum ve çevre bilgisi üzerine bir alan araştırması. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 105-122.
- Atabek-Yiğit, E., Köklükaya, N., Yavuz, M. ve Demirhan, E. (2014). Development and validation of environmental literacy scale for adults (ELSA). *Journal of Baltic Science Education*, 13(3), 425-435.
- Aydemir, Y. ve Alım, M. (2022). Coğrafya öğretmen adaylarının çevresel okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(2), 1-25.
- Ay, S., Atasoy, E. ve Güleç, S. (2023). Dünyada ve Türkiye’de çevre eğitiminin tarihsel gelişimi. International Scientific Conference. Bursa, Türkiye: *Global Challenges for Global Science*.
- Başoğlu, A. (2014). Küresel iklim değişikliğinin ekonomik etkileri. Karadeniz Teknik Üniversitesi *Sosyal Bilimler Dergisi*, (7).
- Baykal, H. ve Baykal, T. (2008). Küreselleşen Dünya’da çevre sorunları/küreselleşen dünyada çevre sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9).
- Batchar, R. B., & Abad, G. D. (2023). Pre-service teachers’ environmental literacy and readiness towards environmental education. *International Journal of Innovation Scientific Research and Review*, 5(3), 4185–4195.
- Bilginoğlu, M. A. (1993). Çevre sorunları ve çözüm yolları. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (10), 59-75.
- Bilim, İ. (2012). *Sürdürülebilir çevre açısından eğitim fakültesi öğrencilerinin çevre okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi*. (Yayın No. 449790) [Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Büken, R., & Katılmış, A. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre okuryazarlığı becerisine ilişkin görüşleri. *International Journal of Geography and Geography Education*, 47, 115-134. <https://doi.org/10.32003/igge.1123657>

- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö. ve Köklü, N. (2020). *Sosyal bilimler için istatistik* (24. Basım). Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2023). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Bradley J. C., T. M. Waliczek & J. M. Zajicek (1999). Relationship between environmental knowledge and environmental attitude of high school students. *The Journal of Environmental Education*, 30(3), 17-21. <https://doi.org/10.1080/00958969909601873>
- Cansaran, A. ve Yıldırım, C. (2014). Çevre bilimi ile ilgili başlıca terimler ve kavramlar. O. Bozkurt (Der.), *Çevre eğitimi* (ss. 1-19). Pegem Akademi.
- Cheng, I. N. Y., & So, W.W.M. (2015). Teachers' environmental literacy and teaching stories of three Hong Kong primary school teachers. *International Research in Geographical and Environmental Education*, 24(1), 5879, <http://dx.doi.org/10.1080/10382046.2014.967111>
- Christensen, L. B., Johnson, B., & Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri: Desen ve analiz*. Çev. A. Aypay. Anı.
- Chowdhury S., Haider M. Z., Keya S. A., & Paul P. (2024). Assessing Littering Centric Environmental Literacy of University Graduates in Bangladesh. *Journal of Environmental Impact and Management Policy*, 4(6), Oct-Nov 2024. <https://doi.org/10.55529/jeimp.46.42.52>
- Creswell, J. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research* (4th ed). Pearson.
- Çelebioğlu, D. D., & Bekdemir, Ü. (2025). Çevre okuryazarlığı becerisinin oluşumunda sosyal bilgiler dersinin önemi (1968 sosyal bilgiler öğretim programı). *Al Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 205-220. <https://doi.org/10.5281/zenodo.15662478>
- Çevre. (1994). Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu.
- Çimen, H., & Benzer, S. (2019). Fen bilgisi ve sınıf öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumlarının incelenmesi. *İnsan ve İnsan*, 6(21), 525-542. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.475471>

- Çinikaya, C. (2022). *Sosyal bilgiler dersinde çevre okuryazarlığını geliştirmeye yönelik akademisyen ve öğretmen görüşleri*. (Yayın No: 737333) [Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Dere, İ. ve Çinikaya, C. (2023). Tiflis Bildirgesi ve BM 2030 sürdürülebilir kalkınma amaçlarının çevre eğitimi ve iklim değişikliği dersi öğretim programına yansımaları. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 1343-1366. <https://doi.org/10.48146/odusobiad.1218188>
- Dönmez, Z. (2025). *Sınıf öğretmenlerinin çevre bilincine sahip olma nitelikleri ile sürdürülebilir çevre tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayın No. 926888) [Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Ek, H., Kılıç, N., Ögdüm, P. ve Düzgün, G. (2009). Adnan Menderes Üniversitesinin farklı akademik alanlarında öğrenim gören ilk ve son sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik tutumları ve duyarlılıkları. *Kastamonu Education Journal*, 17(1), 125-136.
- Erbasan, Ö. (2018). *Öğretmenlerin çevre okuryazarlıklarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayın No. 509630) [Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Fasiku, A. M. (2021). Social Studies Specialists' Teachers' Knowledge Acquisition on Environmental Education in Junior Secondary Schools in Ekiti State, Nigeria. *European Journal of Science, Innovation and Technology*, 1(6), 107-113. Retrieved from <https://ejsit-journal.com/index.php/ejsit/article/view/91>
- Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage Publications.
- Fielding, K.S. & Head, B. W. (2012). Determinants of young Australians' environmental actions: the role of responsibility attributions, locus of control, knowledge and attitudes. *Environmental Education Research*, 18(2), 171-186. DOI:[10.1080/13504622.2011.592936](https://doi.org/10.1080/13504622.2011.592936)
- Gee, J. P. (1989). Literacy, discourse, and linguistics: *Introduction*. *Journal of Education*, 171(1), 5-17.
- Gee, J. P. (1998). What is literacy. (Ed.) Vivian Zamel, & Ruth Spack in *Negotiating academic literacies: Teaching and learning across languages and cultures*, 51-59.

- George, D. ve Mallery, M. (2010). *SPSS for windows step bystep: A simple guide and reference*. Pearson.
- Ghasemi, A., & Zahediasl, S. (2012). Normality tests for statistical analysis: A guide for non-statisticians. *International Journal of Endocrinology and Metabolism*, 10(2), 486-489.
- Grønhoj, A., & Thøgersen, J. (2017). Why young people do things for the environment: The role of parenting for adolescents' motivation to engage in pro-environmental behaviour. *Journal of environmental psychology*, 54, 11-19. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.09.005>
- Göçer, M., Canik, S., Demirdelen, A., Yılmaz, O. ve Aytek, G. (2025). Sürdürülebilir bir gelecek için Türkiye'de çevre eğitimi. *Multidisipliner Yaklaşımlarla Coğrafya Dergisi*, 3(1), 33-44.
- Gül Cirit, A., Tağrikulu P., Çobanoğlu İ.H. ve Çobanoğlu O.E. (2022). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre eğitimine yönelik tutumlarının değerlendirilmesi. İnönü Üniversitesi *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 645-670. <https://doi.org/10.17679/inuefd.1062923>
- Gülersoy, A. E. ve Gülersoy, Ö. (2023). Çevre eğitimi ve iklim değişikliği dersi (6, 7 veya 8. sınıflar) öğretim programı kazanımlarının yenilenmiş bloom taksonomisi bilişsel alan basamaklarına göre değerlendirilmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 16(97), 1-16.
- Gümüş, U. (2023). *Sosyal bilgiler eğitiminde çevre eğitimi üzerine yapılan araştırmalar: Bir içerik analizi çalışması*. (Yayın No. 806751) [Yüksek Lisans Tezi, Sinop Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık yaklaşımları. *The Journal of Limitless Education and Research*, 4(3), 224-246.
- Gürbüz, S. ve Şahin, F. (2017). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Hsu, S., Roth, R.E., 1999. Predicting Taiwanese secondary teachers' responsible environmental behavior through environmental literacy variables. *Journal of Environmental Education* 30, 11–19.

- Huseynova, Z. (2023). *Öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre eğitimine yönelik tutumlarının tespiti (Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi örneği)*. (Yayın No. 820700) [Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis, Sixth Assessment Report*. <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg1/>
- Iwaniec, J., & Christiansen X. L. C. (2020). Parents as Agents: Engaging Children in Environmental Literacy in China. <https://doi.org/10.3390/su12166605>
- Karaca, Ş. ve Sönmez Karapınar, E. (2021). Bireysel çevre okuryazarlığı ve yeşil ürün tutumunun yeşil satın alma niyeti üzerindeki etkisinin yapısal eşitlik modeli ile incelenmesi. *Erciyes Akademi*, 35(1), 299-322.
- Karalar, R. ve Kiracı, H. (2015). Çevresel sorunlara karşı bir çözüm önerisi olarak sürdürülebilir tüketim düşüncesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(30), 63-76.
- Karadağ, Y. ve Acar, F. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik farkındalıklarının incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 4(1), 62-78. <https://doi.org/10.38015/sbyy.693956>
- Karasar, N. (2023). *Bilimsel araştırma yöntemi: Kavramlar, ilkeler, teknikler* (38. basım). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Karataş, A. (2013). Gençlerin doğal çevre ile etkileşim kurmalarının güvenli yarınlar için önemi. *Düşünce Dünyasında Türkiz*, 4(23), 81-92.
- Karatekin, K. (2011). Sosyal bilgilerde çevre eğitimi. R. Turan, A. M. Sünbül & H. Akdağ (Eds). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar II* (pp, 270-285). Pegem Akademi.
- Karatekin, K. ve Aksoy, B. (2012). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Turkish Studies*, 7(1), 1423.
- Karatekin, K., & İmat, F. (2014). Evaluation of the level of the environment knowledge of teacher candidates of social studies (sample Turkey). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 4436-4442.
- Karagözoğlu, N. (2020). Çevre sorunları, nedenleri ve çözüm önerileri: Yozgat örneği. *International Journal of Geography and Geography Education* (42), 356-373. <https://doi.org/10.32003/igge.680120>

- Kaya, F. (2021). *İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ile insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi dersleri değerlerine ilişkin tutumları*. (Yayın No. 717859) [Doktora Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kayhan, A. (2016). Birleşmiş milletler çevre programı üzerine bir inceleme. *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 33(1), 61-90.
- Kahyaoğlu, M. (2016). Türkiye’de çevre eğitimi üzerine yapılan araştırmalar: bir içerik analizi çalışması. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 50-60.
- Kaypak, Ş. (2011). Küreselleşme sürecinde sürdürülebilir bir kalkınma için sürdürülebilir bir çevre. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 1, 19-33.
- Kaypak, Ş. (2013). Çevre sorunlarının çözümünde küresel çevre politikaları. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 17-34.
- Keleş, Ö. (2017). Investigation of pre-service science teachers’ attitudes towards sustainable environmental education. *Higher Education Studies*, 7(3), 171-180.
- Kiso, T. (2025). Environmental attitude of prospective teachers. *International Education and Research Journal*, 11(7). <https://doi.org/10.5281/zenodo.16735459>
- Kılıç, S. (2001). Uluslararası çevre hukukunun gelişimi üzerine bir inceleme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 131-149.
- Koçman, A. (2023). Coğrafya araştırmalarında doğal çevre bileşenlerinin analizi üzerine genel bir değerlendirme. *Ege Coğrafya Dergisi*, 32(Cumhuriyet’in 100. Yılı Özel Sayısı), 69-75. <https://doi.org/10.51800/ecd.1367569>
- Kollmuss A. & Agyeman J. (2002). Mind the Gap: Why do people act environmentally and what are the barriers to pro-environmental behavior? *Environmental Education Research*, 8(3), 239-260. <https://doi.org/10.1080/13504620220145401>
- Kurt, Ö. (2025). *Sürdürülebilirlik ve çevre eğitimi: karşılaştırmalı ülke incelemeleri*. (Yayın No. 947663) [Yüksek Lisans Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Kurtuldu, A. (2019). *Ekoloji temelli eğitimlerin ortaokul öğrencilerinin ekolojik ayak izi farkındalığına etkisi*. (Yayın No. 586878) [Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Kuruyer, H. G., Özsoy, G. ve Özsoy, S. (2011). Turkish pre-service primary school teachers' environmental attitudes: Effects of gender and grade level. *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*.
- Li Y., Wang B., Saechang O. (2022). Is female a more pro-environmental gender? evidence from China. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2022, 19(13), 8002; <https://doi.org/10.3390/ijerph19138002>
- Lloyd- Strovas, J., Moseley, C., & Arsuffi, T. (2018). Environmental literacy of undergraduate college students: Development of the environmental literacy instrument (ELI). *School Science and Mathematics*, 118(3-4), 84-92. <https://doi.org/10.1111/ssm.12266>
- Xiao, C., & McCright, A (2015). Çevre kaygısında cinsiyet farklılıkları: ABD’de kurumsal güven hipotezinin yeniden incelenmesi. *Çevre ve Davranış*, 47(1), 17–37. <https://doi.org/10.1177/0013916513491571>
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2022). Çevre Eğitimi ve İklim Değişikliği Dersi Öğretim Programı (Ortaokul 6, 7 veya 8. Sınıflar).
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2024a). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (4, 5, 6, 7. Sınıflar)*. <https://tymm.meb.gov.tr/ogretim-programlari/ders/sosyal-bilgiler-dersi> 08.12.2025.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2024b). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. Devlet Kitapları, 1. Kitap. <https://tymm.meb.gov.tr/ders-kitaplari/temel-egitim>
- Milli Eğitim Bakanlığı (2025). Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı. MEB Yayınları, 1. Kitap, <https://tymm.meb.gov.tr/ders-kitaplari/temel-egitim>
- NAAEE (2000). *Excellence in Environmental Education: Guidelines for Learning (K-12)*. Rock Spring, GA: North American Association for Environmental Education.
- National Council for the Social Studies. (2025). What is social studies? <https://www.socialstudies.org/about/definition-social-studies> 1.12.2025

- Nderego E.F. (2025). Gender Differences in Environmental Sustainability Attitudes among Pre-Service Science Teachers in Selected Teacher Training Colleges in Tanzania. *Huria Journal of the Open University of Tanzania*, 32, 154-167. <https://doi.org/10.61538/huria.vi.1633>
- Orr, D. W. (1990). Environmental education and ecological literacy. *The Education Digest*, 55(9), 49.
- Önder, H. (2018). Sürdürülebilir kalkınma anlayışında yeni bir kavram: döngüsel ekonomi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 196-204.
- ÖRAV. (2021). Çevre Okuryazarlığı Eğitim Programı Etki ve Değerlendirme Raporu. <https://www.orav.org.tr/files/izleme-degerlendirme/cevre-okuryazarligi-etki-ve-degerlendirme-raporu-2021.pdf>. 04/10/2025
- Özerkmen, N. (2002). İnsan merkezli çevre anlayışının doğa merkezli çevre anlayışına. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 42(1-2), 167-185.
- Özçuhadar, T. (2007). *Sürdürülebilir çevre için enerji etkin tasarımın yaşam döngüsü sürecinde incelenmesi*. (Yayın No. 222135) [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özyürek, C., Demirci, F., Güler, H. ve Sarıgöl, J. (2019). Öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık bileşenlerinin farklı değişkenlere göre incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy University Journal of Education Faculty*, (50), 227-253. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.411195>
- Öztürk, T. Ve Zayımoğlu Öztürk, F. (2016). Sosyal Bilgiler Öğretim Programının çevre eğitimi açısından analizi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(3), 1533-1550
- Peterson, K. L., & Dorsey, J. A. (2000). *Roadmap for integrating sustainable design into site-level operations* (No. PNNL--13183). Pacific Northwest National Lab., Richland, WA (United States).
- Roth, C. E. (1992). *Environmental literacy: Its roots, evolution, and directions in the 1990s*. ERIC Clearinghouse for Science, Mathematics, and Environmental Education.
- Samur H. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayın No. 742591) [Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Selanik Ay, T. ve Yavuz, Ü. (2016). Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Okuryazarlık Becerilerini Kazandırmaya Yönelik Gerçekleştirdikleri Uygulamalar. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 6(2), 31-63. <https://doi.org/10.18039/ajesi.17370>
- Selmanoğlu, E. (2025). Sürdürülebilir çevre eğitimi programının hazırlanması, geliştirilmesi ve uygulanması. (Yayın No. 928856) [Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Subaşı, R. ve Aydın, Ö. (2023). Çevre ve İklim Değişikliği Okuryazarlığı Becerileri Etkinlik Kitabı. https://akokul.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/46/01/746405/dosyalar/2023_12/27143148_cevreiklim.pdf 16/11/2025
- Soubbotina, T. P. (2004). Beyond economic growth: An introduction to sustainable development (2nd ed.). World Bank.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. (2021). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri*. Anı.
- Şerenli, E. (2010). *Geleceğin çevre eğitimcilerinin çevre okuryazarlık bileşenlerine sahip olma düzeylerinin belirlenmesi (Muğla Üniversitesi örneği)*. (Yayın No. 274874) [Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Şeren, N., & Mert, H. (2020). Yaşanabilir bir gelecek için çevresel sürdürülebilirlik: öğretmen görüşlerine dayalı. *EJERCongress 2020 Bildiri Kitabı*, Anı Yayıncılık.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2019). *Using multivariate statistics* (7th ed.). Pearson Education.
- Taşkın Ekici F., Özberk, K. B., Sare E. (2024). Öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevre eğitime yönelik tutumu ile stem eğitimi tutumları arasındaki ilişki. İklim Değişikliği Ve Enerji Çalışmaları Merkezi. DİDEÇ Disiplinlerarası Öğrenci Kongresi 26 – 27 – 28 Nisan 2024.
- Tanrıverdi, B. (2009). Sürdürülebilir çevre eğitimi açısından ilköğretim programlarının değerlendirilmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 34(151), 89-103.
- Tekiroğlu, A. ve Hayır Kanat M. (2021). Çevre etiği farkındalığı ve sürdürülebilir çevre tutumu arasındaki ilişki. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 59, 630-645. 10.7816/ulakbilge-09-59-11

- Teksöz, G., Şahin, E. ve Ertepinar, H. (2010). Çevre okuryazarlığı, öğretmen adayları ve sürdürülebilir bir gelecek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (39), 307-320.
- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir kalkınma ve çevre: teorik bir inceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(2), 57-73.
- Tikka, P.M., Kuitunen, T.M., Tynys, M.S., (2000). Effects of educational background on students' attitudes, activity levels, and knowledge concerning environment. *The Journal of Environmental Education* 31, 12-19. DOI:10.1080/00958960009598640
- Toprak Soysal, K. (2016). *İlköğretim öğretmen adaylarının sürdürülebilir çevreye yönelik tutumları*. (Yayın No. 429308) [Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Tuncer, G., Tekkaya, C., Sungur, S., Cakiroglu, J., Ertepinar, H., & Kaplowitz, M. (2009). Assessing pre-service teachers' environmental literacy in Turkey as a mean to develop teacher education programs. *International Journal of educational development*, 29(4), 426-436. DOI: 10.1016/j.ijedudev.2008.10.003
- Tunç, H. B. ve Çınar, T. (2019). İklim değişikliğinin siyasi nitelik kazanması üzerine bir inceleme. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(2), 47-51.
- Türkiye Cumhuriyeti. (1982). 2872 sayılı Çevre Kanunu. Resmî Gazete. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2872&MevzuatTur=1&MevzuatTezTip=5>.
- Türkiye Çevre Atlası. (2004). *T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı ÇED ve Planlama Genel Müdürlüğü*. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/ced/icerikler/turk-yecevatlas--20180514084340.pdf>
- Türkiye Cumhuriyeti. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. Resmî Gazete (Sayı: 17863, 9 Kasım 1982), 15.
- Ünal, S. ve Dımişki, E. (1999). UNESCO-UNEP himayesinde çevre eğitiminin gelişimi ve Türkiye'de ortaöğretim çevre eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(17).

- Uyar A. ve Temiz, A. (2019). Sınıf öğretmenlerinin çevre okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi ve bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(66). <https://doi.org/10.19171/uefad.1318538>
- Yıldız Ç. (2025). *Sosyal bilgiler eğitiminde proje tabanlı öğrenme yaklaşımının 5. sınıf öğrencilerinin çevre okuryazarlığına etkisi*. (Yayın No. 921666) [Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldız, Ş. (2011). *Öğretmenlerin, öğretmen adaylarının ve öğrencilerin sürdürülebilir çevre ile ilgili kavramsal anlamaları ve tutumları*. (Yayın No. 286523) [Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldız O. (2019). *Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çevre bilgisi ve sürdürülebilir çevre tutum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayın No. 577647) [Yüksek Lisans Tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yılmaz T. (2024). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sürdürülebilir çevre eğitime yönelik tutumları ile biyoçeşitlilik okuryazarlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayın No. 904693) [Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yücel, A.S. ve Morgül, F.İ. (1998). Yüksek öğretimde çevre olgusunun araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 14, 84-91.
- Yücel, A. (2003). Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında çevre korumanın ve ekonomik kalkınmanın karşılıklı ve birlikteliği. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(11).
- Yüksel, Y. (2009). *Klasik okullar ile eko-okullar ve yeşil bayraklı eko okulların çevre eğitimi açısından karşılaştırılması*. (Yayın No. 228376) [Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Yükseköğretim Kurulu. (2018). *Sosyal Bilgiler Öğretmenliği lisans programı*. https://www.memurlar.net/common/news/documents/749268/sosyal_bilgileri_ogretmenligi_lisans_programi.pdf
- Zelezny, L. C., Chua, P. P., & Aldrich, C. (2000). Elaborating on gender differences in environmentalism. *Journal of Social Issues*, 56(3), 443–457. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00177>

- Zırhlı, K. (2025). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ekolojik okuryazarlık düzeylerinin ve algılarının belirlenmesi*. (Yayın No. 933250) [Yüksek Lisans Tezi, Muş Alparslan Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Weaver, A., (2002). Determinants of environmental attitudes: a five-country comparison. *International Journal of Sociology* 32, 77–108. <https://doi.org/10.1080/15579336.2002.11770245>
- WHO (2018). Preventing disease through healthy environments: a global assessment of the burden of disease from environmental risks. World Health Organization. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565196>
- World Commission on Environment and Development. (1987). Our common future (Report). United Nations. <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- Wong, W. M., Huang, X., Hou, M. ., Zhang, J., & Wang, Y. . (2024). The relationship between environmental concern and sustainable consumption intention among food delivery consumers. *Chinese Journal of Social Science and Management*, 8(1), 176–195. retrieved from <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/CJSSM/article/view/268867>

EKLER**Ek 1. Kişisel Bilgi Formu**

Cinsiyet Kadın Erkek	Sınıf 1. 2. 3. 4.				
Geçen yılki başarı notu: 0-44 arası 45-54 arası 55-69 arası 70-84 arası 85-100 arası					
Baba Eğitim Durumu Okur-yazar değil Sadece okur-yazar İlkokul mezunu Ortaokul mezunu Lise Üniversite Mezunu Lisansüstü ve daha üzeri					
Anne Eğitim Durumu Okur-yazar değil Sadece okur-yazar İlkokul mezunu Ortaokul mezunu Lise mezunu Üniversite Mezunu Yüksek lisans veya doktora mezunu					
Kitap okuma durumu: Hiç okumuyorum Haftada bir kitap Haftada iki veya daha fazla kitap Ayda bir kitap Yılda bir veya üstü kitap					
Çevre İle İlgili Konulara Olan İlgisi Durumu: Az ilgim var Orta ilgim var Yüksek ilgim var Çok yüksek ilgim var					

Ek 2. Sürdürülebilir Çevre Tutum Ölçeği

		Sıklık Derecesi				
		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kısmen Katılıyorum	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Aşağıdaki maddeler: “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeyleri ile Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine” yönelik bakış açılarını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyarak, kendinize en uygun seçeneği (X) işaretleyiniz.						
1.	Havayı en az düzeyde kirleten araçlar icat etme düşüncesi beni heyecanlandırır.					
2.	Doğaya bırakılan zararlı gazların doğanın taşıma kapasitesini aşabileceği düşüncesi benikorkutur.					
3.	Atmosferde artan kirliliğin, küresel iklim değişikliğinin nedeni olduğunu bilmek benikorkutuyor.					
4.	Gelecekte yaşanacak olan su yetersizliğinin nedenlerinden birisinin insan nüfusundaki artışı olması beni endişelendirir.					

5.	Suyun gelecek nesillere devamlılığını sağlamak için kirliliğe neden olan tarım ilaçlarının, sanayi ürünlerinin ve evde temizleyicilerin az kullanılmasını tercih ederim.					
6.	Ürünlerde biriken kimyasalın besin zincirinin diğer halkalarında yaratacağı olumsuz etkicaniı sıkır.					
7.	Dünyanın diğer bölgelerinde yaşanan toprak kaybı beni ilgilendirmez.					
8.	Geleceği düşünerek yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapmak gereksizdir.					
9.	Enerji kaynaklarının sürdürülebilirliğini sağlamak için bu kaynakları dikkatli kullanmadüşüncesi gereksizdir.					
10.	Fosil enerji kaynaklarının bir gün tükenebileceğini düşünerek, bu kaynakları dikkatli kullanmak gereksizdir.					
11.	Hızla tükettiğimiz kaynakları doğanın yenileyemeyeceği düşüncesi beni endişelendirir					
12.	Sürdürülebilir çevre için yapılan geri dönüşüm reklamlarını görünce sevinirim.					
13.	Aldığım ürünlerin ambalajları üzerinde geri dönüşüm ambleminin olmasına dikkat etmem.					
14.	Okullarda geri dönüşüm ile ilgili eğitim verilmesini gerekli buluyorum.					
15.	Depozito işleminin uygulandığı şişelerin ürünlerini kullanmayı tercih ederim.					
16.	Poşet kullanmak yerine bez torba, file, kese kağıtlarını kullanmayı tercih etmem.					
17.	Aldığım ürünlerin tek kullanımlık değil de çok kullanımlık olmasına dikkat etmem.					
18.	Çevrede geri dönüşüm kutularını yeteri kadar görmemek üzücü bir durum.					
19.	Hızla artan tüketimin çevrenin sürdürülebilirliği önünde önemli bir engel olması beni korkutur.					
20.	Açık lamba veya açık musluk görürsem kapatırım.					
21.	Doğanın bize verebileceğinden fazlasını tükettiğimiz zaman geleceğin bu durumdan etkileneceğini düşünmek gereksizdir.					
22.	İnsan nüfusu artınca kaynakların tükeneceği düşüncesi gereksizdir.					
23.	İnsan nüfusundaki artışın, doğal dengenin sürdürülebilirliğine engel olması beni ilgilendirmez.					
24.	Sürdürülebilirlik ile ilgili öğrendiklerimi aileme ve yakın çevreme anlatmak zaman kaybıdır.					
25.	Çocuklarımıza iyi bir çevre bırakabilmek için sürdürülebilirliğin yaşam felsefesi olması hoşuma gider.					
26.	İnsanların geri dönüşüm uygulamaları ile ham madde ihtiyacını karşılayıp doğa üzerindeki baskılarını azaltmalarına sevinirim.					
27.	Uygulanan geri dönüşüm kampanyaları ile doğal kaynakların sonsuz olmadığına insanlara anlatılmasını önemli buluyorum.					

Ek 3. Yetişkinler İçin Çevre Okuryazarlığı Ölçeği

No	Aşağıdaki maddeler: “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeyleri ile Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesine” yönelik bakış açılarını ortaya koymak amacıyla hazırlanmıştır. Lütfen aşağıdaki ifadeleri okuyarak, kendinize en uygun seçeneği (X) işaretleyiniz.	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Eski gazeteleri, cam-plastik şişeleri ve meşrubat kutularını geri dönüşüm kutusuna atarım.					
2	Bitki tohumlarının gelecek için saklanması yeryüzündeki yaşam gereksi olduğunu düşünüyorum.					
3	Mutfakta kullanılan atık yağların lavaboya dökülmesinde sakınca yoktur.					
4	Herkesin dikili bir fidanı olması gerektiğini düşünüyorum.					
5	Birkaç nesil sonra piknik yapılacak yer bulamayacağımızı düşünüyorum.					
6	Çevreyi korumak adına, özel araç yerine toplu taşıma araçlarını kullanmayı tercih ederim.					
7	Tanıdığım insanları çevreye zarar vermeleri halinde uyarırım.					
8	Bilinçsiz avlanmanın çevre sorunlarına yol açabileceğine inanıyorum.					
9	Satın alacağım bir ürünün ekonomik olmasındansa çevre dostu olmasını tercih ederim.					
10	Sobadan çıkan gazlar çevreye daha fazla zarar verdiği için doğalgaz, güneş enerjisi gibi kaynakların kullanılması taraftarıyım.					
11	Gelecek nesillerin yaşam hakkını çalmamak için sokak lambaları ve trafik ışıklarında güneş enerjisinin kullanılması taraftarıyım.					
12	Hükümetin yenilenebilir enerji kaynaklarını (güneş, rüzgar, su, jeotermal....) daha fazla desteklemesi gerektiğine inanıyorum.					
13	Bireylere çevre bilinci kazandırmak için ilköğretimden itibaren çevre eğitimi verilmesi gereklidir.					
14	Atıklar yüzünden oluşan çevre kirliliğini önlemek adına, atıkların nasıl değerlendirilebileceğiyle ilgili tv programlarını izlerim.					
15	Çevre sorunlarının önlenmesinde herkes gibi benim de üzerime düşen sorumluluklar vardır.					
16	Beni kimse görmüyorsa çöpümü yere atarım.					
17	Çevreyi korumak adına elektronik fatura kullanırım.					
18	Gazete ve dergi okurken çevreyle ilgili başlıklar dikkatimi çeker.					
19	Çevremde bulursa geri dönüşüm kutularını kullanırım.					
20	Çevreyle ilgili konularda bilgi sahibi olmak isterim.					

Ek 4. Etik Kurul İzni

T.C. İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu			
Oturum Tarihi : 18-09-2025	Oturum Sayısı : 19	Karar Sayısı : 14	
Etik Açısından Uygun			
Çalışma Adı	Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Çevre Okuryazarlık Düzeyleri ile Sürdürülebilir Çevreye İlişkin Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi		
Araştırmacılar	Araştırma Görevlisi Fatih KAYA (Danışman) Yüksekisans Öğrencisi Bahar Yılmaz (Yürütücü)		
Başkan	Prof.Dr.Yusuf BATAR		
Kurul Üyeleri			
Prof.Dr. ABDULLAH ATLI		Kullanıcı pınar özbay	
Prof.Dr. Mehmet ÖNAL		Prof.Dr. Mehmet GÜNGÖR	
Prof.Dr. Süleyman ÇALDAK		Prof.Dr. Lütfiye ÖZDEMİR	

Ek 5. Araştırma Uygulama İzinleri

